

Karınca'dan,

Bu sayımıza ülkemizde geçmişten bu güne kadar kooperatifçilik alanın da meydana gelen gelişmeler ve karşılaşılan sorunların ele alındığı Hakan KOÇ tarafından hazırlanan bir yazı ile başlıyoruz. Yazıda tarihi gelişim süreci içerisinde kooperatifçiliğin karşılaştığı sorunlara değinilmiş ve kooperatiflerin temel sorunlarının çözümü için yasal düzenlemelere gerek olduğu , her şeyden önce çağdaşlık temeline oturtulması ve günümüzün sosyal, ekonomik ve kültürel beklentilerini yansıtması gerektiği ifade edilmektedir.

Özellikle son günlerde üzerinde birtakım çalışmalar gerçekleştirilen ve Ülkemizde konut sahibi olmada yeni bir sistem olarak tanıtılan ve ipotek karşılığı menkulleştirilmiş Kredi sistemi (Mortgage) ile ilgili bir çalışmayı yayınlıyoruz. Bu çalışma Kürşat YALÇINER tarafından hazırlanmış olup makalede Mortgage olarak ifade edilen, ipotek karşılığı menkulleştirilmiş krediler (İKMEK) sistemi kısaca tanıtılmakta , sabit ve değişken oranlı İKMEK'lerin enflasyonla ilişkisi incelenmektedir. Ayrıca sistemin iki önemli tarafı olan kredi kullanan ve kullandıranların karşılaşılabilecekleri risk türleri detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Daha sonra Hüseyin ATABAY, O.Murat KOÇTÜRK ve Necdet ÖZBİLGİN tarafından hazırlanan ve Türkiye'de Tarım Sigortası uygulamalarını konu alan bir çalışmayı yayınladık.

Şimşek ARMAN tarafından kaleme alınan ve Tarımsal Kooperatifçilik Hareketinin Gelişmesinde 'Bütünleşme'nin önemini konu alan yazı ya yer verdik

Nezih DEMİRTEPE, "Ülkemiz Kooperatifçiliğinin kurucusu Mithatpaşa ve ikibuçuk yıl valilik yaptığı Suriye" başlıklı yazısında, bu günkü Suriye'nin Türk Kültürü açısından önemini ortaya koymaktadır.

Daha sonra Hikmet YILMAZ tarafından kaleme alınan yazıda , kooperatif ortaklarının karşılaşılabilecekleri sorunlarda kendilerine yol gösterecek, sorunlarının çözümünde neler yapabilecekleri ve nerelere başvurabilecekleri konusunda bilgiler içeren yayınlar ve ilgili birimler tanıtılmaktadır.

Dergimizin bu sayısında da İrfan Ünver NASRATTINOĞLU tarafından kaleme alınan ve Pakistan'ın tanıtıldığı bir yazıya yer verilmektedir. Yazıda Pakistan ve özellikle sorunları ile Dünya gündeminde sürekli yer bulan KEŞMİR hakkındaki bilgileri bulabilirsiniz.

Kutlu Çağrı YÜKSEL tarafından hazırlanan ve 'Karamanoğlu Mehmet Bey Arıyorum' adlı şiiri ile beğeni kazanan Yusuf YANÇ ile yapılan görüşme ve bu görüşme çerçevesinde Türkçe'nin kullanımı ile ilgili sorunlar dile getirilmektedir.

Ayrıca Koperatifçilik ve Kooperatifçilikle ilgili kurum ve kuruluşlarla ilgili kısa haber ve yazıları da bu sayıda okuyabileceğinizi belirtmek istiyoruz. Mayıs, Karınca da buluşmak dileğiyle.

2005 YILI SONU İTİBARIYLA TÜRKİYE'DE KOOPERATİFÇİLİK VE YAŞANAN SORUNLAR

Hakan KOÇ*

1. Kooperatifçiliğin Tanımı Önemi ve Toplumsal Yararları

İnsana doğuştan yüklenen sorumluluk, bireysel ve toplumsal yaşamın başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Buradan hareketle, evrendeki olaylar ile insan ve onun meydana getirdiği toplumun yaşam boyu savaşı, daha anlamlı hale gelmektedir. İlk aşamada bireysel olan bu etkinlikler, zamanla kitlesel ve toplumsal bir içerik kazanmıştır. Giderek ağırlaşan sorunların çözümüne yönelik çabalar ise bireysel olduğu kadar, toplumsal bilinç, özveri ve ortak bir kültür gerektirmektedir.

Ancak, bu sorumluluk ve çabada herkes aynı duyarlılık ve performans düzeyine sahip değildir. Bu noktada başlayan farklılıklar ise dünden bugüne ve bugünden yarına çözümler bakımından yetersizlik ortaya koymaktadır. Bu görüntü, tüm toplumlar için olduğu kadar, ülkemiz koşullarında özel bir önem taşımaktadır. Sorunların evrensel çözümüne katkı sağlamak, gelişmekte olan bir ülke için kolay olmasa bile, ulusal çözüm arayışlarına önem vererek; altyapı hazırlanmalı ve gelecek güvence altına alınmalıdır.

Başlangıçta ifade ettiğim sorumluluk bilinci ise ülkemiz insanları bakımından ortak bir hedef olarak ele alınmamıştır. Bunun sonucunda, herkese eşit bir külfet dağıtımı yapılamamış ve toplumsal yaşam içinden çıkılmaz hale gelmiştir. Özellikle, ülkemizin içte ve dışta yaşadığı ağır sorunlara karşı amansız bir çözüm savaşı başlatılmalı ve her bireye taşıyabileceği yük, eşit olarak ve mutlaka yüklenmelidir. Bunu ifade ederken; IMF'nin istediği gibi güçsüzlerden değil, üst gelir gruplarından başlayıp, aşağıya doğru

inen bir temel yaklaşım benimsenmelidir. İşte bu noktada, en önemli toplumsal örgütlenme modeli olan kooperatifçilik olgusu öne çıkmaktadır.

Kooperatifçilik, özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri için halen günümüzün en etkili kalkınma araçlarından biri olarak görülmektedir. Bu aracın rasyonel ve sistematik bir yaklaşımla ele alınıp, uygulanması halinde ise sonuç alınmaması için her hangi bir neden kalmamaktadır.

Başarıya giden yolda, ülkelerin izlediği genel ekonomik politikalar belirleyici olmakta ve kooperatiflerin başarılı olup olmaması da bu politikaların içeriğine göre şekillenmektedir. Ülkemizde ise kooperatifçiliğin çok eski ve hatta köklü bir geçmişi olmasına karşın, istenen etkinlik ve kamuoyu oluşumu bir türlü beklenen düzeyde değildir.

Kooperatifler, ortaklar ve topluma dönük olarak aşağıdaki ana başlıklarda özetlenen yararları sağlamaktadırlar:

- Parasal Yararlar: Verimlilik, ucuz girdi, ürünün değer fiyatına satışı, katma değer, tarım dışı etkinlikler mevcut kaynakların değerlendirilmesi ve yeni kaynak temini, tüketim mallarının daha ucuza sağlanması, devlet yardımı ve sübvansiyonlardan yararlanma, sigorta yoluyla risklerin karşılanması ve hukuki kolaylıklar,

- Yaşam Düzeyini Yükseltmeye Dönük Yararlar Sağlık, beslenme ve mesleki eğitim gibi çeşitli alanlarda sağlanan destek ve iyileştirmeler,

- Sosyal Yararlar : Aracı ve tefeci bağımlılığının ortadan kalkması ile; bağımsızlık ve kendine güvenin sağlanması, ekonomik durumun düzelmesi ve sosyal dayanışmanın güçlenmesi, tarım dışı etkinlikler ve mesleki mobilitenin (hareket yeteneği) artması, ortaklar arasında eşitlik duygularının

*Yrd. Doç. Dr. G.Ü. Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, 21 Aralık Dünya Kooperatifçilik Günü nedeniyle, 22.12.2005 tarihinde Kanal B Televizyonu'ndaki kooperatifçilik açık oturum programı'nda yapılan konuşma

gelişmesi ve kültürel yaşamın zenginleştirilmesi.

Özetle, temelinde dayanışma olan kooperatifler ülke kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmasına yardımcı olmaktadır. Ancak kooperatifçiliğe çıkar kapısı olarak bakılmış ve bunun sonucunda; sosyal dayanışma değil, sosyal yardımlaşma anlayışı öne çıkmıştır.

Gerçek şu ki, Türkiye'deki kooperatiflerin büyük çoğunluğu, beklenen faydayı sağlayamamaktadır. Bu alandaki eleştirilerin haklılık payı vardır. Önemli olan eksiklerle ve yanlışlarla yaşamak değil, gerekli reform ve yenilikler ile sorunları çözmektir. İyi yönetilen, halkın desteğini kazanan ve başarılı çalışmalar yapan kooperatif kuruluşlar, buldukları çevreye kooperatif hizmetlerinin ötesinde, birçok sosyal ve kültürel etkinlikleri de götürerek, kalıcı izler bırakmaktadır (B a d e m l e r K ö y ü v e M a h m u t T Ü R K M E N O Ğ L U örneği gibi).

2. Kooperatifçiliğin Türkiye'deki Gelişimi ve Atatürk'ün Kooperatifçiliğe Bakışı

Ülkemizde kooperatifçilik alanında kaydedilen ilk gelişme, 1863 yılında ve Mithat Paşa'nın öncülük ettiği "Memleket Sandıkları" uygulamasıdır. I. Dünya Savaşının başladığı yıl olan 1914'de "Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri İşletmesi"nin kurulması, Cumhuriyetin ilanıyla 1924'de 498 sayılı İtibari Zirai Birlikler Yasası, 1929 yılında 1470 sayılı Zirai Kredi Kooperatifleri Yasası, 1935 yılında 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Yasası ile 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Yasası çıkartılmıştır. 1961 tarihli Anayasamızın 51. Maddesi, 1969 yılındaki çıkarılması 50 yıl süren 1163 sayılı Kooperatifler Yasası, 1972 tarihli 1581 sayılı yasa, 1982 tarihli Anayasamızın 171. Maddesi, 1988 tarihli ve 3476 sayılı 1163 sayılı yasa, 1988 tarihli ve 3476 sayılı 1163 sayılı yasa, 1985 yılında çıkarılan 3186 TSKB yasası ve 3223 sayılı TKKB yasası, 1995 yılında çıkarılan 553 sayılı TKKB'lerle ilgili KHK, 2000 yılında çıkarılan 4572 sayılı TSKB ile Tütün Tarım Satış Kooperatiflerini birleştiren yasa ve 2004 yılında çıkarılan 5146 sayılı 1163 sayılı yasanın 1. maddesini değiştiren yasalar an çizgileri oluşturmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu Büyük Önder Atatürk, 01.02.1931 günü İzmir'de yaptığı konuşmada "Kooperatifçilik, sureti umum iyede iktisadi sahada birleşme siyaseti

hakkında lehte ve aleyhte bazı mütalâalar derme yan olundu. Teferruata girmeyeceğim. Yapmak, maddi ve manevi kuvvetleri, zeka ve maharetleri birleştirmektir. Yoksa bir zayıf ile kuvvetlinin birleşmesinden bahsetmiyoruz. Birleşmenin böylesi zayıf olanın kuvvetliye esir olması demektir. Ege iktisat mıntıkasındaki bütün insanların hasıllarını ve gayretlerini birleştirmesi, muhakkak feyizli neticeler verecektir. Türkiye'nin say hayat ve mevcudiyetini mütalâa edince birleşmeden mütevellî fayda ve menfaatlerin çok büyük olacağı kana atına varacağımızdan şüphe etmiyorum. Böyle bir teşebbüs olurken bir takım şikayetçiler olabilir. Müstahsillerin birleşmesinden şahsi menfaatlerinin haleldar olacağını düşünenler tabii şikayet edeceklerdir. Fakat memleketimiz bakir bir sahadır. Görülecek çok iş vardır. Onları da tatmin edecek bir çok meşguliyetler bulunabilir. Hakiki ticaret erbabı için hiç zarar tasavvur etmiyorum." diyerek, bu konudaki yaklaşımını net bir şekilde ortaya koymuştur.

30.11.2005 tarihi itibariyle ülkemizde, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren 26 çeşit (STB'nin ilgi alanında 21 ve TKB'nin ilgi alanında 5) kooperatif olup, her iki bakanlığa bağlı birim kooperatif sayısı 88.966 adet (STB'nin ilgi alanında faal 48.334 + faal olmayan 29.033 = 77.367 TKB'nin ilgi alanında 11.599 adet) ve her iki bakanlığa bağlı birim kooperatiflerin ortak sayısı da 8.787.248 (STB'nin ilgi alanında 4.596.465 + TKB'nin ilgi alanında 4.190.783) civarındadır. Ortalama aile büyüklüğünü 4 kabul ettiğimizde, toplam nüfusumuzun % 50'nin doğrudan veya dolaylı olarak kooperatifçilik hareketinin içinde olduğunu göstermektedir. Kooperatif Birliği sayısı 596 adet (STB'nin ilgi alanında faal 400 adet + faal olmayan 81 adet ve TKB'nin ilgi alanında 115 adet), Kooperatif Merkez Birliği sayısı 13 adet (STB'nin ilgi alanında faal olan 5 adet + faal olmayan 1 adet ve TKB'nin ilgi alanında 7 adet) olup, bunların katılımıyla 22 yıl gecikmeli olarak Kooperatifler Ulusal Birliği kurulmuştur. Bu tablo, dünyanın bir çok ülkesinde rastlanmayacak sayısal büyüklüğü ortaya koymaktadır. Öte yandan, bu zenginlik bir başka açıdan da olumsuzluğu yansıtmaktadır. Çünkü ülkemizde kooperatiflerin kamuoyunda imajı ve beklenen etkinliği sağlayamaması ise ciddi bir sorun olarak görülmektedir.

Düşünelim ki, bir ülkede kooperatifçilik toplam nüfusun yarısını içine alıyor ve aynı zamanda o ülkede kooperatifçilik bilinmiyor, hatta kamuoyu oluşturma çabalarında hiçbir

anlam ifade etmiyor. Sanıyorum pek çok konuda olduğu gibi, bu alanda da yaşanan sorun bizim ülkemize özgüdür.

Demokratik kültürün gelişmediği toplumlarda, hak arama ve hakları kullanma bilincinin kendiliğinden gelişmesini beklemek olanaksızdır.

3. Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifçilikle İlgili Yeni Gelişmeler ve Türkiye'deki Durum

Piyasa ekonomisinde kooperatifler, ticaret, sanayi ve hizmet alanlarında "diğer özel sektör kuruluşları" ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Bu kuruluşlar, eğer piyasa ekonomisinin rekabetçi gücüne uyacaklar ise özel sektör gibi düşünmek ve faaliyet göstermek zorundadırlar. Kooperatif ve üst kuruluşlarımızın karar verme, katılımı teşvik eden yetki dağılımının artırılması ve özerklik gibi ilkelere sahip çıkmaları gerekmektedir.

Kooperatiflerin ulusal ve evrensel boyutundan da, söz etmek gerekir. Uluslar arası kooperatifçilik hareketi, bu konuda belirli ilke ve normları esas almaktadır.

Bu normları dikkate alarak kurulan kooperatifler ise faaliyette buldukları ülkenin koşullarından etkilenmekte ve çoğu zaman ulusal bir karakter kazanmaktadır.

Ancak, günümüzde kooperatiflerin uluslararası kuruluşlarca (ICA ve ILO gibi) belirlenmiş yeni normları şunlardır:

**Kooperatiflerin evrenselliği,
Tam bağımsızlık / Otonomi,
Kooperatif kimliğinin korunması,
Kooperatif insan kaynakları,
Devlet-Kooperatif ilişkilerinde yeni düzen,
Toplumsal örgütlerle ilişkiler,
Yerel halkın daha aktif katılımı,
İstihdam yaratma,**

Özelleştirmenin sınırlandırılması ve küreselleşmenin olumsuz etkilerinden korunma.

1980-2005 Yılları Arasında Kurulmuş Olan Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin Program ve Politikaları ile Beş Yıllık Kalkınma Planları Çerçevesinde Türkiye'de Kooperatifçilik

4.1. Hükümet Programları

1 Kasım 1937 11 Kasım 1938 tarihli 1. Celal BAYAR Hükümeti tarım kredi kooperatifçiliği, 9 Temmuz 1942 9 Mart 1943 tarihleri arasındaki 1. Şükrü SARAÇOĞLU Hükümeti kooperatifler ile diğer girişimler arasında herhangi bir çatışma olmamasını, 9 Mart 1951 17 Mayıs 1954 tarihlerinde görev yapan 2. Adnan MENDERES Hükümeti ekonominin gelişmesi ve örgütlenme için tarım kredi, tarım satış, istihsal ve yapı kooperatifçiliğinin geliştirilmesi için yasal düzenleme yapmayı öngörmüş, 20 Şubat 1965 27 Ekim 1965 tarihli Suat Hayri ÜRGÜPLÜ Hükümeti toplumsal kalkınmanın sağlanması için kooperatifçiliğin desteklenmesini, 27 Ekim 1965 - 3 Kasım 1969 tarihleri arasındaki 1. Süleyman DEMİREL Hükümeti, tarım kooperatiflerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, 3 Kasım 1969 6 Mart 1970 arası 2. Süleyman DEMİREL Hükümeti, kooperatiflerin çoğalması ve yayılması için yapılan çalışmaların geliştirilmesi ve yeni kooperatifler yasasının öngördüğü kurulumların tamamlanması ve 6 Mart 1970 12 Mart 1971 tarihlerindeki 3.Süleyman DEMİREL Hükümeti ise üretici ve tüketicilerin örgütlenmesi çalışmalarına devam edilmesi, bu amaçla kooperatiflerin çoğalması, yayılması ve güçlendirilmesi, 26 Mart 1971 - 11 Aralık 1971 tarihli 1.Nihat ERİM Hükümeti, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak önlemlerin alınması ve 11 Aralık 1971 22 Mayıs 1972 tarihleri arasındaki 2. Nihat ERİM Hükümeti, üretimin artırılması ve değerlendirilmesi amaçlı kooperatiflerin kuruluşunun özendirilmesini, 22 Mayıs 1972 15 Nisan 1973 tarihleri arasındaki Ferit MELEN Hükümeti, tarım sektöründe krediden işletmeye, işletmeden üretilen ürünlerin satışına kadar bütün faaliyetlerin kooperatifler tarafından gerçekleştirilmesini, 15 Nisan 1973 26 Ocak 1974 arası Naim TALU Hükümeti, çiftçi ürünlerinin değerlendirilmesi için çok amaçlı Toprak ve Tarım Reformu Kooperatiflerinin kuruluşunu öngörmüş ve bu kooperatiflerle ilgili 1757 sayılı yasayı 1973 yılında çıkartmış, 26 Ocak 1974 - 17 Kasım 1974 tarihli 1. Bülent ECEVİT Hükümeti, tarımsal üretim, araç ve gereç ithali ile dağıtımını, Köyşeleri ve Kooperatifler Bakanlığına bağlı Kooperatifler Bankası'nın kurulması ve eğitim çalışmalarının hızlandırılmasını, 17 Kasım 1974 31 Mart 1975 tarihlerindeki Sadi IRMAK Hükümeti, kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve tarımsal

amaçlı kooperatiflerin desteklenmesi, 31 Mart 1975 21 Haziran 1977 yıllarındaki Süleyman DEMİREL Hükümeti, gönüllü kooperatifçiliğe gerçek desteğin verilmesini, 21 Haziran 1977 21 Temmuz 1977 arasında kısa dönem görev yapan 2. Bülent ECEVİT Hükümeti, kooperatifçiliğin güçlenmesi yaygınlaşması, denetimi ve tarım kesimine bol ve ucuz araç-gereç ve tüketim malı sağlamak, tarımsal ve sınai yatırım için demokratik kooperatifçiliğin desteklenmesini, 21 Temmuz 1977 5 Ocak 1978 arasındaki 5. Süleyman DEMİREL Hükümeti, üretici kooperatifleri ve bunların üst kuruluşları olan birliklerin yeniden düzenlenmesi, 5 Ocak 1978 12 Kasım 1979 tarihli 3. Bülent ECEVİT Hükümeti, köylülerin gerekli tarımsal donanımdan yararlandırılması ve gelişmeyi köylüden başlatılmak için, güçlü ve demokratik kooperatifçiliğin desteklenmesini, 12 Kasım 1979 12 Eylül 1980 arasındaki 6. Süleyman DEMİREL Hükümeti, Köy Kalkınma Kooperatiflerinin teşvik ve takviye edileceğini, 20 Eylül 1980 13 Aralık 1983 arasındaki Bülent ULUSU Hükümeti, Kooperatifçiliğin devlet nizamını sağlamlaştırmayı, ideolojik saplantılara yönelmeyi önleyici tarzda geliştirileceğini, 13 Aralık 1983 21 Aralık 1987 tarihlerindeki 1. Turgut ÖZAL Hükümeti, özgür teşebbüsü meydana getiren ferdi işletmeler grubu içinde kooperatiflerle şirketleri birlikte ele almış ve sistemin temel uygulama araçları olarak ifade etmiş ve 21 Aralık 1987 9 Kasım 1989 tarihlerindeki 2. Turgut ÖZAL Hükümeti, özgür teşebbüsü meydana getiren ferdi işletmeler grubu içinde kooperatiflerle şirketleri birlikte ele almış ve sistemin temel uygulama araçları olarak aynı ifadelerle yer vermiş, 9 Kasım 1989 17 Haziran 1991 tarihli Yıldırım AKBULUT Hükümeti, destekleme alımları ile tarım kredi kooperatiflerine yer vermiş, 17 Haziran 1991 20 Kasım 1991 tarihli A. Mesut YILMAZ Hükümeti, döneminde destekleme fiyatlarının yüksek tutulması ve konut kooperatifçiliği konularına yer vermiş, 20 Kasım 1991 24 Haziran 1993 tarihleri arasındaki 7. Süleyman DEMİREL Hükümeti, kooperatifçiliğin yeniden teşviki ile düzenlenmesini ve kurumsallaştırılmasını, üretici kooperatifleri ile birliklere ait olan tesis ve işletmelerin gerçek sahipleri tarafından işletilmesini, 30 Haziran 1993 20 Eylül 1995 arasındaki 1. Tansu ÇİLLER Hükümeti, kamudan ayrılan kaynakların TSKB'ler aracılığı ile çiftçiye ulaştırılmadığından hareketle, sınai tesis ve işletmelerin sistem içinde ciddi kaynak israfına neden olduğunu ve gerektiğinde özelleştirileceğini, 5 Ekim 1995 31 Ekim 1995

tarihli 2. Tansu ÇİLLER Hükümeti, Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'nin yönetimlerinin özzerleştirilmesi, üyelerinin bu birliklere doğrudan sahip olmaları ve böylece birlikleri kendilerinin yönetmelerini, 31 Ekim 1995 6 Mart 1996 tarihleri arasındaki 3. Tansu ÇİLLER Hükümeti, tarımsal destekleme politikalarının yeniden düzenlenmesi, tarım kredi ve tarım satış kooperatiflerine kredi desteği sağlanmasını, 6 Mart 1996 28 Haziran 1996 tarihli 2. A. Mesut YILMAZ Hükümeti, TSKB'lerin özzerleştirilmesi, Pankobirlik ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin etkinliklerinin artırılması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını, 28 Haziran 1996 30 Haziran 1997 tarihli Necmettin ERBAKAN Hükümeti TSKB'lerin özzerleştirilmesi ve bu kuruluşlardaki kooperatifçilik ve işletmecilik faaliyetlerinin birbirinden ayrılmasını, 30 Haziran 1997 11 Ocak 1998 tarihli 3. A. Mesut YILMAZ Hükümeti, Tarımsal pazar ve pazarlama olanaklarını geliştirmek ve yönlendirmek amacıyla, kooperatifler, üretici ve yetiştirici birlikleri, ürün borsaları, üretici bölge halleri gibi örgütler ele alınarak gerekli yasal düzenlemeler yapılacağını, Tarım Satış Kooperatifleri, tarım amaçlı kooperatifler ile Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği bu amaçla yeniden düzenlenecek, demokratik yönetime kavuşturulacağını, 11 Ocak 1998 28 Mayıs 1999 tarihli 4. Bülent ECEVİT Hükümeti, özellikle dünyadaki ekonomik bunalımın etkilerinden ülkemiz ekonomisinin en az düzeyde etkilenmesi konusunda gereken her çabayı gösterecek ve yabancı ülkelerdeki talep yetersizliği nedeniyle ortaya çıkan üretim sorunlarının aşılmasına çalışacağını, 28 Mayıs 1999 18 Kasım 2002 tarihli 5. Bülent ECEVİT Hükümeti, Ekonomide kırsal alan kalkınmasına öncelik verilecek, köylü ve çiftçilerimizin refah düzeyini yükseltici ekonomik ve sosyal politikalar oluşturulacağını, üretim planlaması ile birlikte ürün değiştirme kredileri ve diğer özendirici önlemleri içeren uygulamaların yürürlüğe konulacağını, bu politikalar konusunda çiftçilerin ayrıntılı bir biçimde bilgilendirilmesi ve destekleme politikasının ilkeleri ile fiyatların bir yıl öncesinden belirlenmesine çalışılacağını ortaya koymuştur.

14 Mart 2003 tarihinde kurulup halen iş başında bulunan Recep Tayyip ERDOĞAN Hükümeti'nin 18 Mart 2003 tarihli Programında ise KOBİ'lerin ve kooperatiflerin desteklenmesi, özelleştirme sürecinin şeffaf ve etkin gerçekleştirilmesi hususlarına yer vermiştir.

4.2. 1963 - 2005 Yılları Arasındaki Beş Yıllık Kalkınma Planları

Türkiye'de 1963 yılından beri uygulanmakta olan Beş Yıllık Kalkınma Planlarından 1963 1967 arasındaki 1. BYKP, ürünlerin pazarlanması ve kredi gibi alanlardaki kooperatifçiliğin geliştirilmesini, 1968 1972 yılları arasındaki 2. BYKP özellikle pazarlama tesis kredilerinin kooperatifler aracılığı ile verilmesini ve tarımda modern üretim yöntemleri ile tarımsal yayım konularını, 1973 1977 yılları arasındaki 3. BYKP, demokratik ve çok amaçlı kooperatifçilik ile kooperatifler bankasının kurulmasını, 1979 1983 arasındaki 4. BYKP, kooperatiflerin nicel olarak değil, nitel olarak gelişmelerinin sağlanması ve tarımda köylüye yönelik politika olarak üretim, kredi, girdi temini, iç ve dış pazarlamada etkin ve demokratik kooperatifçiliği düzenlemiş, 1985 1989 arasındaki 5. BYKP, tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması konularını, TSKB'lerin kuruluş amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için yeniden düzenlenmesini, 1990 1994 yıllarını kapsayan 6. BYKP, üretici ürünlerinin değerlendirilmesi ve işlenmesi konusundaki tarımsal amaçlı kooperatifçiliğin destekleneceğini, 1996 2000 yılları arasındaki 7. BYKP, kamu kaynaklarının daha rasyonel kullanımı, tarımsal üretimin yönlendirilmesi için üretici birliklerinin kurulması ve kooperatiflerin geliştirilmesinin özendirilmesini ve 2001 2005 yıllarını kapsayan 8. BYKP ise TSKB'lerin kooperatifçilik ilkeleri doğrultusunda yeniden yapılandırılması ve üreticilerin kooperatifleşmesi, şirketleşmesi ve üretici birliklerinin kurulmasının özendirileceği gibi karmaşık bir düzenlemeden söz edilmektedir.

4.3. 56 ve 57. Hükümetler Dönemindeki KÖY-KENT'ler ile 59. Hükümetin Acil Eylem Planı ve Hükümet Programı

Kamu kesimi politikaları içinde 1997 yılından sonraki 55, 56 ve 57 nci hükümet dönemlerinde yıllardan beri Sayın Bülent ECEVİT'in konu ettiği ve bazı çevrelerce halen ütopya olarak görülmeye devam eden yeni bir uygulamanın başlatılması çalışmaları gündeme gelmiştir. Kısa adı Köy-Kent veya Devlet Plânlama Teşkilâtı kaynaklarındaki ismi ile "Merkez Köy ve Cazibe Merkezi" politikası olarak bilinen bu model, kırsal alanların kalkındırılması ve çağdaş kent yaşam olanaklarının (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel) bu toplum kesimlerine

kazandırılması hususunda önemli bir enstrümandır.

Ayrıca, köy-kent, merkez köy veya cazibe merkezi adı altında 40 kadar ilden proje talep edilmiş olup, bunların çoğunluğunu güneydoğu veya doğu illeri oluşturmuştur. Ancak bu projelerden Konya-Hotamış (Cazibe Merkezi) tamamlanmış, Şırnak-Başçağaç (Merkez Köy) ile Ordu-Mesudiye-Çavdar (Köy-Kent) ve Van-Özalp-Dorutay (Köy-Kent) o dönemde devam eden projelerdir. Öte yandan Nevşehir-Tuzköy, Bingöl Kığı, Tören yapıldığı halde hiçbir resmi yazışması olmadan açılışı yapılan Erzurum-Çat ve Kastamonu, Afyon, Siirt, Muş, Iğdır, Bitlis ve Ardahan illerindeki durumun ne olacağı konusu, daha 2002 yılı itibarıyla belirsizleşmiş ve günümüzde bu projelerin adından bile söz edilmemektedir.

AKP İktidarının işe başlarken hazırlamış olduğu Acil Eylem Planı ve Hükümet Programlarında, Birlikte İş Görmenin temel aracı olan kooperatifçilik hareketine yeterince yer vermemesi ise dikkat çekicidir. Çünkü kooperatifçilik, ekonomik, sosyal ve kültürel yapımız içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Ayrıca, 21.4.2004 tarihli ve 5146 sayılı yasa ile 1969 yılında çıkarılmış olan 1163 sayılı kooperatifler genel yasasının daha önce yapmış olduğu kooperatifçilik tanımını "Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir" şeklinde değiştirerek; bir anlamda eski köye yeni yasa getirmiş olmasındır.

Kooperatifçiliğimizin Temel Sorunları ve Çözümler

Ülkemizde kooperatifçiliğin gelişmesini engelleyen sorunlar çok yönlüdür. Gerek birim kooperatifler ve gerekse üst örgütler bakımından kooperatifçiliğimizin, aşağıdaki temel sorunları vardır.

Yönetim (Planlama, örgütlendirme, koordinasyon, yönetme ve denetim işlevleri bakımından sorunlar),

Mevzuat (Çok sayıda yasal düzenlemenin bulunması),

Eğitim ve Öğretim (Bu alandaki eğitim çalışmalarının yetersiz, dağınık ve etkin olmaması ve KOOPEP 2000 Projesi'nin uygulanamaması),

Finansman (Giderek daralan finanssal destekler kamu bankalarının karşı karşıya bulunduğu sorunlar ve kooperatifler bankasına duyulan gereksinim)

Üst Örgütlenme (Üst örgütlenmenin beklenen düzeyde gerçekleşmemesi ve mevcut üst örgütlerin işlevsel olmaması)

Bir ülkede bütün kooperatiflerin boşluk içinde değil, belirli ekonomik ve toplumsal ortamda görev yapmaları gerekmektedir. Yaşam sürecindeki en değerli varlık insanın kendisi olup, topluluğa girmeyen bireylerin sorunlarına çözüm bulmaları giderek daha da zorlaşmaktadır. Bu nedenle, başta kırsal alanlar olmak üzere, kentlerdeki düşük ve orta gelir grubundaki toplum kesimlerinin kooperatif örgütler bünyesinde toplanması ve mevcut kooperatiflerdeki aksaklıkların çözülmesi kaçınılmazdır.

Bilinmelidir ki, kooperatifçilik modası geçmiş bir hareket olmadığı gibi, ülkemiz kooperatifçiliğinde yaşanmış ve yaşanmakta olan sorunların faturası bu harekete yüklenemez. İçinde bulunduğumuz koşullar, Alfred Marshall'ın (1842-1924) "Yeryüzü kooperatifçilik akımının yapabileceklerine tanık olmaya daha yeni hazırlanıyor" sözünü doğrulamaktadır.

Her 5-10 yılda bir yapılan kooperatif yasalarıyla ilgili düzenlemeler, mevzuat sorunlarının çözümüne katkı sağlayamamıştır. Kooperatiflerin mevzuat sorununun çözümü, diğer sorunların çözülmesi bakımından son derece önemlidir. Cumhuriyet döneminde kurulan 59 Hükümetin 27 tanesinin programında ve Beş Yıllık Kalkınma Planlarının tümünde kooperatifçilik yer aldığı halde; kooperatiflerin sorunları azalmamış ve artarak devam etmiştir.

Kooperatiflerin temel sorunlarının çözümünde ilk yapılması gereken, "Kooperatifçilik mevzuatı"nın yetersizliğini ve dağınıklığını gidermektir. Başta 1163 ve onu değiştiren yasalar olmak üzere, Tarım Kredi Kooperatif ve Birlikleri'ne ilişkin 553 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri ile Tütün Tarım Satış Kooperatiflerini birleştiren 4572 Sayılı yasanın getirdiği düzenlemeler olmak üzere tüm

kooperatif yasalarının "Genel Kooperatifler Yasası" olarak düzenlenmesine gereksinim vardır. Ülkemizde kooperatifçilikle ilgili bakanlıklar başta olmak üzere, tüm kuruluşların yazılı ve sözlü görüşleri alınarak; Milli Eğitim Bakanlığı'nın 10 Şubat 2000 tarihli ve 712 sayılı Onayı ile KOOPEP-2000 Projesi resmiyet kazanmış ve çeşitli platformlarda yapılan tanıtım çalışmaları ile uygulamaya konulmuştur.

İlk aşamada ve 6 bölgede (Ankara, Şanlıurfa, Sinop, İstanbul, Erzurum ve İzmir) olmak üzere, akademisyen ve uzmanlarca 81 ilde görev yapan 300 den fazla sayıdaki alanla ilgili öğretmen "Eğitciler Eğitimi" grubu olarak hizmet içi eğitime alınmış ve bu öğretmenlere proje bilinci kazandırılmıştır. İkinci aşamada, bu eğitime katılan öğretmenler kendi görev yaptıkları illerde yine alana yakın yeni eğitici öğretmenler tarafından 2000 yılı Mayıs ve Haziran ayları içinde (2000 den fazla öğretmen bu çalışmalara katılmıştır) eğitilmiş, projenin temel amacıyla örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulması öngörülen "Kooperatifçilik Dersleri"nin alt yapısı hazırlanmıştır. Üçüncü aşamada ise, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun;

01.08.2000 Tarihli ve 347 sayılı kararı ile Çıraklık Eğitim haftalık ders çizelgesinin 3'ncü yılında "İşletme Bilgisi ve Kooperatifçilik Dersi" konulmuştur.

01.09.2000 tarihli ve 365 sayılı karar ile "Kooperatifçilik Bilgisi" dersinin, Ticaret Meslek Liselerinin 10 . sınıflarına zorunlu bölüm dersi, Liseler ve Anadolu Öğretmen Liselerinin 10. sınıfları ile İmam Hatip Liselerinin 11. sınıflarında seçmeli ders olarak okutulması uygun görülmüştür.

Diğer mesleki ve teknik liselerde de seçmeli meslek dersi olarak 2000 2001 öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere uygulanması kabul edilmiştir.

01.09.2000 tarihli ve 366 sayılı karar ile Halk Eğitim Merkezleri kooperatifçilik kursu eğitim programının kabulü kararlaştırılmış 2000 yılından itibaren yurt genelindeki 920 halk eğitim merkezinde ve çevrenin koşullarına göre yetişkinlere yönelik kooperatifçilik kurslarının açılması olanağı sağlanmıştır.

Bu çalışmalar sonucunda, kooperatifçilik alanında yaşanan eğitim sorunlarına çözüm konusunda en ciddi ve köklü adım atılmıştır. Kooperatifçilik derslerinin özellikle mesleki-teknik örgün ve yaygın eğitim kurumları için ayrı bir önemi olup, 21-27 Şubat 1999 tarihleri arasında yapılan 16'ncı Milli Eğitim Şurası kararları ile öne çıkan mesleki ve teknik eğitim-öğretimde yeni arayışlar bakımından çözüm niteliği taşımaktadır. Bu çalışmaların amaçlarını ise, özetle aşağıdaki şekilde belirtmek olasıdır.

- Öğrenci, Kursiyer ve topluma kooperatifçilik eğitimi vermek,
- Birlik, dayanışma, örgütlenme ve demokrasi bilincini geliştirmek,
- Kooperatifçilik alanında yaşanan olumsuzlukları ortadan kaldırmak,
- Kalkınmayı köy ve çevreden başlatarak, geri kalmış yörelerde ekonomik sosyal ve kültürel gelişmeyi gerçekleştirmek.

KOOPEP-2000 Projesi; Türkiye'nin gerçeklerine, Türk toplumunun gereksinimlerine ve geleceğe dönük olup, söz konusu projeye eğitimcilerin, halkın, öğrencilerin ve ilgili kuruluşların sahip çıkması son derece önemlidir.

Kooperatifçiliğin temel sorunlarının çözülmesi ve ülkemizin kalkınmasındaki temel işlevini yerine getirmesi bakımından bu gibi projelere gereksinim vardır.

3.3.2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan "Bazı Fonların Tasfiyesi Hakkında 4629 Sayılı Yasa" ile tasfiye edilen kooperatiflerle ilgili Tanıtma ve Eğitim Fonu için yapılacak yasal düzenleme yeni bir anlayış ve uygulama getirmelidir.

Ayrıca, kooperatifler yasasında yapılması gereken yeniliklerden birisi de "üst örgütlenme" sorunuyla ilgilidir. Bu konuda 1163 ve 3476 sayılı yasaların getirdiği üst örgütlenme modeli daha da netleştirilerek işlerliği olan yeni bir üst örgütlenme modeli geliştirilmeli, Merkez Birliği düzeyindeki çift başlılık ortadan kaldırılmalı, tüm Birlik ve Merkez Birliklerinin Ulusal Birlik yapısı içinde faaliyet göstermeleri sağlanmalıdır.

Kooperatiflerin kuruluşundan itibaren, güçlü ve sağlıklı bir örgütsel yapı oluşturulabilmelidir. Dikey ve yatay üst örgütlenmelere, kurulmuş ve kurulacak tüm

kooperatiflerin katılımı özendirilmelidir. Bu örgütsel yapıda Birlik, Merkez Birliği ve Ulusal Birliğin güçlendirilmesine yönelik önlemler alınmalıdır. Bunun sonucunda oluşacak güçlü örgütsel yapı; eğitim, finansman ve yönetim sorunlarının çözümüne önemli katkılar sağlayacak olup, başta belirttiğimiz sayısal zenginlik olumlu yönde bir etkiye dönüşecek ve kooperatif kamuoyunun potansiyel gücü, her kesim tarafından daha iyi anlaşılacaktır.

Şimdiye kadar kurulmuş olan 59 Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin 32 tanesi Programları'nda hiç yer vermediği, 27 tanesi ise yer vermiş olsa bile, sorunlarını çözemedikleri tarımsal ve tarım dışı kooperatifçiliğimiz bütüncül bir anlayışla ele alınmalı; ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak, bu alanda köklü çözümler üretilmelidir.

Dünya'daki birçok ülke örneğinde görüldüğü gibi, kooperatifçiliği temel politika olarak benimsemiş iktidarlar, uzun dönem iş başında kalmakta ve her alanda etkin olabilmektedirler. Türkiye'de, 1984-1990 arası dönemdeki "Konut Kooperatifçiliği"nin getirdiği heyecanın (alt yapısı olmamasına ve kötü örneklerine karşın) hatırlanması bile yeterlidir.

Ülkemizde, etkin bir kooperatifçilik politikasının uygulanması sonucunda, katılımcı yönetime giden yol kısalacak ve düşük gelir gruplarının yönetsel etkinliğinin önündeki engeller ortadan kalkacak, gelir dağılımındaki dengesizlik ve buna bağlı bölüşüm sorunu'nun çözümü ile işleyen demokrasiye kavuşma olanağı, kendiliğinden gerçekleştirilmiş olacaktır.

Kooperatiflerin temel sorunlarının çözümü için yapılması gereken yasal düzenlemeler, her şeyden önce çağdaşlık temeline oturtulmalı ve günümüzün sosyal, ekonomik ve kültürel beklentilerini yansıtmalıdır.

Kooperatiflerin kuruluş, örgütlenme ve işletmecilik faaliyetlerindeki istemlerini karşıla-yabilmelidir. Kurucu, yönetici ile denetçilerde aranan özel ve genel nitelikler, günümüz koşullarını dikkate almalı ve nitel düzey yükseltilmelidir.

Ayrıca, kooperatifçiliğin yeni ilkelerine yer verilmeli ve ilgili bakanlık ayrımı kaldırılmalıdır.

İPOTEK KARŞILIĞI MENKULLEŞTİRİLMİŞ KREDİLER SİSTEMİNDE RİSKLER

Kürşat YALÇINER*

ÖZET

Bu çalışmada Mortgage olarak ifade edilen, ipotek karşılığı menkulleştirilmiş krediler (İKMEK) sistemi kısaca tanıtılmış, sabit ve değişken oranlı İKMEK'lerin enflasyonla ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca sistemin iki önemli tarafı olan kredi kullanan ve kullandıranların karşılaşabilecekleri risk türleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Anahtar Kelimeler: Mortgage, İkmek, Faiz Oranı Riski, Erken Ödeme Riski, Ödememe Riski, Likidite Riski

1 GİRİŞ

Kurumsal yapıya sahip konut piyasalarının temel finansman kaynağı İpotek Karşılığı Menkulleştirilmiş Krediler (İKMEK-MORTGAGE) sistemidir. İKMEK, borcun ödenmesi için taşınmazın ipotek alınması işlemini ifade etmektedir (Senft, 1988: 5). Geniş anlamda ise, uzun vadede, sabit veya değişken faiz oranıyla, aylık taksitler halinde ödenmek üzere, bir taşınmazın satın alınmasını ve borç sona erene kadar taşınmazın mülkiyetinin konut finansman kurumunda, kullanımının ise satın alan kişiye kalmasını sağlayan ve alacak haklarına dayanarak menkulleştirme işleminin yapıldığı bir kredi sistemini ifade etmektedir.

İKMEK sistemi, gelecekte bir nakit girişi doğuracak alacaklar, bireysel krediler ve benzeri borçlanma araçlarının bir araya getirilerek havuz oluşturulması, bu havuzlara dayalı olarak menkul kıymetler türetilmesi ve derecelendirilerek, üçüncü taraf yatırımcılara satılması (Ceylan, 2002: 437) olarak ifade edilen menkulleştirme işleminin, ipotek kredilerine dayalı olarak yapıldığı konut finansman sistemidir. Bireysel konut kredisi

talepleri konut finansman kuruluşları olarak isimlendirilen ticaret bankaları, katılım bankaları, tasarruf kurumları ve ipotek şirketleri gibi kuruluşlar tarafından karşılanmaktadır. Bu kuruluşlar konut finansmanında uzmanlaşmış kurumlar olabileceği gibi, diğer ticari faaliyetleri yanında konut kredisi taleplerini de karşılayan daha genel nitelikteki finansman kurumları olabilir. Konut finansman kurumlarının fonksiyonu, tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, uzun vadeli konut kredileri haline dönüştürerek, ipotek karşılığı ihtiyaç sahiplerine aktarmaktır.

İKMEK sistemin en önemli kurumu, ikincil konut piyasasının bir parçası olan ipotek finansman kuruluşudur. Kuruluş kredi veren kurumlara kaynak sağlayarak sistemin döngüsünü sağlamaktadır. Esas fonksiyonları birincil piyasada oluşturulan ipotekleri ipotek satın almaları, ipotek teminatlı menkul kıymet ihraç etmeleri ve bu menkul kıymetleri kurumsal yatırımcılara satarak uzun vadeli kaynak sağlamalarıdır. İKMEK, tarihi süreçte sürekli gelişim içerisinde olmuş ve farklı ihtiyaçlara cevap verebilen türleri uygulama alanına konulmuştur. Günümüzde en yaygın olanları sabit ve değişken oranlı İKMEK uygulamalarıdır. Sabit ve değişken oranlı İKMEK uygulamalarının başarısını etkileyen en önemli unsur enflasyon oranlarıdır. Enflasyonun etkisi kredi türüne göre değişmekte ve farklı risk unsurları ortaya çıkabilmektedir. Çalışmanın devamında kredi türlerine göre enflasyonun etkisi ele alınmakta ve sistemde var olan risk türleri incelenmektedir.

2.ENFLASYONUN SABİT VE DEĞİŞKEN FAİZ ORANLI İKMEK'LER ÜZERİNE ETKİSİ

Enflasyonun İKMEK'ler üzerine etkisi, kullanılan kredinin sabit veya değişken faizli olmasına göre değişiklik göstermektedir.

*Yrd.Doç.Dr.,Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

Piyasa faiz oranlarındaki artış veya azalış sabit faizli İKMEK'lerin faiz oranında bir değişikliğe neden olmamaktadır. Enflasyondaki artış kredi geri ödeme tutarını ve bakiye borç tutarını değiştirmemektedir. Kredi kullanan kişinin gelirinin enflasyonun üzerinde artması durumunda, aylık taksitlerin sabit olması nedeniyle satın alma gücünde artış dahi olabilmektedir. Kredi kullananın elde edeceği fayda, kredi kullandırmanın kaybı olmaktadır. Sabit faizli İKMEK'lerde kredi kullanan taraf enflasyonun olumsuz etkilerinden korunabilmektedir.

Enflasyon oranlarının değişmediği, sürekliliği aynı kaldığı bir ortamda, İKMEK taksit ödemelerinin değerinde bir değişiklik olmamaktadır. Kredi veren finansal kuruluş açısından, birinci taksitin satın alma gücü de, son taksitin satın alma gücünde değişmemekte aynı kalmaktadır. Böyle bir durum kredi veren açısından risk oluşturmamaktadır. Risk, enflasyon oranlarının artmaya başlamasıyla ortaya çıkmaktadır. Kredi faiz oranı ve aylık taksit tutarını değiştirmek mümkün olmadığından, tahsil edilen her taksit tutarının nominal değeri aynı olmakla birlikte, reel değerinde bir azalma meydana gelmektedir. Çünkü enflasyonist ortamda bugün sahip olunan 1 YTL'nin, gelecekte elde edilecek 1 YTL'den daha kıymetli olması, diğer bir ifadeyle paranın zaman değerinin sabit olmaması, İKMEK kullanmış kişilerin gelecek dönemlerdeki nakit akımlarının değerini azaltacaktır. 'Tilt Problem' olarak isimlendirilen enflasyonun nakit akımlarının değerini azaltıcı etkisi kredi veren kuruluşlar açısından büyük bir problem olarak ortaya çıkmaktadır (Fabozzi ve Modigliani, 1992: 117). Enflasyonun % 10 olduğu bir ortamda, % 10 sabit faiz oranıyla kullanılan kredinin taksitlerinin nominal tutarlarında bir değişiklik meydana gelmezse, ödemelerin gerçek değeri her yıl % 10 oranında azalacak ve vade sonuna doğru ödenen aylık taksitlerinin reel değeri, başlangıç taksitlerinin % 15'i seviyesine inecektir (Fabozzi ve Modigliani, 1992: 118). Bu nedendir ki, enflasyonun var olduğu, değişken olduğu veya yüksek oranlarda yaşandığı ekonomilerde sabit faizli İKMEK'ler finansal kurumlar tarafından tercih edilmemektedir.

Finansal kurumları bu riskten korumak amacıyla, değişken faiz oranı mantığına

1 Geniş Bilgi İçin Bakınız: Kürşat Yalçınar; İpotek Karşılığı Menkulleştirilmiş Krediler, S.137-142

dayanan çeşitli İKMEK uygulamaları (kademeli artan ödemeli İKMEK'ler, sıralı ödemeli İKMEK'ler, fiyat düzeyine ayarlanan İKMEK'ler ve çift oranlı İKMEK'ler gibi) tilt probleminin korunmak amacıyla geliştirilen ipotek kredisi yöntemleri olmuştur.

Değişken oranlı İKMEK'lerde enflasyonun neden olduğu olumsuzlukların büyük bir bölümü ortadan kaldırılabilir. Enflasyondaki artış oranlarının kredi faiz oranlarına yansımaları, aylık ödeme tutarlarının artması kredi veren kurum açısından enflasyonun olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaktadır. Faiz oranlarının güncellenmesiyle nakit akımlarının değerindeki azalmanın önüne geçilmektedir. Kredi kullandıran kurumların sağlayacağı bu faydanın ortaya çıkması, gerçekleşmesi kredi kullananların gelirlerinin enflasyon oranında artmasına bağlıdır. Kredi kullananların gelirinin daha düşük oranlarda artması geri ödeme sorununu ortaya çıkaracaktır.

Değişken oranlı İKMEK'ler teorik olarak kredi veren kurumların beklenmeyen enflasyon riskini ortadan kaldıran bir yapıya sahip olmakla birlikte, uygulamada belirli risk unsurlarına kalkan olmadığı, risklerin kredi veren kurumun üzerinde kaldığı görülmektedir. Örneğin, faiz oranlarının yeniden düzenlenme zamanı ve faiz oranı değişim miktarı ile ilgili sınırlayıcı hükümlerin kredi sözleşmesinde var olması, enflasyon riskinin tamamen ortadan kalkmasına engel olabilmektedir. Sözleşmede faiz oranlarının yeniden düzenlenme zamanının uzun belirlenmiş olması veya faiz oranı artışına tavan getirilmesi enflasyonun hızlı bir şekilde yükseldiği dönemlerde faiz riskinin büyük bir bölümünün kredi veren kurum üzerinde kalmasına neden olmaktadır.

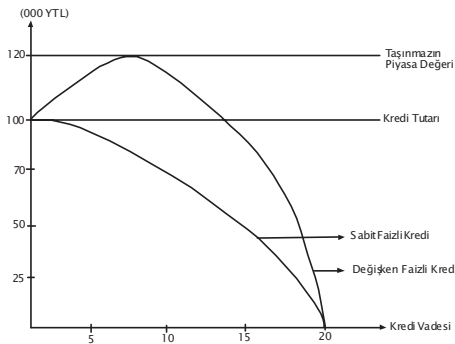
Değişken oranlı İKMEK'lerin sabit oranlı İKMEK'lerden daha fazla borç ödememe riski taşıdıkları düşünülmektedir. Bunun bir sebebi enflasyonun arttığı bir dönemde borçlunun gelirinin enflasyonun hızını yakalayamaması ve bu sebeple borçlunun yükümlülüğünü yerine getirmesinin çok daha güç yada imkansız hale gelmesidir (Sırmans, 1989: 207). Değişken oranlı kredilerde daha yüksek borç ödememe riskinin olmasının bir diğer sebebi de, negatif amortisman¹ hükümleridir. Sabit oranlı, sabit ödemeli İKMEK'lerde, kredi bakiyesi zaman içinde aşamalı olarak düşmektedir. Bu sebeple, mülkün nominal değeri değişmese de, borç bakiyesi

azalmaktadır. Negatif amortismanına izin veren değişken oranlı İKMEK'lerde kredi bakiyesinin borçlanılan tutarın üzerine çıkması mümkündür.

Örneğin, 20 yıl vadeli, 100.000 YTL tutarında bir İKMEK'in iki ayrı seçenekle hem sabit faizli hem de değişken faizli olarak kullanıldığını düşünelim. Enflasyonun olmadığı bir ortamda taşınmazın değerinin sabit kalması ve geri ödeme sırasında negatif amortismanın oluşması durumunda geri ödemeye ilişkin gelişmeler Grafik 1'deki gibidir. Grafik 1'den de izlenebileceği gibi, 100.000 YTL'lik kredi tutarı ve 120.000 YTL'lik taşınmazın değerinin 20 yıl boyunca sabit olduğu sürekli çizgilerle gösterilmektedir. Sabit faiz oranlı kredi seçeneğinde kredi ödemelerinin yapılmasıyla birlikte kredi bakiyesi düzenli bir şekilde azalma eğilimindedir. 20 yıllık süre içerisinde kredi bakiyesinin hiçbir zaman borçlanma tutarını geçmediği ve taşınmazın değerine yaklaşmadığı görülmektedir. Fakat ikinci alternatifte negatif amortisman nedeniyle, taksit ödemelerine rağmen bakiye borç tutarı artmakta, borçlanılan tutarın üzerine çıkmakta, hatta taşınmazın piyasa değerine yükselmektedir. Diğer bir ifadeyle taşınmazın borç/değer oranı artmaktadır. Bu sebeple, değişken oranlı krediler sigorta edilirken, orijinal borç değeri oranına göreli olarak yerel pazarın mülk değer oranı ve izin verilen negatif amortisman miktarı da göz önünde bulundurmaktadırlar.

GRAFİK 1

Sabit ve Değişken Faizli İKMEK'lerin Kredi Bakiyesinin Gelişimi

Kaynak: Sirmans, C.F., Real Estate Finance, Second Edition, 1989, S.207

*Yrd.Doç.Dr.,Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

3 İKMEK VE RİSKLER

İKMEK'ler çeşitli risklere maruz kalabilmektedir. Korunma yöntemleriyle bu risklerin bir bölümünün olumsuz etkisinden kurtulmak mümkündür. İKMEK'lerin maruz kalabileceği riskler; erken ödeme riski, faiz oranı riski, geri ödeme riski ve likidite riskidir. Şimdi bu riskleri daha yakından inceleyelim.

3.1 Erken Ödeme Riski

İpotek kredilerinde krediyi veren kurum açısından ortaya çıkabilecek bir risk unsuru erken ödeme riski, diğer bir ifadeyle peşin ödeme riskidir (prepayment risk). Bu risk türü, vade tarihi gelmeden kredi bakiyesinin peşin ödenerek kapatılması durumunda ortaya çıkmaktadır. Riskin ortaya çıkmasındaki temel neden, piyasa faiz oranlarının farklılaşmasıdır. Piyasa faiz oranlarının istikrarlı bir seyir takip ettiği ekonomilerde erken ödeme riskinin ortaya çıkma ihtimali çok küçüktür. Faiz oranlarının yükselişte olduğu dönemlerde ve değişken oranlı İKMEK'lerde erken ödeme riskinin ortaya çıkma ihtimali çok yüksek iken, sabit oranlı İKMEK'lerde riskin ortaya çıkması çok küçük, hatta imkansızdır. Çünkü faiz oranlarının yükseldiği bir ortamda kredi kullanan tarafın daha düşük maliyetli kredi sağlayarak eski kredi borcunu kapatması ihtimali yok denecek kadar azdır.

Piyasa faiz oranlarının düşüş eğiliminde olduğu dönemlerde erken ödeme riski artmaktadır. Bu gibi durumlarda kredi kullanan taraf faiz giderlerinden tasarruf sağlayacağından yeniden finansman kararı almakta ve erken ödeme yaparak İKMEK'i kapatabilmektedir. Örneğin aylık % 1.40 oranıyla kredi kullanmış bir kişi, piyasa faiz oranlarının aylık % 1.05 seviyelerine düşmesi durumunda, daha düşük faizli kaynak temin ederek, yeniden finansman sağlayarak % 1.40 faiz oranlı kredisini % 1.05 oranlı krediyle değiştirebilmektedir. İki faiz oranı arasındaki % 0.35'lik kredi kullanan kişi lehine oluşan farklılık ödenecek faizlerden tasarruf sağlanmasına neden olmaktadır.

Kredi kullanan tarafın yeniden finansmana gitmesi kararı kredi veren kurum için bir risk unsuru olarak ortaya çıkar. Finansal kuruluş kendisine dönen kaynağı azami piyasa faiz oranıyla (% 1.05'ler civarında) bir başka müşterisine satabilecektir. Kredi olarak verilen kaynağın finansal kurum

tarafından mevduat olarak toplandığı düşünülürse, faiz oranlarının düştüğü bir ortamda mevduat sahibinin vade tarihini bekleme yönünde bir tavır içinde olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Önceki kredinin faiz oranıyla, yeni açılacak kredinin faiz oranı arasındaki fark (örneğin % 0.35 = % 1.40 - % 1.05) kredi veren finansal kuruluşun erken ödeme riskini oluşturacaktır. Bu farkın, geri dönen kredi tutarı ile ilişkilendirilmesi kredi veren kurum açısından uğranılan faiz geliri kaybının parasal tutarını gösterecektir.

Sabit faizli İKMEK'lerde, piyasa faiz oranlarının yükseldiği dönemlerde erken ödeme riskinin ortaya çıkma ihtimali yok denecek kadar azdır. Fakat aynı durum değişken faizli İKMEK'ler için söylenemez. Faiz oranlarının yükselişinden tedirgin olan kişiler erken ödeme yoluna giderek faiz oranı riskinden kendilerini korumak isteyebilirler. Faiz oranlarının yükseldiği bir ortamda kredi kullanan tarafın bu şekilde bir eğilim içinde olması, finansal kuruluş açısından bir risk unsuru olmaktan ziyade finansal kuruluşun karlılığını artıran bir durum olmaktadır. Çünkü likiditeye kavuşan finansal kuruluş, ilgili kaynağı daha yüksek bir faiz oranıyla yeni müşterilere satma imkanına sahip olacaktır. Bu ise finansal kuruluşun karlılığını artıracaktır.

Kredi veren kuruluşlar erken ödeme riski ile karşılaşmamak veya riski yönetilebilir bir risk unsuru haline getirmek için kredi sözleşmesine erken ödemeyi engelleyici belirli hükümler koyabilirler. Örneğin krediyi kullanan tarafa erken ödeme hakkı tanınmayabilir. Bu durumda, borçlu taraf kredi taksitlerini vade tarihine kadar ödemek zorunda kalacaktır. Bir diğer uygulamada erken ödeme hakkının koşullu olarak kullanılabilmesidir. Örneğin, 3.yıl 5.yıl 10.yıl gibi belirli sürelerin sonunda bu hakkın kullanılması hüküm altına alınabilir. Belirlenen tarihlerde bu hakkın kullanılması piyasa faiz oranlarına bağlı olacaktır. Faiz oranları kredi kullananlar açısından uygun bir seviyede değilse, hakkın kullanımı söz konusu olmayacaktır.

Erken ödeme hakkını kullanmak belirli cezai şartların yerine getirilmesine de bağlanabilir. Erken ödeme durumunda kredi kullananlar için cezai şart olarak belirli maliyetlerin oluşması, yeniden finansman kararının sağlayacağı faydaların büyük bir bölümünün kaybolmasına neden olacak ve bu durum erken ödeme riskini azaltabilecektir. Örneğin, erken ödeme tazminatı olarak % 1 veya % 2 gibi bir oranın belirlenmesi kredi

kullananlara ek maliyetler oluşturacağı için, erken ödeme riski olasılığını küçültecektir.

3.2 Faiz Oranı Riski

Faiz oranı riski (interest rate risk), hem kredi kullananların hem de kredi kullandıran finansman kuruluşlarının karşılaşabileceği bir risk türüdür. Faiz oranı riski, piyasa faiz oranlarıyla sözleşmenin düzenlendiği faiz oranının farklılaşması durumunda ortaya çıkmaktadır. Riskten etkilenen taraflar ve etkinin boyutu İKMEK türüne göre değişmektedir. Sabit faizli İKMEK'lerde piyasa faiz oranlarının artması kredi veren tarafı olumsuz etkilerken, değişken oranlı İKMEK'lerde olumlu etkilemektedir. Piyasa faiz oranlarındaki düşüş ise ters etkiler doğurmaktadır.

Faiz oranı riski kredi veren kurumların karlılıkları üzerinde çok etkili olan bir risk türüdür. Kredi veren kurumlar açısından, tasarruf sahiplerinden toplanan kısa vadeli mevduatlara ödenen faizler maliyetleri oluştururken, mevduatların uzun vadeli İKMEK olarak verilmesiyle tahsil edilen faizler de kurumun gelirlerini oluşturmaktadır. Kısa vadeli fonların maliyeti (mevduat faiz oranı), uzun vadeli fonların (kredi faiz oranları) getirisinden düşük olduğu sürece kredi kurumları vade dönüşüm primi kazanacaktır (Kaval, 2000:87). Kredi vadesi dolmadan mevduat faizlerinde bir değişim olursa, örneğin faiz oranları yükselirse, kredi kuruluşları mevduata daha yüksek faiz vermek zorunda kalacak, fakat kullandırdığı kredinin faizini dönem sonuna kadar değiştiremeyecektir. Kredi kuruluşunun karlılığı vade dönüşüm primi marjının daralması nedeniyle azalacaktır.

Faiz oranlarının yükseldiği dönemlerde borç verenlerin karşılaştıkları ve karlarının azalmasına neden olan durumu analiz edebilmemiz için bir kredi kuruluşunun örnek ve kısaltılmış bilançosunun Tablo I'deki gibi olduğunu düşünelim. Bilançonun sol tarafını oluşturan aktifler bölümü sadece sabit oranlı İKMEK'lerden meydana gelmiştir. Üç ayrı vadedeki İKMEK'lerin toplam içerisindeki ağırlıkları aynıdır. Fakat kredilerin beklenen getirileri sırasıyla % 9, % 10 ve % 11'dir. Ortalama 4.5 yıllık bir vadede İKMEK'lerden beklenen ağırlıklı ortalama getiri oranı % 10 olmaktadır. Buna karşın bilançonun pasifinde çeşitli vadelerdeki mevduatlar yer almaktadır. Mevduatların 1/3 'ü bir yıldan daha kısa süreli olup, her an çekilebilme ihtimali yüksektir.

Kredi Kurumunun Aktif ve Pasif Hesaplarına Ait Özet Bilgiler Tablosu

İKMEK			MEVDUAT		
Toplama Oranı	Getiri (%)	Vade (Yıl)	Toplama Oranı	Faiz Oranı (%)	Vade (Yıl)
33.3	9	2-3	33.3	6	0
33.3	10	4-5	33.3	7	1
33.3	11	6-7	33.3	8	2
Ağırlıklı Ortalama	10	4.5	Ağırlıklı Ortalama	7	1

Ortalama vade ise 1 yıldır. Mevduatlara verilen faiz oranları vadelerine göre sırasıyla % 6, % 7 ve % 8'dir.

Ortalama vadede tasarruf sahiplerine ödenecek faiz gideri ise % 7'dir. Bu oran kredi kurumunun kullandığı kaynakların ağırlıklı ortalama maliyetidir. İKMEK getiri oranı ile kaynakların maliyeti arasındaki % 3'lük (0.10 0.07) fark piyasa faiz oranlarının değişmemesi şartıyla kredi kurumunun elde edeceği getiri oranıdır. Bu oran aynı zamanda kredi kurumunun işletme maliyetlerini, kredinin ödenmeme riskini ve hedeflenen karlılık oranını kapsayan bir oran olmak zorundadır.

İKMEK'lerin getiri oranı ile kaynakların maliyeti arasındaki % 3'lük fark kredi kurumunun kaynak maliyetinden hareketle elde ettiği bir orandır. Bu oranın piyasa faiz oranlarındaki değişme nedeniyle azalması, beklentilerin yerine gelmemesine neden olacaktır.

Tablo II'den de izlenebileceği gibi bir yıldan kısa vadeli piyasa faiz oranlarında meydana gelecek % 2'lik artış, kredi kurumunun kullandığı kaynakların maliyetini % 0.66'lık bir artışla, % 7'den % 7.66'ya yükseltecektir. Maliyet artışına karşın İKMEK'lerin getiri oranlarında bir artış

sağlanamamaktadır. Çünkü İKMEK sabit faizlidir. Piyasa faiz oranlarında meydana gelecek her türlü değişikliklere rağmen kredi faiz oranları vade sonuna kadar sabit kalacaktır. Kredi kuruluşu bilançosunun aktif getirisi ile pasif maliyeti arasındaki farklılık % 3'den % 2.34'e düşecektir.

Kredi kurumunun işletme maliyetlerinde bir değişme olmayacağı düşünülse dahi, marjın daralması hedeflenen karlılık oranlarının elde edilmesini imkansız bir hale getirecektir. Mevduat faiz oranlarının yükselişine devam etmesi maliyet baskısını artıracak, mevduatların vadeleri İKMEK'lerin geri ödenmesinden önce dolduğu için gelir gider arasındaki marj daralmaya devam edecek ve yönetilmesi güç bir finansal durumla karşı karşıya kalınacaktır. Marjın bu şekilde daralmasının nedenlerinden birisi İKMEK'lerin sabit faizli olması yanında, diğeri de aktifler ve pasifler arasındaki vade yapısı dengesizliğidir. Aktiflerin ağırlıklı ortalama vadesi pasiflerin ağırlıklı ortalama vadesinden çok daha fazladır. Zaman içinde bu dengesizlik artarsa, diğer bir ifadeyle faiz oranları yükselirse, mevduat vadeleri aktif vadelerine göre daha kısa bir hal alacak ve kredi veren kuruluşlardaki belirsizlik çok daha derin bir hale gelecektir.

Faiz Değişikliği Sonrası Aktif ve Pasif Hesaplarına Ait Özet Bilgiler Tablosu

İKMEK			MEVDUAT		
Toplama Oranı	Getiri (%)	Vade (Yıl)	Toplama Oranı	Faiz Oranı (%)	Vade (Yıl)
33.3	9	2-3	33.3	8	0
33.3	10	4-5	33.3	7	1
33.3	11	6-7	33.3	8	2
Ağırlıklı Ortalama	10	4.5	Ağırlıklı Ortalama	7.66	1

Vade boşluğu olarak da isimlendirilen aktifler ve pasifler arasındaki dengesizlikten kredi kuruluşlarını koruyabilmek amacıyla, pazar koşullarına ve mevduat maliyetlerine göre değişen faizli borç verme araçlarının tasarlanması yoluna gidilmiştir.

Günümüzde varlıkların getirilerinin mevduatların maliyetleriyle ilişki içinde değişmelerini sağlayan, hem faiz oranları hem de ödemelerde ayarlamalara izin veren, ayarlanabilir oranlı İKMEK'ler düzenlenmektedir. Bu gelişme kredi kuruluşlarının, en azından beklenmedik enflasyon oranı ile ilgili risklerin bir kısmını kredi kullananlara yönlendirmeleri ile sonuçlanmaktadır.

3.3 Geri Ödememe Riski

Kredi riski olarak da isimlendirilen geri ödememe riski (default risk), kredi kullanan kişinin ödeme alışkanlığını terk etmesi olarak tanımlanabilir. Ödeme alışkanlığının terk edilmesinin nedeni, kredi kullananın ödeme güçlüğüne düşmesi olabileceği gibi, faiz oranı riskinin tamamen kredi kullanan tarafa aktarılması, satın alınan gayrimenkulün piyasa değerinin düşmesi veya anapara borç bakiyesinin sürekli artması gibi nedenlerde olabilir.

Değişken oranlı İKMEK'lerde ödememe riskinin yalnızca bir nedene bağlı olarak ortaya çıktığını söylemek doğru olmayacaktır. Ödememe riskinin ortaya çıkmasında İKMEK sözleşmesinin ilk faiz oranı, faiz oranının bağlı olduğu endeks, ayarlama dönemlerinin sıklığı, faiz oranları veya ödemeler için tavan ve tavanların konulup konulmaması ve sözleşmedeki negatif amortismanla ilişkin hükümler etkili olmaktadır.

Bu faktörlerin bir veya birkaçı ödememe riskinin ortaya çıkmasına neden olabileceği gibi tamamının farklı orandaki etkileri de riskin ortaya çıkmasında etkili olabilmektedir.

Değişken oranlı İKMEK'lerde kredi kullanan tarafın karşılaşılabileceği faiz oranı teorik olarak sınırsızdır. İKMEK kredi sözleşmesinde faiz oranları ile ilgili bir tavanın belirlenmesi, kredi kullanan tarafın karşılaşılabileceği riski sınırlandıran bir uygulama olacaktır.

Faiz oranlarındaki artışın teorik olarak sınırsız olduğu durumdaki geri ödememe riski olasılığı, faiz oranlarına tavan konulması durumundaki geri ödememe riskinden daha yüksektir.

Faiz oranına, ödeme miktarına tavan konulduğu veya riskin bir bölümünün kredi kuruluşuna aktarıldığı değişken oranlı İKMEK'lerde ödememe riski düşmektedir. Çünkü faiz oranı riskinin artması kredi kuruluşunun talep ettiği risk primini azaltmaktadır. Risk priminin gelebileceği en düşük seviye sabit faizli İKMEK'lerin sahip olduğu risk düzeyidir. Riskin bu düzeyin altına düşme ihtimali yoktur. Esasen bu seviye de kredi veren kuruluşun bütün faiz oranı riskini üstlendiği seviyedir.

Kredi kullanan tarafın borç ödeme yeteneğinin zamana göre farklılaşması da mümkündür. Borç ödeme yeteneğinin zaman içerisinde zayıflaması veya kaybedilmesi kredi veren kurumlar açısından bir risk olabilmektedir. Kredi veren kuruluşlar borç ödememe riskini ciddi ölçüde azaltmak amacıyla, borçlunun borç ödeme yeteneğinin zaman içerisinde farklılaşıp farklılaşmadığını, belirli dönemlerde yapacakları yeniden değerlendirmelerle tespit edebilirler. Borç ödeme yeteneğinin azaldığı şeklindeki bir sonuç kredi kuruluşunun ek önlem almasını gerektirir. İpoteğin, ipotek sigortacılığı hizmeti sunan özel şirketler tarafından sigortalanması bu önlemlerden birisi olabilmektedir.

Bu tür bir sigorta hizmetinden faydalanılmadığı bir ortamda, ödememe riskinin ortaya çıkması gayrimenkulün hukuki ve ekonomik mülkiyet anlamında tamamen kredi veren kuruma geçmesine neden olacaktır. Bu durumda kredi kurumlarınca, üzerine ipotek konulmuş olan gayrimenkulün satılıp, mevcut kredi bakiyesinin tahsil edilmesi yoluna gidilir (Alp ve Yılmaz, 2004:49).

Gayrimenkulün nakde dönüştürülmesi taşınmazın likidite derecesi ile ilgili olduğu kadar ülkede geçerli olan icra iflas kanunlarının uygulanma süratine de bağlı olacaktır. Haciz ve nakde dönüştürme işleminin 2-3 yıl gibi bir süre alması, ipoteğin nakde çevrilme süresini uzatacaktır. Bu da ipoteği devralan kurumun nakde kavuşma süresini uzatacak ve sistemin etkinliğinin kaybolmasına neden olacaktır. Sistemin

etkinliğinin artırılarak daha kısa zaman dilimlerinde sonuç alınması, İKMEK sisteminin de gelişmesine destek sağlayacaktır.

3.4 Likidite Riski

En dar anlamda taşınmazın nakde dönüştürülememesi likidite riski olarak isimlendirilir.

Gayrimenkul yatırımlarının istenildiği an nakde dönüştürülememesi, nakde dönüşüm için belirli bir süre beklenmesi veya piyasa değerinin altında bir bedelle nakde dönüştürülmesi daha geniş anlamda likidite riski olarak ifade edilmektedir.

Çeşitli nedenlerle kredi ödemelerinin yapılamadığı ve kredi veren kurumun taşınmazın satışına karar verdiği durumlarda nakde dönüşümü etkileyecek bir çok unsurla karşılaşılacaktır. Taşınmazın fiziki durumu, talep edilen miktar, piyasadaki arz ve talep dengesi gibi faktörler nakde dönüşümü etkileyecektir.

Konut piyasasının durgun olması, ilginin diğer yatırım araçlarından yana olması konut satışının beklenen sürede yapılamamasına neden olacaktır.

Konut piyasasında fiyatların düşmesi de istenilen gelirin sağlanmasına engel olabilir. Bu gibi durumlarda çoğu zaman satıştan sağlanan nakit ile bakiye kredi borcunun kapatılamaması durumuyla karşılaşılabilir.

4 SONUÇ

Faiz oranı riski, ödenmeme riski, erken ödenme riski ve likidite riski piyasa yapısında sürekli var olan risklerdir. Bu risklerin yalnızca kredi kullananlar veya kredi kullandıranlar üzerinde kalması sağlıklı bir piyasa yapısının göstergesi değildir.

Konut finansman kurumlarının sistemi canlı tutabilmeleri, yeni kaynak yaratabilmeleri ve en önemlisi sahip oldukları riskleri ikincil konut piyasası kurumlarına aktarabilmeleri etkinlik açısından çok önemlidir.

Birincil ve ikincil konut piyasaları ile sermaye piyasaları arasındaki işbirliği, kredi veren veya alan tarafın tek taraflı olarak

katlanmak zorunda kaldığı risklerin piyasalar arasında dengeli paylaşılmasını sağlayacaktır. Riskin her üç piyasa tarafından paylaşılması ürünün fiyatını, diğer bir ifadeyle kullandırılan kredinin maliyetini düşürecektir.

Kullanılan kredilerinin sabit faizli olması, piyasa faiz oranları düşmediği sürece, faiz oranı riskini konut finansman kurumları üzerinde bırakmaktadır. Sabit faiz oranı, faiz oranı riskini de içine alan çeşitli risk unsurlarını ve kar marjını kapsayan bir yapıya sahiptir.

Bu açıdan bakıldığında, kredilerin değişken faizli olması, kredi faiz oranlarının belirli bir oranda düşmesini sağlayacaktır.

Çünkü oranın değişken olması, konut finansman kurumlarına faiz oranı riskini kredi kullananlar ile paylaşma imkanı vermektedir.

Bu durum kredi kullananların daha düşük faiz oranlarıyla borçlanmalarına imkan verecektir. Fakat kredi kullananlar faiz oranı riskine açık bir hale gelecektir.

KAYNAKÇA

Alp, Ali ve Ufuk Yılmaz; Gayrimenkul Finansmanı ve Değerlemesi, İstanbul menkul Kıymetler Borsası, 2.Baskı, 2004

Ceylan, Ali; Finansal Teknikler, Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa 2002

Fabozzi, J. Frank; Modigliani , Franco; Mortgage and Mortgage-Backed Securities Markets, Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts, 1992

Senft, Dexter; Mortgages, , The Handbook of Mortgage-Backed Securities, Revised Edition by Frank J. Fabozzi, Probus Publishing Company, Chicago, 1988

Sırmans, C.F.; Real Estate Finance, Second Edition, McGraw-Hill Book Company, 1989

Kaval, Hasan; Bankalarda Risk Yönetimi, Yaklaşım Yayınları, Ankara 2000

Yalçın, Kürşat; İpotek Karşılığı Menkulleştirilmiş Krediler, (İKMEK-MORTGAGE), Gazi Kitapevi, 2006

TÜRKİYE'DE TARIM SİGORTASI UYGULAMALARI

Hüseyin ATABAY *
O.Murat KOÇTÜRK **
Necdet ÖZBİLGİN ***

1. Giriş

Dünya ekonomisindeki en önemli sektörlerden birisi tarımdır. Bitkisel ürün ve çiftlik hayvanları üretiminde çiftlik çıktı (üretici) fiyatlarıyla belirlenen gelir; 1.4 trilyon ABD doları olarak hesaplanırken, tarımın dünya ekonomisine sağladığı katma değer 4.1 trilyon ABD doları dolayındadır (Kasten, 2004). Bununla birlikte, tarım; sektörler arasında doğal, ekonomik, sosyal, siyasal, teknolojik ve kişisel risklerden en çok etkilenen sektördür. Bu nedenle, gelişmiş ülkeler tarımın "ne pahasına olursa olsun, korunacak sektör" olduğunu ortaya koyarak yıllardır uygulamaları korumacılık politikalarını, "Tarımda Risk Yönetim Programları" ile tarımsal üretimi tehdit eden doğal risklerin oluşturduğu "verim kayıpları"ndan sonra ekonomik risklerin oluşturduğu "gelir kayıpları"nın da çiftçinin üzerinden alıp, sigorta sistemlerine transfer etmektedirler (Dinler, 2000).

Sigorta; aynı tehlikeler ile karşı karşıya kalanlar arasında sorumluluğun paylaşması esasına dayanan bir organizasyon olarak tanımlanmaktadır (Saner, 2004). Tarım sigortası; geniş anlamda çiftçilerin her türlü afet, hastalık ve kazalar sonucu ürün ve hayvanlarında meydana gelen zarar ve kayıpların teminat altına alınmasını sağlayan bir organizasyondur.

Tarım sigortaları üreticinin gelir kaynağı olan bitkisel ve hayvansal ürünleri çeşitli risk ve belirsizliklere karşı teminat altına almakta, üretici gelirindeki dalgalanmaları önlemekte, risklerin üreticiden sigorta şirketlerine

taşınarak paylaşımını sağlamakta ve böylece ulusal ekonomiye hizmet vermektedir (Ünal, 2005).

Dünyada insanlar, bitkiler ve hayvanlar yaşamlarını etkileyen çok çeşitli risk ve belirsizlik faktörleriyle karşı karşıyadır. Bu faktörler; insanların mallarını ve hayatlarını, ayrıca bitki ve hayvanların hayatlarını önemli ölçüde etkileyerek büyük hasarlar meydana getirmektedir.

Risk ve belirsizlik iki farklı kavramdır. Risk gelecekteki olayların ortaya çıkma olasılıklarını gerçeğe oldukça yakın bir şekilde tahmin edilmesidir. Belirsizlik durumunda bu olasılıklar hiçbir şekilde bilinmemektedir. Genellikle gelecekteki olaylar hakkında bilginin tam ve yeterli olmadığı, sonuçların ancak sübjektif bir şekilde tahmin edilmesidir (Torun ve Şevik, 2005).

Tarımdaki en etkili risklerin başında meteorolojik karakterli doğal riskler yer almaktadır. Bunun için tarım "üstü açık fabrika" olarak tanımlanır. Gelişmiş ülkelerin yıllar önce başlatmış oldukları "tarımda risk yönetim teknikleri uygulamaları" ve alt yapı çalışmaları sonucu doğa olayları büyük ölçüde afet olmaktan çıkarılmıştır.

Bugün bu ülkelerde Tarım Sigortası olgusu tarımsal üretimi tehdit eden doğal risklerin oluşturduğu verim kayıpları ile, ekonomik risklerin oluşturduğu gelir kayıplarının da çiftçinin üzerinden alınarak sigorta sistemlerine transfer edildiği sistemlerle yürütülmektedir.

ABD'nde Tarım Sigortaları prim tutarı 3 milyar dolardır. Bu primin, 1.2 milyar dolarını çiftçi ödemekte ve 1.8 milyar doları ise, devlet tarafından karşılanmakta, yani devlet, primin %60'ını sübvansede etmektedir. AB ve diğer gelişmiş ülkelere örnek gösterilen İspanya uygulamasında da devlet, çiftçinin ürün

* Öğr. Gör. Celal Bayar Üniversitesi Alaşehir Meslek Yüksekokulu.

** Yrd.Doç. Dr Celal Bayar Üniversitesi Alaşehir Meslek Yüksekokulu.

*** Öğr. Gör.. Celal Bayar Üniversitesi Alaşehir Meslek Yüksekokulu

sigortası primini %50-55 oranında desteklemektedir (Dinler ve ark., 2002)

2. Türkiye'de Tarım Sigortalarının Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde Cumhuriyetin ilanıyla birlikte milli sigortacılığın gelişimi yönünde yasal ve kurumsal adımlar atılmıştır. İlk olarak; 1924 yılında İtimad-ı Milli sigorta şirketi kurulmuş ve 1957 yılında ismi Güven Sigorta olarak değiştirilerek tarımsal sigorta faaliyetlerine başlamıştır.

1929 yılından itibaren Türkiye'de reasürans (sigortanın sigortası) tekeli başlamış olup ülkedeki yerli yabancı bütün sigorta şirketlerinin topladıkları primlerin bir kısmını Milli Reasürans'a devretmesi zorunlu tutulmuştur.

Bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de tarım sigortaları uygulamaları bitkisel ürünlerin "dolu" riskine karşı sigortalanmasıyla başlamıştır.

1957 yılında Güven Sigorta'nın Dolu Sigortaları, 1959 yılında da Başak Sigorta'nın Çiftlik Hayvanları Sigortaları uygulamalarını başlattığı bilinmektedir. Bu tarihlerde başlayan Dolu sigortası ve Hayvan Hayat sigortası uygulamaları halen bugün de devam etmektedir.

1967 yılında Güneş Sigorta A.Ş., 1969'da Ankara Sigorta, 1983'te Ak Sigorta A.Ş., 1985 yılında Halk Sigorta, 1987'de Anadolu ve Oyak sigorta A.Ş. şirketleri tarım sigortaları alanında çalışmak için ruhsat almıştır.

1987 yılında tarım sigortalarının çok yönlü geliştirilmesine yönelik hazırlanan "Türkiye İçin Tarım Sigortaları'nı Geliştirme Planı" çerçevesinde tarım ve sigorta sektöründe devlet, çiftçi birlikleri ve sigorta şirketleri üçgeninde planlı bir çalışma dönemi başlatılmıştır (Anonim, 1987).

Tarım sigortalarını tarımcılar yapmalıdır" söylemiyle başlatılan ve uygulamaya konulan planda, öncelikle mevcut dolu sigortalarının alt yapısının oluşturulması, yaygınlaştırılması ve daha sonra devletin çiftçinin primlerini destekleyerek, kuraklık, don ve sel gibi risklerin de sigortalanabilmesini sağlayacak çalışmalar yer almıştır.

Türkiye için risk haritalarının çıkarılması, üniversite eğitim programlarında konuya yer verilmesi ve bağımsız hasar organizasyonuna ilişkin faaliyetler planın önemli alt başlıklarını oluşturmuştur.

Türkiye'de tarımda risk yönetiminde devletin çiftçi primlerini desteklemesi hiçbir zaman konu edilmemiş ve doğal afetler öncesinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. 2090 sayılı Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun ve 5254 sayılı Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun çerçevesinde doğal afet sonucunda karşılıksız devlet yardımları yapılması tercih edilmiş, bu yetersiz doğal afet yardımları sorunu çözemediği gibi afetler sonucu ertelenen çiftçi borçları her yıl devlete büyük görev zararları halinde geri dönmüştür. Sorunların giderek büyüdüğü bu ortamda riskler transfer edilemediği gibi devlet ve çiftçiler büyük ekonomik kayıplara uğramışlardır. Tarım sigortaları konusu sadece sigorta şirketlerinin bir görevi olarak görülmüş, devletin herhangi bir desteği söz konusu olmamıştır (Ekmen, 2004).

1995 yılına gelindiğinde, o güne kadar sürdürülen mevcut dolu sigortalarının geliştirilmesi, daha sonra devlet desteği sağlanarak, "Birden Çok Riske Karşı Ürün Sigortaları-MPCI" uygulamalarına geçilmesi için uygun modelin "Tarım Sigortaları Havuzu" olduğu görüşüyle dolu sigortaları altyapı çalışmaları başlatılmıştır.

Bu çerçevede, öncelikle dolu sigortaları uygulamalarındaki sorunların giderilmesi Türkiye'de tarım sigortalarının geliştirilmesi ve uygun sistemlerin kurularak bazı faaliyetlerin bağımsız bir merkezden yürütülmesi amacıyla 1995 yılında Tarım Sigortaları Vakfı (TSV) kurulmuştur

Vakfın amacı; Türk çiftçisinin büyük emeklerle yetiştirdiği ve ülke ekonomisinde önemli bir paya sahip olan tarım ürünlerine doğal risklerin vermiş olduğu zararlara karşı tarım sigortaları konusunda sağlıklı sistemlerin kurulmasını sağlamak üzere sigorta ve reasürans şirketlerinin çalışmalarına katkıda bulunmak, Hazine Müsteşarlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve sigorta şirketleriyle ilgili kuruluşlarla işbirliği yaparak tarım sigortaları hakkında, ülke genelinde elde edilen verilerin

değerlendirilmesi hasar tespitlerinin koordinasyonu konularında teknik çalışma, bilimsel araştırma ve incelemelerde bulunma, konu ile ilgili eğitim, yayım ve tanıtım çalışmaları yapmaktır. Tarım Sigortaları ile ilgili olarak faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin Tarım Sigortaları Vakfı'na üye olmasından sonra bağımsız bir hasar tespit organizasyonu oluşturulmuştur.

1997 yılında tüm sektörlerin katılımı ile gerçekleştirilen ve devletin bu konudaki çalışmalarına yön veren önemli kararların alındığı I. Tarım Şurası'na ait çalışma belgesinde "Tarım Sigortaları Havuzu" şu şekilde yer almıştır: "Tarım sigortalarının gelişmesi, devlete, sigorta şirketlerine, çiftçi birliklerine ayrı ayrı görev ve sorumluluk yüklemesinin yanı sıra bu üçünün birlikte organizasyonunu zorunlu kılmaktadır. Bu amaçla tarım sigortaları branşında faaliyet gösteren sigorta ve reasürans şirketlerinin devletin desteğinde bir araya gelerek bir üretim havuzu (pool) oluşturması ve devletin sigortayı cazip kılması için sigorta primine ve/veya hasara katkıda bulunması gereklidir. Tarım Sigortaları'nın gelişmesine yönelik istatistiki verilerin toplanması, değerlendirilmesi ve hasar tespitleri gibi çalışmaların ülke genelinde yürüten Tarım Sigortaları Vakfı ile sigorta ve reasürans şirketleri böyle bir organizasyonun ilk adımlarını atmışlardır" (Anonim,1997).

1998 yılı Hükümet programında yer alan "Tarımsal Politikalarla İlgili Yapısal Değişim Projesi" çerçevesinde hazırlanan "Tarım Sigortaları Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı" devlet desteğinin sağlanması ve havuz sisteminin kurulmasını öngörmektedir. Ancak, çiftçinin primine destek olacak yeterli devlet desteğinin sağlanamayacağı görüşüyle kanun çıkarılmamıştır.

2000 yılına gelindiğinde, ekonomik kriz öne sürülerek, IMF ve Dünya Bankasının hazırladığı, Tarımsal Reform Uygulama Projesi (ARIP-Agricultural Reform Implementation Project) uygulamaya geçirilmiştir. Projenin desteklemelerle ilgili bölümünde, tarım ürünleri sigortası için devlet desteğinin sağlanmasına ilişkin yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi de yer almış ve Dünya Bankası'na taahhüt edilen sürede "Tarımda Devlet Destekli Tarım Ürünleri Sigortaları"nın başlaması öngörülmüştür.

2001 yılında program çerçevesinde tarım sigortalarını engelleyen iki yasadaki biri olan 5254 sayılı Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmış olup, bu tarihten sonra az da olsa 2090 sayılı Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanuna göre karşılanmıştır. 2090 sayılı yasa da adeta çiftçiye tazminat ödemesi yapmamak üzere hazırlanmıştır. Bu yasaya göre çiftçinin yardım alabilmesi için, toprağı dahil tüm varlığının % 40'ını kaybetmiş olması koşulu gerekiyordu Yeni kabul edilen yasanın 17 inci maddesine göre, tarım sigortası yaptırmayan üreticiler 2090 sayılı yasadaki da yararlanamayacaklardır.

2002 yılında devletin doğal afetler karşısında çiftçiye karşılıksız yardım yapmasını sağlayan uygulamalar etkinliğini yitirmiş, yerine tarım sigortaları kanununun çıkarılması için aynı yıl 58. Hükümet konuyu Acil Eylem Planı'na almıştır. Acil Eylem Planı'nda Tarım Ürünleri Sigortası Kanunu çıkarılması ve uygulama planı hazırlanması öngörülmüştür. Acil eylem Planına göre söz konusu çalışmaların oniki ayda tamamlanması hedeflenmiştir. Çalışmalarda Hazine Müsteşarlığı sorumlu kuruluş olarak belirlenmiş DPT, Maliye Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarım Sigortaları Vakfı, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, Ziraat Odaları Birliği ve Ziraat Bankası işbirliği yapacak kuruluşlar olarak belirlenmiştir.

2004 yılında Başbakanlık tarafından TBMM'ne gönderilen Tarım Sigortaları Kanun Tasarısı, Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu'ndan sonra 20.04.2005 tarihinde Plan ve Bütçe Komisyonunda da görüşülerek TBMM Genel Kurulu'na gönderilmiştir. 15 Haziran 2005 tarihinde de TBMM'de Tarım Sigortaları Kanunu Tasarısı (EK-1 Tarım Sigortaları Kanunu Tasarı) kabul edilmiştir.

3.Türkiye'de Tarım Sigortalarında Mevcut Uygulama

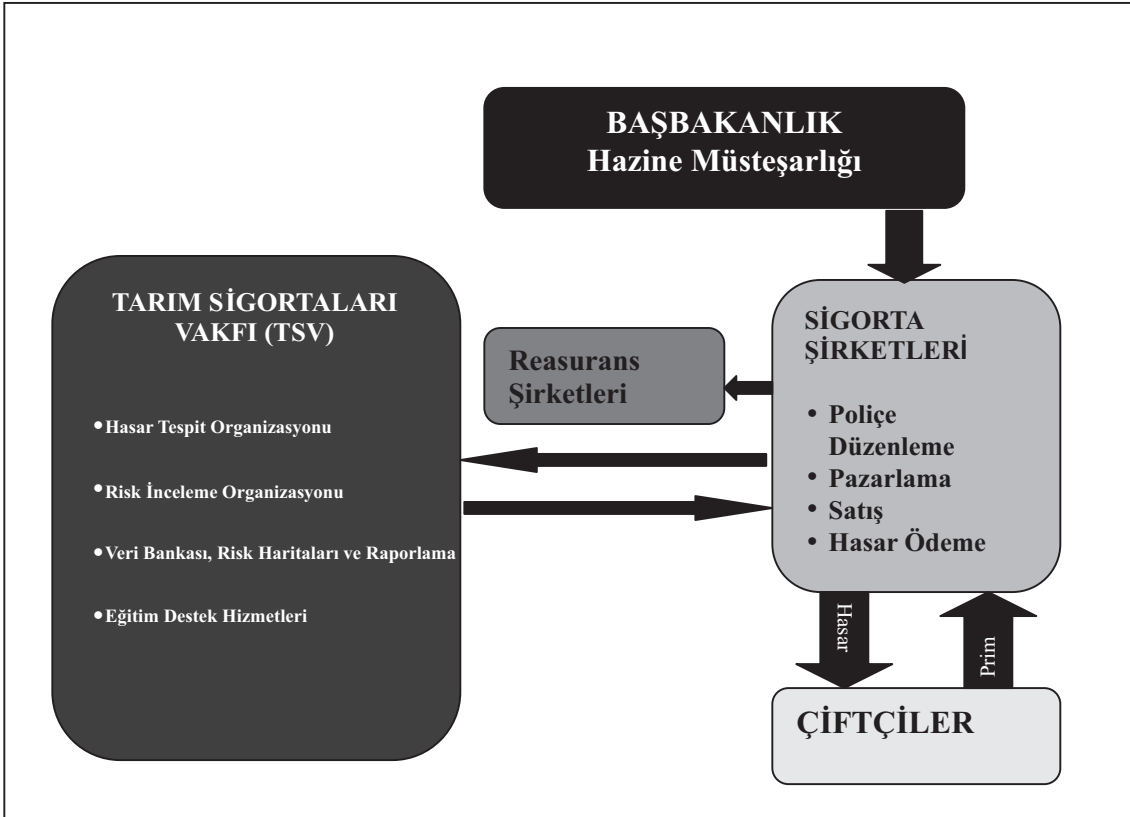
Tarım halen Türkiye'nin ekonomik ve sosyolojik yaşamında büyük önem taşımaktadır. İşletmelerinin çok büyük çoğunluğu küçük tarım işletmelerinden oluşan tarım sektöründe destekleme politikalarına ve ulusal önceliklere gereksinim duyulmaktadır. Bu destekleme araçlarından birisi tarımda sigorta uygulamalarıdır. Fakat,

Türkiye'de devletin tarım sigortalarına katkısı olmamıştır. Tarım sigortaları hizmetleri mevcut 55 sigorta şirketinin içerisinde sadece 9 sigorta şirketi tarafından yürütülmektedir. Tarım sigortaları prim üretiminin tüm sigorta branşları içerisindeki payı sadece %0,4'tür. (Dinler, 2003a).

Türkiye'de tarım sigortaları uygulamasına ilişkin organizasyon Şekil 1'de verilmiştir. Tarım sigortaları uygulamalarında; bitkisel ürünler sadece "dolu" ve "yangın" riskine karşı sigorta edilirken sera ve içindeki ürünler

üzerinde kalan kısmını Reasürans Şirketleri'ne transfer etmekte ve hasar sonucunda da hasar tazminatlarını çiftçiye ödemektedir (Dinler, 2003a).

Bunun dışında hasar tespit organizasyon ve risk inceleme organizasyonları bağımsız bir şekilde Tarım Sigortaları Vakfı (TSV) tarafından yürütülmektedir. Vakıf ayrıca, tarım sigortaları ile ilgili bilgileri Veri Bankası'nda toplayarak, risk haritaları hazırlama ve raporlama işlemlerinin yanı sıra eğitim destek hizmetlerini de yürütmektedir.

Şekil 1: Türkiye'de Mevcut Tarım Sigortalarının Uygulamaları (www.tsvagronet.org)

dolu ve yangının yanı sıra "fırtına" ve "sel" riskine karşı da sigorta edilebilmektedirler. "Çiftlik Hayvanları Sigortası" adı altında büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvanları ve su ürünlerine de hayat sigortası teminatı verilmektedir

Tarım Sigortaları mevcut uygulamada sigorta şirketleri acenteleri vasıtasıyla poliçe düzenleme, pazarlama, satış ve hasar ödemesi hizmetlerini yürütmekte, riski çiftçinin üzerinden alarak, kendi katılım paylarının

TSV Veri Bankası'nın kayıtlarına göre; 2003 yılında 3,2 milyon dekar alanda 640 milyon YTL. değerindeki 63 çeşit ürün doluya karşı sigorta edilmiş ve 14,1 milyon YTL. sigorta primi elde edilmiştir. Sigortalı ürünlerin 123.742 dekarında hasar olmuş, hasarların sonucunda sigorta şirketleri tarafından çiftçiye 5,6 m,lyon YTL. ödeme yapılmıştır. Aynı yıl 73,1 milyon YTL. değerindeki 43.381 adet büyük ve küçükbaş hayvan sigorta edilmiş ve 5,3 milyon YTL. sigorta primi elde edilmiştir. Ölüm veya zorunlu kesim sonucu hasar gören

4.677 adet hayvan için üreticilere 2,4 milyon YTL. ödeme yapılmıştır (Dinler ve ark. 2004)

Dolu ve sera sigortaları uygulamalarında; hasar halinde, tüm sigorta şirketlerinden elektronik ortamda TSV'na gönderilen hasar ihbarları, TSV tarafından bütün yurtda ekspertiz görevini yürüten 750 "dolu hasar tespit uzmanı" tarımcıya (Ziraat Mühendisi veya Teknikeri) ulaşmaktadır. Ekspertizler, hasarlı alana giderek düzenledikleri hasar rapor sonuçları TSV üzerinden sigorta şirketlerine gönderilmekte, raporlar TSV Veri Bankası'nda kayıt altına alınarak, sigorta şirketlerine iletilmekte ve çiftçiye hasarı ödenmektedir.

Çiftlik Hayvanları Sigortaları'nda hayvanların sigortaya kabulü öncesindeki risk inceleme ve daha sonraki hasar tespit işlemleri TSV'nin organizasyonunda ve 3350 Veteriner Hekim tarafından yürütülmektedir.

Sigorta şirketlerinden belirli formatlarda ve elektronik ortamda elde edilen tüm veriler TSV'nin veri bankasında toplanmakta, her türlü risk analizleri yapılarak, il, ilçe, köy ve sigortalının yanı sıra, ürün, risk ve hasar bazında detaylı raporlar hazırlanmaktadır. Bunun yanı sıra, başta Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı olmak üzere diğer ilgili kurumlardan elde edilen sigortasız ürün ve hayvanlara ait risk ve üretim verileri analiz edilerek, Coğrafi Bilgi Sistemleri'ne aktarılmakta ve risk haritaları hazırlanmaktadır.

Tarım Sigortaları Vakfı'nın bağımsız hasar ve risk inceleme organizasyonları sonucunda risk inceleme ve hasar tespit işlemlerinin zamanında, ekonomik ve doğru olarak yapılması sonucu Sigorta şirketleri poliçe düzenleme, pazarlama, satış ve hasar ödemelerine ağırlık vermişlerdir. Şirketler risk analizleri ışığında dolu, sera ve çiftlik hayvanları sigortaları için sağlıklı üretim ve pazarlama programları yaparak prim üretimini artırma çabasındalardır. Ancak bugün, halen ekili alanların %1'inden azının, çiftlik hayvanlarının ise %0,2'sinin sigortalı olduğu düşünüldüğünde bu gelişmenin yeterli olmadığı ortadadır. Sigorta ve reasürans şirketleri ile TSV'nin bu faaliyetleri sonucunda dolu ve sera sigortaları alt yapısının kurulduğu, çiftlik hayvanları sigortalarında ise çalışmaların devam ettiği bilinmektedir (Dinler ve ark. 2004)

Bütün durağanlıklara ve sistemsiz kamu tarım sigortaları politikalarına karşın, Türkiye dolu sigortaları konusunda sorunlarını çözmüş, don, sel, kuraklık gibi risklerin sigortalanmasına başlamadan önce de havuz sisteminin alt yapısını oluşturmuştur. Bu haliyle, mevcut uygulamadaki sistemin 2003 yılında F.A.I.R. (Asya ve Afrika Sigorta Şirketleri Birliği) üye ülkelerince örnek alındığı bilinmektedir (Özkan ve ark., 2003).

Türkiye modelinin gelişmekte olan ülkelere örnek gösterilmesi yönündeki çalışmaların 2003 AB konferansı ve 2004 yılındaki ICMIF (Uluslararası Sigorta Şirketleri Federasyonu) toplantılarında devam ettiği görülmüştür (Dinler, 2004b).

Buradaki temel sorun, ulusal önceliklere ve şartlara dayalı, ekolojik özellikleri dikkate alan ve ekolojik-ekonomik uygunluğu devlet ve üretici çıkarlarına oluşacak biçimde uygulamaya aktaracak bir "tarımsal sigorta sisteminin" meydana getirilmesidir.

15 Haziran 2005 tarihinde TBMM'de kabul edilen Tarım Sigortaları Kanunu tasarısında; mevcut uygulamayı geliştirecek şekilde kurulması düşünülen havuzda primlerin toplanması ve hasar ödemelerinin havuz tarafından doğrudan çiftçiye yapılması öngörülmektedir. Sigorta hizmetleri havuzla üye sigorta şirketleri tarafından aynı esaslarla yürütülecektir. Devlet destekli tarım sigortaları organizasyon Şekil 2' de verilmiştir.

Kanuna göre, sigorta şirketleri kendi poliçelerini düzenleyebilecektir. Havuz bünyesindeki teknik hizmetler, sigorta şirketleri tarafından kurulacak bir işletici şirket tarafından yürütülecektir.

Bu hizmetlerin çoğu (mevcut şekil 1 ile Devlet destekli yeni şekil 2 karşılaştırıldığında, bugüne kadar TSV tarafından yürütülen hizmetlerin) "İşletici Şirket" tarafından yürütüleceği görülecektir. Buna ek olarak; prim toplama ve reasürans sağlama hizmetleri de Havuz adına İşletici Şirket'in üstleneceği diğer görevlerdir.

Havuz, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı (TKB), Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB), Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği (TSRŞB) ile Havuz İşletici Şirket'in temsilcilerinden oluşan bir Kurul tarafından yönetilecektir.

Çiftçinin sigorta şirketlerine ödediği primlerle Devlet'in ödeyeceği destek primlerinin toplanması, hasar tespitlerinin bugünkü gibi bağımsız bir sistemle yürütülmesi, hasar ödemelerinin ise, havuz tarafından doğrudan çiftçiye yapılması öngörülmektedir.

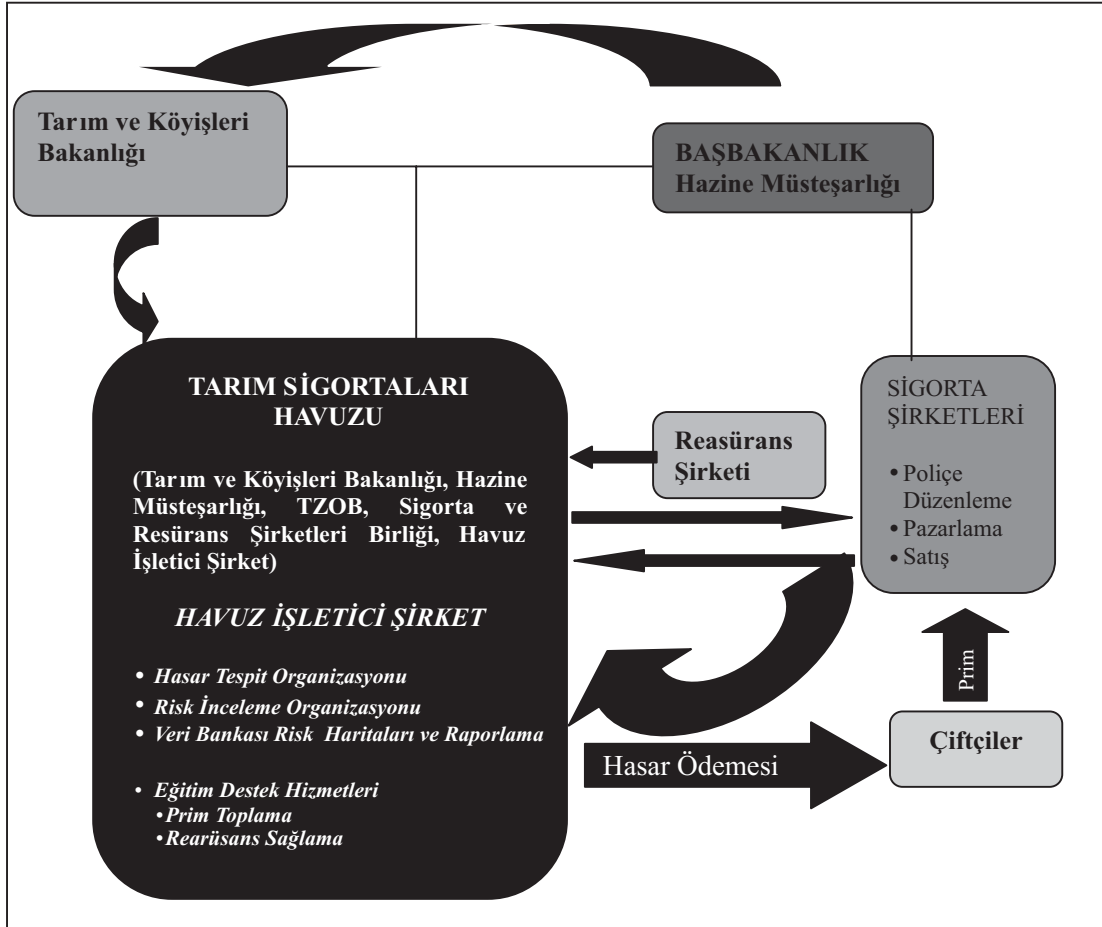
Diğer gelişmiş ülke örneklerinde olduğu gibi, sorumlu kuruluşun Tarım ve Köyişleri Bakanlığı olacağı bu sistemde, sigorta hizmetleri Havuz'a üye sigorta şirketleri tarafından aynı esaslarla yürütülecek ve Hazine Müsteşarlığı tarafından denetlenecektir.

Sigortaları Desteklemeleri için ayrılacaktır.

Kısa dönemli hedefler ve stratejiler (2005-2006)

Kanunun uygulamaya başlaması öncesi yapılması gereken çalışmalar aşağıda verilmiştir.

Havuzun kuruluşu, işleyişi, sigorta ve reasürans esasları, dolu sigortalarında olduğu gibi don, sel, kuraklık risk haritalarının, fiyatlarının, yönetmeliklerin, genel şartların hazırlanması, devletin prim ve hasar fazlasına katılımını sağlayacak esasların belirlenmesi,

Şekil 2 : Devlet Destekli Tarım Sigortaları Organizasyon Şekli (www.tsvagronet.org)

Devlet destekleri ile sürekli bir kaynağın oluşturulması için, AB direktifleri ve DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) kararlarına uygun olarak hazırlanan; "Türkiye 2006-2010 Tarım Stratejileri"nde belirtildiği gibi her yıl tarım desteklerine ayrılan payın %5 i Tarım Ürün

pilot risk, bölge ve ürünlerin seçimi, reasürans temini, Havuz Veri Bankası ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı çiftçi kayıtlarının uyumu, bugün için sistemin merkezini teşkil eden Vakfın bugünkü hizmetlerini üstlenecek olan; "İşletici Şirket" ile ilişkilerini belirleyen

yönetmeliklerin ivedilikle hazırlanması öngörülmektedir.

Havuza katılacak sigorta şirketleri pazarlama ağını genişletecek projelerini uygulamaya koymalıdır, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı teknik elemanları için yürüttüğü Tarım Sigortaları Eğitimi'ni daha yaygın ve çiftçi eğitimlerini de içine alacak şekilde geliştirmelidir.

Ziraat ve Veteriner Fakülteleri ile Sigortacılık Eğitimi veren üniversitelerin tamamının ders programlarında "Tarımda Risk Yönetimi ve Tarım Sigortaları" konusuna yer vermeleri gerekmektedir.

Bütün bu gelişmelere paralel olarak AB sürecinde "çiftlik hayvanlarının dolaşımı ve izlenebilirliği" yönündeki darboğazın bu hayvanların sigortalanabilirliği ölçüsünde aşılabileceği bilinmektedir.

Çiftlik Hayvanları Sigortaları'nda TSV' nin otomasyon sisteminde Hakkari Yüksekova'da internet cafeden kod numarası giren Veteriner Hekim, karşısına gelen risk inceleme veya hasar tespit raporunu elektronik ortamda düzenleyip, Vakfın Veri Bankası'na, oradan da ilgili sigorta şirketine gönderecektir.

Bugün Dünya'da henüz ABD ve Kanada'nın dışında hiçbir ülkede kurulamayan bu ağ sistemlerinin yasal düzenlemelerden sonra daha da geliştirileceği buna hayvan hareketleri, sağlığı, kontrolü, risk unsurları, sigortası ve bütün bunlara ilişkin hayvan kayıtlarının tutulduğu ulkesel ağ sistemlerinde eklenmesi ile AB' ye uyum en iyi şekilde sağlanabileceği düşünülmektedir.

Orta dönemli hedefler ve stratejiler (2006-2010)

Orta vadede öncelikle Tarım Ürün Sigortaları'nın ülke genelinde yayılımını hedefleyen çalışmalar yürütülmelidir. Bu arada, Bitkisel Ürün Sigortaları'nın yanı sıra Çiftlik Hayvanları Sigortaları'nın da geliştirilmesi aynı bütünlükte sağlanmalıdır.

Bu dönemde, Tarım Ürün Sigortaları'nın yaygınlaşmasının ardından; Verime Bağlı Sigorta Uygulamaları'nın ile birlikte Gelir Sigortası Uygulamaları'nın başlatılması hedeflenmektedir.

Uzun dönemli hedefler ve stratejiler (2010-2025)

Bu dönem; Tarımda Risk Yönetimleri'nin tüm paydaşlarca bilinip uygulandığı, risk transferine ilişkin Bitkisel Ürün ve Çiftlik Hayvanları Sigortaları Sistemleri'nin kurulduğu, çiftçinin neden sigortaya ihtiyacı olduğu yönünde bilinçlendiği, bu nedenle sadece ürün, hayvan, makine ve tesislerinden oluşan mallarının değil, Hayat, Ferdi Kaza ve Emeklilik Sigortaları'nı da kapsayan "Can Sigortaları"nın da yer aldığı tek bir paket poliçe ile "yaşam garantisinin" sağlandığı bir dönemi hedeflemektedir. 4. Değerlendirme ve

SONUÇ

Gelişmiş ülkelerde tarım sigortalarındaki amaç üreticinin gelir kaybının finansmanı ve düşük oranlarda olan tarım nüfusunun kaybının önlenmesi iken, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu gelişmekte olan ülkelerdeki amaç; kıt kaynakların kullanılarak üreticinin kaybının belirli oranlarda telafisi ve üretime devamının sağlanması şeklinde değerlendirilmektedir. Bugüne kadar çiftçinin gelir düzeyinin hızla düşmesi, tarım sigortaları için uzun yıllar bir devlet politikasının oluşmamış olması, tarım ve sigorta sektörlerindeki bilgi ve ilgi eksikliği tarım sigortalarının gelişmesini önleyen faktörlerin başında gelmiştir (Yalırık ve Dinler, 2003).

AB'ye üye ülkeler hazırlanan AB Anayasası çerçevesinde tarımdaki riskleri de bir risk yönetim merkezinden ortak politikalarla yürütmeyi planlamaktadırlar. Bu organizasyon öncelikle birlik ülkeleri arasında işgücünün yanı sıra ürün ve hayvanların serbest fakat kontrollü dolaşımını sağlayarak tarımda "tüm mal ve canların" sigortasında ve giderek "sorumluluk" sigortalarında önemli gelişmeler sağlayacaktır. Ancak organizasyonun en önemli işlevi katastrofik özellikteki risklere ilişkin sigortaların sürdürülebilirliği için sigorta sektörünün uluslararası borsalarda yaratacağı fonların devlet desteklerini en aza indirecek şekilde kullanılmasını sağlamak olacaktır (Dinler, 2004a).

Tarım sigortalarında AB'ye uyum çalışmalarına bakıldığında, bu konuda uluslararası deneyimlerin yerinde kullanılarak, Türkiye'ye uygun bir modelin altyapısının hazırlandığı görülmektedir.

Düşük sigortalanma oranına rağmen son on yılda oluşturulan Türkiye modelinin "geleceğe yatırım" şeklinde gerçekleştirilmiş olması tüm uzmanlarca büyük bir başarı olarak yorumlanmaktadır.

Bugün Türkiye'de tarım sigortaları uygulamalarında poliçe düzenlemeleri, risk inceleme, hasar organizasyonları, risk haritaları hazırlama, raporlama ve TSV Veri Bankası'na kadar uygulamanın her noktasındaki otomasyon sisteminin henüz AB ülkelerinin birçoğunda mevcut olmadığı bilinmektedir. Türkiye'nin bu konuda AB'ye uyumu son derece kolay olacaktır. Henüz ekili alanların en fazla %1'inde yürütülen bu çalışmalar; Tarım Sigortaları Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile don, sel ve kuraklık sigortalarının uygulamasının başlamasıyla ve sistemin çekirdeğini oluşturacaktır (Sürmeli ve ark., 2003).

Konu ile ilgili tarım ve sigorta sektörünün, bu uygulamada dağıtım ve pazarlama kanallarının işlerliği, eğitim ve tanıtım hizmetlerinin sürekliliği, devletin yanı sıra uluslararası reasürans desteğinin sağlanması için verilecek yeni teminatlarla ilişkin risk analizlerinin yapılması konusunda yeterli çalışmalar yapılmamıştır (Dinler, 2004a).

Dünya Bankası'nın finansmanını sağladığı projelere ilişkin kanunları istediği şekilde çıkarma yönündeki girişimlerinin devam etmesi halinde tarım sigortaları riskleri yönetilemez noktaya getirilecektir. Zaten, toplam bütçesi 400 milyon ABD doları olan ARIP Projesi içerisinde tarım sigortaları desteğinin ne kadar olacağı ve daha önce proje kapsamında çıkarılan ve bu yıl iptal edilen tarım sigortaları ihalesinin ülke koşullarına uygun şekilde yeniden ne zaman çıkarılacağı bilinmemektedir.

Devletin üç yıl öncesine kadar her yıl doğal afetler sonucu tarım sektöründe oluşan görev zararlarına 150 milyon ABD doları civarında bir ödeme yaptığı bilinmektedir. Bu ödemeler son üç yıldır yapılmamaktadır. Dolayısı ile biriken bu miktarın başlangıçta havuzda fon oluşturulması için kullanılması uygun olacaktır. Bugün, Türkiye'de dolu sigortaları için kurulmuş olan bağımsız hasar organizasyonu ile sistemdeki suistimler engellenmiş olup, çiftçiye gerçek değerlerle hasar ödemesi yapılmaktadır. Bu organizasyonda 750 uzman tarımcı AB

standardında dolu hasar tespit uzmanı (eksper) olarak yetiştirilmiştir.

Devlet desteğiyle başlayacak olan don, sel ve kuraklık sigortaları devreye girdiğinde bu sayının, prim üretiminde görev alacak tarımcılarla birlikte 4200-4600 arasında değişeceği bilinmektedir. Böylelikle, Türkiye için büyük bir istihdam sorununun da çözüleceği ortadadır. (Dinler, 2000; Ekmen, 2004).

Tarım sigortalarının gelişiminde Türkiye'nin, gerek diğer gelişmiş ülkeler, gerekse AB ülkeleri karşısındaki en büyük avantajlarından birisi; sayısı 65 bini bulan teknik eleman potansiyelidir. Diğer taraftan, Türk sigorta sektörünün AB ülkelerinden daha önde olan bir iletişim teknolojisine sahip olduğu bilinmektedir.

Bu teknik eleman ve iletişim teknolojisi potansiyellerinin entegre edilmesi ile, ideal tarım sigortaları sistemlerinin AB üyesi ülkelerin büyük çoğunluğundan daha önce kurulabileceği açıktır (Dinler, 2004a).

ARIP Projesi ile önerilen endeks sigortalarının uygulanması halinde; sözü edilen insan ve teknoloji kaynaklarını kullanmadan, çok farklı tarlalarda hiç hasar tespiti yapılmadan, büyük bir bölgede bütün tarlalarda verim düzeyi aynı kabul edilerek yapılacak olan hasar ödemelerinin mevcut sistemleri yok etmesinin yanı sıra haksız kazanç ve suistimalleri de birlikte getireceği bilinmektedir.

Tarım ve sigorta ile ilgili kurumların konuya sahip çıkması yönündeki çalışmaların yeterli olmadığı düşünüldüğünde; kanun tasarisının TBMM'de görüşülmesi öncesinde TBMM üyelerinin bilgilendirilmeleri, aksi takdirde kanunun Türkiye ekonomisinde geri kazanılamayacak olumsuz sonuçlar doğurabileceği bilinmektedir.

Tarım Sigortaları Kanun Tasarısı'nın uygulamaya geçmesi ile, hali hazırda dolu ve hayvan hayat sigortaları alanlarında uygulanan tarım sigortalarının kapsamının don, sel ve kuraklık risklerini de içine alacak şekilde genişletilmesinin, çiftçi, ürün, hayvan ve diğer çiftlik kayıtlarının sağlıklı bir şekilde tutulmasının ve uygulamanın yaygınlaşmasının ardından orta ve uzun vadede tarımsal gelir sigortası alternatiflerinin ele

alınması ve risk transferlerinde future piyasalarının oluşturulması ile Türkiye'de risk yönetim sistemleri dünya piyasaları ile entegre olabilecek duruma gelecektir.

Son olarak, gerek tarımda gerekse tarım dışında sigorta uygulamaları günümüz ekonomilerin ve toplumların uyguladıkları temel politika önceliklerindedir. Bu, Türkiye için de kaçınılmazdır. Türkiye, yıllardır tarım sigortalarında nicelik olarak yetersiz olsa da, sınırlı uygulamalar sonucunda önemli deneyimler edinmiştir. Bunda, bağımsız çalışan ve kendi içinde oto kontrolünü sağlayarak güven oluşturan Tarım Sigortaları Vakfı'nın önemli rolü olmuştur. Uluslararası kuruluşların telkinleriyle son zamanlarda Türkiye'ye yeni modeller önerilmektedir. Uygulamada başarılı olan ve yaygınlaşan her model kuşkusuz kabul görecektir.

Böyle modeller varsa, Türkiye de bundan yararlanacak, altyapısı oluşturulmuş ise bunu uygulamaya da aktaracaktır. Fakat, ulusal öncelikleri dikkate almayan, dünyada sınırlı yayılım ve kabul gören yaklaşımları uygulamaları telkin eden yaptırımlar ile yerel-bölgesel koşulları ve coğrafik özellikleri çeşitlilik gösteren ülke tarımını göz ardı eden politikalarla tarım sigortalarının gelişmesini beklemek fazla iyimserlik anlamına gelmektedir.

Giderek dünya piyasalarında rekabet edemez hale gelen, desteklemeleri sınırlandırılmış, işsizliği artmış, ithalatçı ve dışa bağımlı bir ülke konumuna gelen Türkiye açısından ulusal önceliklere ve özelliklere dayalı politika geliştirmek daha fazla önem taşımaktadır. Bu "tarım sigortaları" için de geçerlidir.

KAYNAKÇA

Akçaöz, H., Kızılay, H., 2004. Çeşitli Ülkelerde Tarım Sigortaları Uygulamaları.

Anonim, 1997. Birinci Tarım Şurası Çalışma Belgesi -Tarım Bakanlığı Yayınları.

Anonim, 1987. Türkiye İçin Tarım Sigortalarını Geliştirme Planı.

Dinler, T., 2000. Tarımda Risk Yönetimi ve Türkiye'de Tarım Sigortaları Uygulamaları, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası 5. Teknik Kongresi ,Ankara.

Dinler, T., Kıymaz, T., Saner, G., Akçaöz, H., 2002. Agricultural Insurance in Turkey. Risk Management in Mediterranean Agriculture: Agricultural Insurance Seminar in Zaragoza, Spain.

Dinler, T., 2003a. Tarımda Meteorolojik Karakterli Doğal afetler ve Risk Yönetim Teknikleri, III. Atmosfer Bilimleri Sempozyumu, İstanbul.

Dinler, T., 2004a. Dünya'da ve Türkiye'de Tarım Sigortaları Uygulamaları.

Dinler, T., 2005 Tarım Sigortaları Kanunu İle İlgili Çalışmalar Ve Görüşler.

Dinler,T., Yaltrık, A., Çetin, B., Özkan, B., Gülçubuk, B. Sürmeli,E., Ekmen, E., Saner, G., Akçaöz,H., Uysal, Ö.K., Karaaslan,S., Kıymaz,T., 2004, Tarımda Risk Yönetimi Ve Tarım Sigortaları

Ekmen, E., 2004. Tarım Sigortaları Sektöründe Ziraat Mühendislerinin Yeri ve Önemi.

Kasten, E., 2004. Agriculture Insurance: Untapped Business Opportunities, Focus.

Örnek, Ü., 2005,Türkiye'de Tarım Sigortası Uygulamaları Ve Üretici Görüşleri

Saner, G., Uysal, Ö.K., 2004. Tarımda Risk ve Tarım Sigortaları: Türkiye'de Tarım Sigortaları Hakkında Görüş ve Öneriler.

Sürmeli, E., Özel, T., Pural, H., Ağbulut, R., 2003. Crop Insurance - Hail Insurance (Loss Assessment, Training, Data Collection and Rating) F.A.I.R. Workshop On Agricultural Insurance Antalya, Turkey.

Sümer, H., 2005, Tarımda Kasko Dönemi, Zaman, Sayı: 523.

Tanrıvermiş, H., 1994, Tarım sigortaları.

Yaltrık, A., Dinler,T., 2003. Tarımda Makine Kullanımı.

www.tsvagronet.org

TARIMSAL KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNİN GELİŞMESİNDE TAMAMLANMANIN (BÜTÜNLEŞME) ÖNEMİ

Şimşek ARMAN*

Kalkınmış memleketlerde kooperatifçilik, devletlerin yardımı olmadan aşağıdan yukarıya doğru bir halk hareketi olarak başlamıştır. Bundan sonra devletler, kooperatiflerin halkın iktisadî ve içtimai kalkınmasında önemli araçlar olduklarını anlayarak, kooperatiflerin kuruluşlarını teşvik eden ve kooperatifleri koruyan kanunları yürürlüğe koymuşlardır. Bunun üzerine kooperatifler, bu memleketlerin ziraat, sanayi ve hizmet kesimlerine ek olarak "Kooperatif Kesimi" kurarak kuvvetli bir orta sınıf oluşturmuşlardır.

Diğer taraftan milletlerarası alanda da kooperatiflerin önemi ve faydaları apaçık görülmüştür. Milletlerarası Kooperatif Birliğinin (ICA) Pariste düzenlediği ve 1 Ekim 1976 tarihinde sona eren 27. Genel Kurul Toplantı'sında memleketlerin iktisadî ve içtimai durumlarının iyileştirilmesinde çok büyük yardımları olan kooperatiflerin, kendi aralarında, milletlerarası seviyede ve işçi sendikaları ile işbirliği yapmaları hususunda karar alınmıştır. Bu durum, Milletlerarası Kooperatif Birliğine (ICA) üye olan memleketlerin, kooperatifleri, önemli kalkınma araçları olarak kabul ettiklerini açıkça göstermektedir.

Bütün kooperatif çeşitleri, ancak Dikey Tamamlanma (Bütünleşme) ve Yatay Tamamlanma (Bütünleşme) işlerini bitirdikleri zaman kuvvetli iktisadi kuruluşlar olabilirler ve şirketlerle rekabet edebilirler. Tersine durumda zayıf kalarak dağılırlar.

Bu yazımda memleketimizde bulunan kooperatif çeşitlerinden "Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri" "Tarım Kredi Kooperatifleri" ve "Sulama Kooperatifleri"nin Dikey ve Yatay Tamamlanmaları (Bütünleşmeleri) konusundaki durumlarını incelemeye çalışacağım.

* Ziraat Y. Mühendisi

Memleketimizde 1929 senesinde çıkarılan 1470 sayılı "Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu" gereğince 18. Eylül 1929 tarihinde Giresun İlinin Bulancak İlçesinde İlk Zirai Kredi Kooperatifi kurulmuştur. Bu ve bundan sonra kurulan Zirai Kredi Kooperatifleri, 1935 senesinde çıkarılan 2836 sayılı "Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu" ile isim değiştirerek çalışmalarına devam etmişlerdir. 1972 senesinde çıkarılan 1581 sayılı "Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu" ile bu kooperatifler, çok amaçlı duruma gelmişlerdir.

8 Haziran 1984 tarihinde çıkarılan 237 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile bu kooperatiflerin idari ve mali yapılarında önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu kararname 7 Haziran 1985 tarihinde çıkarılan 3223 sayılı kanunla kanunlaşmıştır.

1995 senesinde çıkarılan 553 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ise 12 nisan 2005 tarihinde çıkarılan 5330 sayılı kanunla kanunlaşmıştır.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin amaçları aşağıdaki gibidir:

- 1.Ortakların çevirme ve donatım masraflarını karşılamak için kısa ve orta vadeli krediler verilmesi,
- 2.Ortakların ürünlerinin değerlendirilmesi,
- 3.Müşterek kullanılacak makine, araç-gereç ve tesislerin temin edilmesi,
- 4.Ortakların üretim ve zaruri tüketim maddeleri ile üretim araçlarının toptan temini,
- 5.El sanatlarının geliştirilmesi ve mamullerinin değerlendirilmesi,
- 6.İçtimai ve kültürel konularda faaliyetlerde bulunulması ve eğitim yapılması,
- 7.Mevduat toplanması, bankacılık ve sigorta hizmetleri yapılması,
- 8.Bölge Birliklerinin ve Merkez Birliğinin kurulması.

Memleketimizin kırsal alanlarında yaşamaya çalışanların çoğu ziraat, hayvancılık ve balıkçılık yaparak geçimlerini temin etmektedirler. Bunun için bu kimselerin üretim girdilerine olan ihtiyaçlarının temin edilmesi, ürünlerinin pazarlanması ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için Köy İşleri Bakanlığının Kooperatifler Müdürlüğü'nün (Kooperatifler Dairesi daha sonra kurulan

1-Kooperatifler Genel Müdürlüğü

2-Kooperatifler Proje Genel Müdürlüğü

3-Kooperatifler Kredi Ve Pazarlama Genel Müdürlüğü

4-Kooperatifler Eğitim Ve Araştırma Genel Müdürlüğü) taşrada görev yaparak tecrübe kazanmış uzmanları, merkezi köylerde çok amaçlı "Köy Kalkınma Kooperatiflerinin (Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri) kurulmaları hususunda karar vermişlerdir.

1965 senesinden itibaren kurulmaya başlayan bu Kooperatiflerin amaçları aşağıdadır:

1-Çiftçi işletmelerinin verimli duruma getirilmesi ve her türlü ürünün ve mamulün pazarlamasını düzenleyerek gelirlerinin artırılması,

2-Ortakların ihtiyacı üretim ve imal araç ve gereçlerinin, canlı ve cansız demirbaşların, katı yakıt ve akaryakıtların temin edilmesi,

3-Ortakların gıda maddeleri, ev ve giyim eşyaları ve diğer tüketim maddeleri ihtiyaçlarının temin edilmesi,

4-El sanatlarının her çeşidi ile ilgili çalışmalar yaparak ürünlerin pazarlanması,

5-Ortakların ve kooperatifin ihtiyacı olan mali imkanların temini,

6-Maden, enerji ve diğer tabii kaynaklardan faydalanılması, köy sanayinin kurulmasını temin edecek çalışmalara iştirak edilmesi,

7-Su ve rüzgarın meydana getirdiği toprak aşınmasını önleyecek her türlü tedbirin alınması.

1961 senesinden beri "Beş Yıllık Kalkınma Planlarında" ve "İcra Programları"nda Türkiye

Kooperatifçilik Hareketi'nin, memleketimizin iktisadi ve içtimai kalkınmasında etkili olabilmesi için birçok önemli tedbirlerin alınması öngörülmüştür. Maalesef haksız bir şekilde çiftçilerin ürünlerinden gelir temin eden araçların ve tefecilerin siyasileri yaptıkları büyük baskılar nedeniyle Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Köy İşleri Bakanlığının Köy Kalkınma Kooperatifleri'nin yatırım projeleri için istediği ve çok gerekli olan kredi ve hibe ödeneklerinin tamamına olur demediğinden Maliye Bakanlığın'dan para alınamamıştır.

Bu durumda kooperatiflerin üretim ve ürün değerlendirme tesislerinin inşaatları senelerce devam etmiştir. Ortakların kooperatiflerine olan ilgileri ve bağlılıkları azalmış ve hatta kalmamıştır. Böylece kooperatifler yıkılmaya başlamışlardır.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin sayısı 2359 olup 1.534.399 ortağa sahiptirler. Bu kooperatifler birleşerek 16 adet Bölge Birliğini ve Ankara'da da Merkez Birliğini kurarak Dikey Tamamlanmalarını (Bütünleşmelerini) yapmışlardır.

Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin sayısı 5064 olup ortak sayısı 728588 dir. Bu kooperatifler 17 adet Kooperatif Birliğini ve Ankara'da Merkez Birliğini kurmuşlardır.

Sulama Kooperatifleri 2157 adet olup, 252620 ortağa sahiptirler. 7 adet Kooperatif Birliğini ve Ankara'da Merkez Birliğini kurmuşlardır. Ancak Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri ile Sulama Kooperatiflerine devlet sahip çıkmadığı için bu kooperatifler zayıf kalmışlardır.

Tarım Kredi Kooperatifleri, merkezi köylerde kurulmuşlardır. Bu kooperatiflerin yöneticileri, muhasebecileri ve diğer memurları ve denetçileri hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi görmüşlerdir. Bu eğitim, ihtiyaç oldukça devam etmektedir.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin idare binaları, ambarları ve diğer tesisleri iyi durumda bulunmaktadır.

Bir köyde bulunan Tarım Kredi Kooperatifinin Yönetim Kurulu ve Denetleme Kurulu üyelerinin ve ortaklarının bir kısmı eğer varsa o köydeki Tarımsal Kalkınma

Kooperatiflerinin veya Sulama Kooperatifinin de Yönetim Kurulu ve Denetleme Kurulu üyelerinin ve ortaklarıdır. Bütün bu nedenlerle aynı köydeki ve civar köylerdeki bu kooperatiflerin yatay ve dikey tamamlanma (bütünleşme) şekillerinde birleşmeleri gereklidir. Zaten bu kooperatiflerin amaçları, birbirine çok benzemekte olup birbirlerinin tamamlayıcısı durumundadır. Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerin şu anda sahip oldukları, süt sığırcılığı, sığır besiciliği, yumurta tavukçuluğu, arıcılık, alabalık üretimi, un, süt ve mamulleri, zeytinyağı, salça, meyve, sebze, konserve, sera, soğuk hava, yem, halıcılık ve kereste tesisleri ile Tarım Kredi Kooperatiflerinin ve Sulama Kooperatifinin tesisleri tek bir kooperatifin çatısı altına alındığı zaman kuvvetli kooperatifler meydana gelecektir. Böylece yatay Tamamlanma (Bütünleşme) yapılmış olacaktır.

Dikey Tamamlanmanın (Bütünleşmenin) bölümleri ve görevleri aşağıdadır:

1-Kooperatifler Birliği (Kooperatifler Bölge Birliği)

Görevleri:

- 1.1 Kooperatiflerin mallarının yurt içinde ve dışında pazarlanmasını temin etmek,
- 1.2 Fabrikalar ve diğer tesisleri kurmak,
- 1.3 Toptancılık yapmak,
- 1.4 Kooperatifçilik eğitimi yapmak.

2-Kooperatifler Merkez Birliği

Kooperatif Birlikleri daha da kuvvetli duruma gelmek için birleşerek Kooperatifler Merkez Birliğini kurarlar.

Görevleri:

- 2.1 İhracat ve ithalat işleri ile ilgili her çeşit çalışmayı yapmak,
- 2.2 Kooperatiflerin çeşitli faaliyetleri ve ortakları için gerekli olan ucuz ve uygun vadeli krediler temin etmek,
- 2.3 Denetim yapmak,
- 2.4 Eğitim yapmak.

Her çeşit kooperatifin Merkez Birlikleri birleşerek Kooperatifler Milli Birliğini kurarlar.

Görevleri

- 3.1 Milli ve milletlerarası seviyelerde bulunduğu memleketin tüm kooperatiflerini temsil etmek,
- 3.2 Milli ve milletlerarası seviyelerde kooperatifleri her türlü tehlikeye karşı korumak,
- 3.3 Denetleme yapmak,
- 3.4 Müşavirlik yapmak,
- 3.5 Eğitim yapmak,

Bu üç çeşit kooperatif, "Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri", " Tarım Kredi Kooperatifleri" ve "Sulama Kooperatifleri" yatay ve dikey olarak bütünleştikleri zaman iktisadi bakımdan kuvvetli kuruluşlar durumuna gelecekleri için iç ve dış pazarlarda şirketler ve diğer kuruluşlarla kolayca rekabet edebileceklerdir.

Bu durumda ortaklarının gelirlerini arttıracak olan kooperatifler, iktisadi ve içtimai kalkınmamıza büyük ölçüde yardım edebileceklerdir.

KAYNAKLAR

1-Prof. Dr. Kadir Arıcı

Tarımsa 2005 Sonrasına Hazır Olmalıyız K.D 796,-2003

2-Prof. Dr. Celal Er

Kırsal Kalkınmada Kooperatifçiliğin Görevi K.D. 794-2003

3-Prof. Dr. Rasih Demirci

Köy Kalkınma Kooperatiflerinin Meseleleri K.D. 638-1990

4-Doç. Dr. Murat Yercan

AB Sürecinde Kooperatifçilik Hareketimizin Değerlendirilmesi K.D. 822-2005

5-Süleyman Kurt

Tarım Kredi Kooperatifleri K.D. 802-2003

6-Esen Figen Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri K.D. 681-1993

7-Halim Utlu

Tarımsal Amaçlı Kooperatifler ve 2005 Yılı Desteklemeleri K.D. 820-2005

Ülkemiz Kooperatifçiliğinin Kurucusu MİTHAT PAŞA ve SURİYE VALİLİĞİ (10 Aralık 1878 / 04 Ağustos 1880)

Nezih DEMİRTEPE*

Döneminde dünyanın en büyük ve güçlü devleti olan Osmanlı İmparatorluğu'nun, 19. yüzyıla damgasını vuran yöneticilerinin başında gelen, ülkemiz kooperatifçiliğinin kurucusu Mithat PAŞA ile ilgili KARINCA DERGİSİ'nde, geçtiğimiz yıllarda çeşitli yazılar hazırlamıştık. (1)

Hayatı boyunca dört padişah ile çalışan Mithat PAŞA; ilk önemli unvan ve görevi 33. Padişah olan Sultan ABDÜLMECİT' den (Padişahlığı 1839 ile 25.06.1861) zamanında aldı. Osmanlı yönetimi tarafından "sivil" PAŞA rütbesi ile Valilik görevine ilk olarak 15.06.1861 tarihinde "Niş" de başlayan Mithat PAŞA, bu valilik kapsamının (kendi hazırladığı 'Yeni Eyalet Sistemi' çerçevesinde) genişletilmesi sonucunda, 34. Padişah olan Sultan ABDÜLAZİZ (Padişahlığı 26.06.1861 ile 29.05.1876) tarafından "Tuna" adını alan valiliğe atandı. PAŞA bu görevde 4 Mart 1868 tarihine kadar görev yaptı. 1869 ile 1871 yılları arasında iki yılı aşkın bir süre "Bağdat" valiliği de yapan Mithat PAŞA, 34. Padişah Sultan ABDÜLAZİZ tarafından 31.07.1872 tarihinde "Sadrazam" görevine getirildi. (Sultan Abdülaziz, Padişahlığı sürecinde 10 Sadrazam ile çalışmıştı) Ancak bu 'üst' görev, çok kısa sürdü. PAŞA, 20.09.1872' de bu görevden alınarak "Adalet Bakanı" oldu. Daha

önce, ilk valiliği olan "Tuna" dan döndükten sonra 05.03.1868' de Şura-ı Devlet' i (Danıştay) kurmuş olan Mithat PAŞA'nın "Adalet Bakan" unvanı ile hizmeti, ancak 17 ay sürdü. Ardından üçüncü valiliği olan "Selânik" e tayin edilen PAŞA, bu görevde de bir buçuk yıl kaldı. Mithat PAŞA, 07.08.1875' de ikinci defa-Adalet Bakanı oldu. Ancak bu görevi de 3 ay 1 gün sürdü. (08.11.1875' de sona erdi) PAŞA, 09.05.1876' da yeniden- Şura-ı Devlet (Danıştay) başkanlığına getirildi. 2 ay sonra (10.07.1876' da) "Meclis-i Âli Üyesi" olarak kabineye tekrar- giren Mithat PAŞA, 15.08.1876' da bu görevden alınmasını takiben bir süre İstanbul' da 'göz altında' tutuldu.

Bu arada, 35. Padişah Sultan 5. Murad' in 30.05.1876 tarihinde görevinde olduğu üçüncü Padişah ile çalışmaya başlayan Mithat PAŞA, üç ay sonra ise, (Padişah 5. Murad' in görevinden hâl edilmesini takiben, (Padişahlığı 31.08.1876 ile 15.10.1909), 36. Padişah olan Sultan 2. Abdülhamit' in (çalıştığı dördüncü Padişah) hizmetine girdi. Döneminde 18 sadrazamla çalışan Sultan 2. Abdülhamit' in 19.12.1896 tarihinde sadrazamı olan Mithat PAŞA uzun müddettir üzerinde çalıştığı- Kanun-ı Esasî' nin hazırlıklarını tamamlayıp, 23.12.1876' da (Padişaha kabul ettirdikten sonra) halka sundu. Ancak bu sadrazamlığının kısa sürmesine de sebep teşkil etti ve bu çerçevede 49 sün sonra görevden alınarak, yurt dışına gönderildi. Diğer bir ifade ile -uzun süreli- bir Avrupa gezisine çıktı. PAŞA, Başkent İstanbul' dan gelen 'özel talimat' üzerine ailesiyle birlikte 18.09.1878' de Girit adasının merkezi Hanya' ya geçti. Mithat PAŞA, 09.12.1878' de buradan ayrılıp, önce İstanbul' a, ardından da 10.12.1878' de "Suriye" valiliği görevine atandığı için, -Padişah 2. Abdülhamit' in tahsis ettiği özel bir gemi- ile İstanbul' dan, Beyrut (aynı tarihlerde burası Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığı'nın merkezi idi) limanına, buradan da, Valiliğin merkezi olan Şam'a geldi.(2)

* GESAM Yönetim Kurulu Üyesi

1-Mithat PAŞA (doğumu/1822 İstanbul ve Ölümü/ 09.05.1884 Taif) ; Niş (sonradan kapsamı genişletilerek Tuna adını almıştı), Bağdat, Suriye ve Aydın' da Valilik yapmış, ancak, Padişah tarafından tayin edildiği hâlde son anda kararname değiştirildiğinden- Sivas ve Edirne Valilikleri görevini yapamamıştı.

2-Eski Başbakanlardan Bülent ECEVİT; Osmanlı İmparatorluğu' nun kooperatifçi valisi Mithat PAŞA ile Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal ATATÜRK' ün, 'biri birilerini tamamlayan iki süreç olduklarını' bahisle 'Adetâ ATATÜRK, Mithat PAŞA' nın devamı. İkisi de Makedonya' da költür almışlar. Aynı coğrafi köklerden gelmiş olmaları da çok ilginç. Ben, Mithat PAŞA' ya çok önem veriyorum" şeklinde görüşlerini sürdürmekte .... Bülent ECEVİT; "Mithat PAŞA' nın zamanında Piroz kasabası, tarım kredi uygulaması başlattığı yerd. Orası sanayi merkezi bir yer, bir hareket noktası oldu. "Şarkköy", "Şehir köy" demektir. Yani "Köy Kent". Ben 40 yıl boyunca, bir politikacı olarak, bu "Köy Kent" projesini gerçekleştirimeye çalıştım" demekte.

19. yüz yılın iz bırakan devlet adamlarından olan Mithat PAŞA'nın 10 Aralık 1878 ile 04 Ağustos 1880 tarihleri arasında görev yaptığı "Suriye" valiliğinin merkezi günümüzde de olduğu gibi- DAMASCUS (Şam) şehri idi. Valiliğe bağlı (bazı konularda özerk ve bazı konularda ise İstanbul'a bağlı olan) üç de sancak mevcuttu. Günümüzdeki Lübnan Cumhuriyeti adını taşıyan devlet de, o tarihlerde "Suriye" valiliğinin sınırları içinde 'Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığı' idi.

1860' lı tarihlerde şu an olduğu gibi - dini ve etnik yapı itibarıyla; Müslümanlar (Türkler, Farsiler/Şiiler ve Araplar) ile birlikte Hıristiyan, Musevi, Süryani, Kelkarî ve Dürziler, Suriye' de yoğun bir şekilde yaşamakta oldukları topraklarda, Osmanlı İmparatorluğu devletine baş kaldırmışlardı. (3) Özellikle İngiliz ve Fransızların yoğun şekilde 'misyonerlik' faaliyetinde bulunduğu yerlerin başında; valiliğin başşehri DAMASCUS (Şam), HASSÂ, ALEPPO (Halep) ve BEİRUT (Beyrut) gelmekteydi. Osmanlı yönetiminin müsamahasından yararlanan Fransa ve Birleşik Krallık (İngiltere) özellikle 3 şehirde (DAMASCUS/ALEPPO ve BEİRUT); hem kolej açarak ve hem de kiliseler aracılığıyla Hıristiyanlık propagandası yapmaktaydılar.

Yine aynı tarihlerde; şehirde daha önce tarihinde iki konsolosun öldürüldüğü Selânik' de olduğu gibi- isyanlar başlatıldı. Daha önceleri (01.06 1860' da) Şam' da iç karışıklık başlamış ve Hollanda ile A. B. D. Konsolosları öldürülmüş, Dış İşleri Bakanı Fuat PAŞA "Olağanüstü Komiser" unvanı ile ve Sultan Abdülmecit' in özel emri ile bölgeye gitmiş ve olaylar 16 gün sürmüştü. Ardından Havra' da olaylar çıktı. Marunîler ve Dürziler, isyana kalktı. Daha önce "Tuna" Valiliği döneminde olduğu gibi "Mithat PAŞA, Balkanlarda bağımsız devlet mi kuracak?" söylentileri gibi, aynı tarihlerde başkent İstanbul' da "Vali Mithat PAŞA, Suriye' de bağımsız devlet mi kuracak?" söylentisi yayıldı. Bu olayları takiben, merkezi Beyrut olmak üzere 'Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığı' kurulmuştu.

Osmanlı İmparatorluğu' nun problemleri

3-Bülent ECEVİT' in 1993' de yayımladığı "MİTHAT PAŞA ve TÜRK EKONOMİSİNİN TARİHSEL SÜRECİ" adlı kitabı (180 sayfadır) MİTHAT PAŞA ve KOOPERATİFÇİLİK konusunda araştırma yapacaklara ışık tutan bir eserdir. Bu eseri genişletilmiş olarak, 2006 ilk baharında yeniden yayımlanacaktır.

bölgeleri olan "Balkanlar" ve "Orta Doğu" konusunda uzman olduğu için, "Niş" ve "Tuna" valiliğinin ardından, "Bağdat" ve "Selanik" de de valilik görevine tayin edilen Mithat PAŞA' nın, bu dördüncü valiliği döneminde, öncelikli konuları, Rusya, Fransa ve Birleşik Krallık (İngiltere) tarafından yapılan devlete baş kaldırma- ve yerel milletlerin, bağımsızlığa teşviki idi. Bu arada kiliseler de, bu isyanın başlangıç noktası idi. Mithat PAŞA işe, kiliselerde, diğer valilik yaptığı yerlerde gerçekleştirdiği gibi (Valilik tarafından özel matbaalarda bastırılan) hutbeler okutturmakla başladı.(4)

Mithat PAŞA, Tuna Valiliği döneminde Balkanlarda uygulattığı bu sistemle (Balkanlardaki kiliselerde) daha önceleri Moskova' da bastırılan ve içlerinde Osmanlıyı gizlice- eleştiren hutbelerin yerine, Valiliğin başşehri Rusçuk' da Valilikçe bastırılıp, dağıtılıp, yönetimin eleştirilmesi yerine, övgüler taşıyan hutbelerin Hıristiyan halka ulaştırılmasına sağlamıştı.

Mithat PAŞA, Suriye Valiliği döneminde, özellikle Şam, Beyrut ve Akkâ' da bayındırlık ve tarım konularında hamlelerde bulundu. O tarihlere ait, şu sözü unutulmamıştır:

"Konya ve Ankara vilâyetlerinde ne yapıyorsa, Suriye' de de o iş, aynen icra edilmeli"

Bunun ardından 04.08.1880' de Mithat PAŞA, Suriye Valiliği görevinden ayrılarak, dördüncü ve son Valiliği olan Aydın Valiliği görevine getirildi.

Eski Başbakanlardan Bülent ECEVİT' in de, 1978' deki ilk Başbakanlığı döneminde, Bolu' nun Mudurnu ilçesindeki 'Taşkesti' beldesinde uygulamaya koyduğu Türkiye' nin İlk Köy Kenti uygulamasında 'model' olan yapılaşmaları; Niş, Tuna ve Selanik vilayetlerinden sonra Suriye' de de ele alan Vali Mithat PAŞA, özellikle Akdeniz kıyısındaki LAZAKİYE (LAZKİYE), TARTÜS (TARTUS), BEİRUT (BEYRUT) ve TRİPOLİ (TRABLUS) şehirleri çevresinde, tarım ile geçinen köylüleri kooperatifler- aracılığıyla ekipmana kavuşturdu. (5)

-GÜNÜMÜZDE SURİYE-

Bugün Suriye Arap Cumhuriyeti adını taşıyan Devletin Cumhurbaşkanı Beşşer

ESAD. Çok partili başkanlık sistemi ile idare edilen Muhteşem Kasyum Dağı eteğinde ve Bafada nehri kıyısındaki başkent DAMASCUS (Şam) 5 milyon nüfusa sahip. 14 idarî bölgeye ayrılan ülkenin(Al Hasakah, Al Ladhiqiyah, Al Qunaytirah, Ar Raqqah, As Suwayda, Dar'a, Dary az Zawr, Dimashq, Halab, Hama, Hıms, Idlib, Rif Dimashq ve Tartus) nüfusu Temmuz 2001' de yapılan sayım rakamlarına göre: 17 milyon. Ülkenin diğer büyük şehirlerinin nüfusları ise şöyle; Halep 3 milyon, Hama, Humus ve Lazkiye ise, 1' er milyon. 185 bin km. kare yüz ölçümüne sahip ülkede % 90 Arap ve 10 Kürt Ermeni yaşıyor deniliyor. Ancak Suriye' de (resmi kayıtlarda yer almamasına rağmen) % 10 civarında Türkmen/Türk yaşıyor.

En uzun sınırı (822 km.) Türkiye ile bulunan Suriye' nin, ayrıca Irak ile 605, Ürdün ile 375, Lübnan ile 375 ve İsrail ile 75 Km. sınırı mevcut. Suriye, 193 km. kadar da Akdeniz sahiline sahip.

Birinci Dünya Savaşı sonunda, Osmanlının çekilmesinin ardından Fransız ve İngiliz işgalinde kalan Suriye günümüzde- bu işgalin izlerini taşımayı sürdürmekte. Yüzyıllar boyu idarede kalan Osmanlının özgürlükçü- yönetiminde hiçbir zorlama altında kalmayan Suriye, -kısa dönem- işgal yönetiminde bulunan İngiliz ve Fransız izlerini bugün taşımakta.

Suriye' nin başşehri DAMASCUS (Şam) da birer İngiliz ve Fransız koleji ile İngiliz ve Fransız sermayeleriyle kurulan iki üniversite de bulunuyor. Fransız kolejinde, Osmanlı idaresini hatırlatan yegâne unsur, Vali Mithat PAŞA' nın bir büstü!... Gönül isterdi ki; İki buçuk yıl bu bölgeyi idare eden Vali Mithat PAŞA' nın büstü, bir Fransız koleji yerine, başkentte büyükelçiliği bulunan Türkiye Cumhuriyeti' nin kuracağı bir "Türk Kültür Merkezi" yahut, benzeri bir mekânda bulunsun. 1871 ile 1872 yılları arasında bu toprakları (Suriye ve Lübnan' ı) yöneten Mithat PAŞA' nın adı, ayrıca başkentte geniş bir bulvara da verilmiş. Başşehrin "Old Damascus" adı verilen eski-merkez bölgesinde "Sibelya Üniversitesi" ile "Sinan Paşa Camii" de, Suriyelilerin "Madhat Basha" adını verdikleri bulvarın üzerinde. Yine "Old Damascus" da, eski-merkez bölgesinde Barada Nehri ile Bab-al Hava arasında, "HAMİDİYE ÇARŞISI" diye adlandırılan "ESKİ ŞAM ÇARŞISI" nı halk "Mithat PAŞA Çarşısı" olarak da tanımlıyor.

Osmanlı Padişahı 2. Abdülhamit tarafından yaptırılan, İstanbul' daki tarihi Kapalı Çarşı ve Mısır Çarşısı benzeri, Osmanlı dönemi eseri olan "HAMİDİYE ÇARŞISI" çarşısı, yaklaşık bir kilometre uzunluğunda ve 7-8 metre yüksekliğinde. Yine "Old Damascus" bölgesinde Osmanlı döneminde yaptırılan "BUZURİYE ÇARŞISI", başkent DAMASCUS (Şam) halkı tarafından yoğun kullanılan bir mekânı. Bu çarşılar, şehirde yaşayanlar tarafından ihtiyaçlarının giderilmesi için kullanıldığı gibi, yabancıların da ilgi alanlarından birisini oluşturuyor.

Başkent DAMASCUS (Şam) da Osmanlı İmparatorluğu dönemine ait bir mühim yapı da "ŞAM TREN İSTASYONU". Dr. Zeki ÜNLÜ' nün kaleminden, KARINCA Dergisinde okuduğunuz ayrıntı ve perde arkası entrikalarıyla (5) "HİCAZ DEMİRYOLU" projesi, 1908' de hazırlanan 'dev' bir prestij projesi idi. Hazırlıkları, daha önce 1880' li yıllarda; Şu an Suriye' nin başkenti olan DAMASCUS (Şam) da da, Osmanlı İmparatorluğunun başkenti İstanbul ile Arap yarımadasındaki Medine' yi birbirine bağlayacak bu projenin, bir büyük ayağı "Şam" istasyonunun yapılması planlanıyordu.

Ancak inşaatın sürdüğü yıllarda bölgeyi ağ gibi saran İngiliz casusların, 'petrol ve arkeolojik bulgular açısından' önemine dikkat çekerek, yerleşik ve göçebe halkı kışkırtarak Osmanlı idaresine baş kaldırmalarını sağlanmıştı. Daha önceleri (1869 tarihinde) Padişah 2. Abdülhamit ile Musul ve Bağdat' da da arkeolojik kazı yapmak adı altında görüşen Büyük Britanya (İngiltere) büyükelçisinin, izin alamamasına rağmen, gizlice çalışmaların başlatıldığı ve bu bölgedeki petrol kaynağının yapısı hakkında Batı dünyasının değerli bilgilere kavuştuğu bilinmekte. (6) Bu çerçevede 1887' de özellikle 'arkeolog' sıfatı ile ve İstanbul' daki Büyük Britanya (İngiltere) büyükelçisi ile birlikte, HIMS (Humus) şehrine 158 km. mesafedeki çöl bölgesindeki PALMİRA' da arkeolojik kazılara iştirak eden İngiliz casus Lawrence' in marifetleri, "LAWRENCE' İN MACERALARI" adlı roman yayınlanmasının ardından, o yalanlara dayalı sinema filminde (bir sinema filmi kapsamında) beyaz perdeye yansımıştı.

Bu oyunlar çerçevesinde, Osmanlı İmparatorluğu döneminin en büyük projesi o l a n " H İ C A Z D E M İ R Y O L U " tamamlanamamıştı. Ancak "ŞAM TREN İSTASYONU" inşası bitirildiğinden,

kullanıma açılmıştı. Başkent DAMASCUS (Şam) şehrinin tam ortasında yer alan "ŞAM TREN İSYASYONU" zarif mimarisi ve olanca heybeti ile 'ben muhteşem bir Osmanlı eseriyim' der gibi yükseliyor. Suriyeliler bu "ŞAM TREN İSTASYONU" nu o kadar değerli görüyorlar ki, 100 Suriye Paundu' nun bir yüzüne resmini koymuşlar. Aynı paranın diğer yüzünde ise, Doğu Roma İmparatoru Jüstinyen' in portresi bulunmakta. Suriye' nin çöl bölgesindeki PALMİRA antik kenti, şu an en büyük turist çeken yeri. PALMİRA antik şehri, HİMS (Humus) şehrine 158 km. uzaklıkta. Ama özellikle Fransız ve İngilizler, sadece PALMİRA' yı görmek için Suriye' ye gelip, geri dönüyorlar.

Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim döneminde yaptırılan "Selimiye (Süleyman) Camii" başşehrin en muhteşem dini yapılarından biri. 16. yüz yılın bu zarif Osmanlı mimarîsi, iki zarif minare ile göğe yükselmekte. DAMASCUS (Şam) ziyaretinde bulunan Müslüman, Hıristiyan ve Musevi dinine bağlı insanlar; başta "Selimiye(Süleyman) Camii", ardından Şiiler için kutsal olan "Ümmiye Camii", "Hz. Yahya'nın Makamı", "Hz. Hüseyin'in Makamı", "Hz. Rukiye'nin Makamı", "Sultan Selahattin Eyyubi'nin Mezarı", "Bilal-i-î Habeşi'nin Mezarı", "Sitti Zeynep Türbesi" ve "Muhittin Arabi Hazretleri'nin Türbesi" ile diğer Sahabe-î Kiram' ın Kabirlerini ziyaret etmekte.

Başkent'in önemli bir başka mekânı da "TÜRK ŞEHİTLİĞİ". Fazla bakımlı olduğunu söyleyemediğimiz mekânda; 1924 yılında, Fransa' da vefat eden, damadı tarafından Lübnan üzerinden cenazesi Şam' a getirilen, Osmanlı Devletinin son padişahı Sultan Vahdettin ile birlikte, diğer bazı Osmanlı Devleti görevlilerinin kabirleri yer alıyor. Türkler için son derece mühim bir mekânda, ziyarette bulunanlar, bu mezarlıkta son uykularını uyuyanlara dua okumakta. Sultan Vahdettin' in mezarı, 1924' den bu yana Suriye Vakıflar Bakanlığı' nca bakım altında tutuluyor. Ancak Şam' daki T. C. Büyükelçiliği' nin de (manevî) korumasındaki "TÜRK ŞEHİTLİĞİ"; 2005 sonbaharında Şam' ı ziyaret eden Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN' ın bu yöndeki talimatlarının aksine- şu an bile bakımsız. "TÜRK ŞEHİTLİĞİ" yanındaki, Suriye' nin kullanım dışı bıraktığı ve zamanında Sovyetler Birliği' nden aldıkları MİG marka 'Savaş Uçakları' Parkı bile, çok daha bakımlı.!

-ALEPPO (HALEP)-

Osmanlı İmparatorluğu döneminde; başkent İstanbul ve Kahire' den sonra üçüncü büyük şehir olan Halep, bu gün de Suriye İslâm Cumhuriyetinin ikinci büyük şehri. Günümüzde 3 milyonu geçen nüfusu ile ALEPO (Halep), çok kozmolopit bir şehir. Türkiye sınırına ise, sadece 75 km. uzaklıkta. Eyyubiler döneminde yapılan ve günümüze olanca güzelliği ile ulaşabilmiş durumdaki "HALEP KALE" si, günün 24 saati ziyaretçi ağırlıyor.

Kale Müdürlüğü, şehrin en çok ziyaret edilen 'mekânı' olan yapının, gündüzleri olduğu gibi, geceleri de her yerden görülebilmesini sağlayacak şekilde 'çok başarılı' bir ışıklandırma düzeneği kurmuş. Kalenin, dış surunun etrafını saran hendek duvarı bile, bir 'rant' kapısı durumunda. Belediyenin bakımlı sokak, kaldırım ve parklarıyla kale çevresinde yer alan 'sokak satıcıları' kale manzarası fonunda 'fotoğraf çekimi' yapmakta ve 'haşlanmış mısır ezmesi' satışı gerçekleştirmekte. Kalenin 5 kapısından birisi "Antakya" adında...

ALEPO (Halep) nüfus itibarıyla Arap ağırlıklı. Ama şehirde; Hıristiyan, Türk (Türkmen) ve Ermeni de yaşamakta. Zaten ALEPO (Halep) de bulunan 2 başkonsolosluktan birisi Türkiye' ye ait, diğeri Ermenistan'a. Şehrin iki büyük bulvarından birisinin adı "Bab ANTAKYA" ve diğerininki "AL İSKENDERUN" adını taşımakta.

Osmanlı Padişahı Kanunî Sultan Süleyman' ın "Baş Mimar" Mimar Sinan' ın ilk eseri olan "Hüsrev Paşa Camii" ALEPO (Halep) de bulunuyor. Döneminin çizgilerini aksettiren 1520' da inşa edilmiş olan bu cami, şehirdeki 'Osmanlı Mührü' gibi. ALEPO (Halep) şehrinde, başkent DAMASCUS (Şam) da olduğu gibi, Osmanlı döneminde yapılan büyük "Aziziye" ve "Cemiliye" adlarını taşıyan iki kapalı çarşı bulunmakta. Halkın bir çok temel ihtiyacını temin ettiği, alış- veriş yapmasa bile dolaşarak, vakit geçirdiği bu iki çarşı da, şehre gelen yabancıların ilgi çektiği mekânların başında geliyor. Toplam uzunluğu 22 km.' yi bulan kapalı çarşının bir bölümü, 750 m.' lik tarihi 'Kale Çevresi Caddesi' ni dik kesen sokağı oluşturuyor.

Bir bölümünün hâlen restore edildiği, bu kapalı çarşı çevresindeki sokaklarda da - Belediyeye- dükkânlara 'özel proje' ile geniş ve

ahşap saçaklar yaptırma zorunluluğu getirmiş.

Belediyenin bir başka yaptırımını ise 'kat sınırlaması' konusunda. 'Kale' çevresinde, yani "Eski Halep" adlı bölgede evlerin, en çok 2 katlı olması gerekiyor. Şehrin en dıştaki "Yeni Halep" bölgesinde ise bu kat sınırlaması 4 kata kadar müsaade ediyor. Bunun dışındaki semtlerde ise, en çok 3 kata kadar olan yapılara Belediye ruhsat veriyor.

Belediye bunun dışında; yapıların dış kaplamasına da müdahale ediyor ve "Taş Kaplama" zorunluluğu getirmiş. Günümüzde ALEPO (Halep) Belediyesi, şu an şehrin en büyük oteli durumundaki HOTEL AMİR PLACE / MİRAGE' ın yakınında inşa halindeki ALEPO SHERATON OTELİ inşaatında bile, dünyanın her yerindeki 'Sheraton Kuleleri' stiline aksine 'Halepli' modelle yapıma zorunluluğu getirmiş. Şehrin genel silüetinin bozulmaması için... Ancak şaşırtıcı olan bir şey var ki, o da ALEPO (HALEP) Belediyesinin yeni hizmet binası, şu an 15 Kat olarak inşa edilmekte!

5 bin yaşındaki şehirde yer alan iki yüksek eğitim kurumundan birisi olan HALEP ÜNİVERSİTESİ ile Ülkemizdeki GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ' nin işbirliğinde 3 yıl önce kurulan "Türk Dili ve Eğitimi Fakültesi" bünyesinde açılan "TÜRK DİLİ EĞİTİMİ MERKEZİ", büyük bir boşluğu doldurmakta. ALEPO

(Halep) deki bu merkezde, Gaziantep Üniversitesi Öğretim Görevlisi Murat KILIÇ görev yapmakta. Şu an 25 Suriyeli öğrencisi bulunan "TÜRK DİLİ EĞİTİMİ MERKEZİ" nin idarecisi Murat KILIÇ, şehirde çok saygın bir konumlarının bulunduğunu ifade etmekte. Aynı zamanda bir 'kültür elçisi' misyonu da yüklenen Murat KILIÇ, ALEPO (Halep) şehrinde Türkiye' nin değişik resmî ve sivil kuruluşlarının faaliyet yapmasını diliyor.

Şu an 'Irak' maceralarını sinemalarda gördüğümüz, daha önce ise, Türkiye televizyonlarında yayınlanan ve halkın büyük beğeni ile seyrettiği "Kurtlar Vadisi" adlı dizinin 2005 son baharında, 6 bölümünün bu şehirde çekilmiş olması, Suriye' de büyük ilgi uyandırmış. Özellikle ALEPO (Halep) şehri, tarihî ve turistik yönüyle "Kurtlar Vadisi" dizisinde ekrana geldi.

Halk, bu filmin yayımını takiben, Antakya, Kilis ve Gaziantep' den pek çok 'emekli Türk'

ün, hayatlarının bundan sonraki kısmını sürdürebilmek için ALEPO (Halep) şehrine akın ettiğini bildirmekte. Şehirdeki lüks (dublex) konutların 450 euro* 500 euro' ya kadar yükselen fiyatları dikkat çekmekte.

Çanak olmadan da şehirde, Türkiye' nin pek çok televizyon kanalı seyredilebilmekte. ALEPO (Halep) şehrindeki insanların yaşantısı, 75 km. uzaklıktaki Kilis şehrimizde yaşayanlarınkinden, pek farklı değil. Gelenekler, yemekler gibi. Karşılıklı olarak Suriye ve Türkiye vatandaşları, 24 saatlik ziyaretlerinde "vize" ve "yurt dışına çıkış harcı" ödemedi, iki tarafa gidip-gelebiliyorlar.

Özellikle Suriyeliler Gaziantep' e değişik ürünler alımı için geçip, aynı gün, yahut bir gece kaldıktan sonra, ülkelerine dönüyorlar. Suriye' nin sınıra 10 km. mesafedeki Â-zâz şehrinde Türkler, YTL ile alış-veriş yapabilmekteler. Aynı şekilde, Türkiye' nin sınıra 8 km. mesafedeki Kilis şehrinde ise Suriyeliler, Suriye Paundu ile alış-veriş yapabilmekteler.

Eski yıllardan gelen bir alışkanlık (!) olarak halâ HARİTALARDA Hatay / Antakya ilimiz, Dörtöyl ilçesinin Yakacık beldesinden itibaren 'Suriye' sınırında gösterilmekte. Ancak yeni tarihli bu haritaların, Fransa' da bastırıldığı da dikkat çekmekte.

KAYNAKLAR;

KARINCA Dergisi, 794. Sayı (Şubat-2003/Dip Notlar)

İSTANBUL KÜLTÜR ve SANAT ANSİKLOPEDİSİ Cilt/1, İstanbul - 1982

MEYDAN LARAUSSE Ansiklopedisi Cilt/1, İstanbul*1986

MİTHAT PAŞA ve TÜRK EKONOMİSİNİN TARİHSEL SÜRECİ, Bülent ECEVİT, Ankara - 2003

KARINCA Dergisi, 825. Sayı (Eylül-2005) ve 828. sayı (Aralık 2005)

MİTHAT PAŞA İDARİ ve SİYASİ ŞAHSİYETİ, Prof. Dr. Bekir Sıtkı BAYKAL, Ankara - 1964

KOOPERATİF ORTAKLARININ YARARLANACAĞI REHBER KİTAPÇIKLAR

Hikmet YILMAZ

Anayasamızın 171. maddesi Devletimize; "Milli ekonominin yararlarını dikkate alarak öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alma" görevi vermektedir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununda; kooperatif ve üst kuruluşlarının kuruluş, işleyiş ve denetimlerine ait işlem ve hizmetlerin Bakanlıkça yürütüleceği hükme bağlanmıştır. Tarımsal kooperatiflerle ilgili olarak aynı görev Tarım Bakanlığına da yüklenmiştir.

Bilindiği gibi ekonomik dayanışma ve gönüllü işbirliğinin bir yansıması olan kooperatifçilik, günümüzde toplumun bütün kesimlerini yakından ilgilendiren bir sektör durumundadır. Kentsel düzeyde; konut, küçük sanayi sitesi, toplu işyeri, motorlu taşıyıcılar, esnaf kefalet ve tüketim kooperatifleri, kırsal düzeyde de tarım satış ve tarım kredi kooperatifleri ile köy kalkınma, su ürünleri gibi kooperatifler, ortaklarına ekonomik ve sosyal anlamda bir çok hizmetler vermektedir.

Ülkenin ekonomik kalkınması, gelir dağılımının iyileştirilmesi, toplumsal ilişkilerin gelişmesi ve demokrasi kültürünün yayılması gibi geniş bir yelpazede katkılar sağlamaktadır.

Ülkemizde yaklaşık 60.000'i yapı kooperatifi olmak üzere toplam 70.000 kooperatif bulunmakta, bu kooperatiflerin 2 milyon yapı kooperatifi ortakları olmak üzere toplam 4 milyon ortağı bulunmaktadır. Ancak, başta kooperatif ortakları olmak üzere, vatandaşlarımızın kooperatifçilik konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları, uygulamada

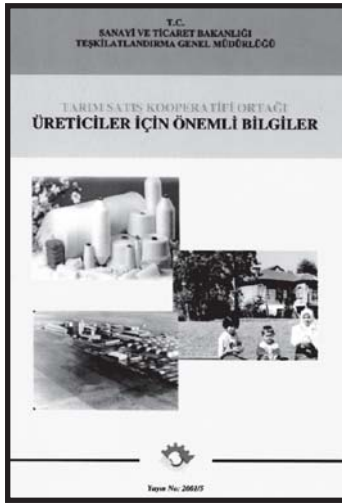
önemli sorunlarla karşılaşmalarına neden olmaktadır.

Sağlıklı bir işleyişe sahip olmayan kooperatiflere ortak olanlar, beklentilerinin aksine maddi ve manevi anlamda zarara uğrayabilmektedirler. Bunun sonucu olarak da, toplumda kooperatiflere karşı büyük bir güvensizlik oluşmaktadır.

Bu tür sorunların aşılabilmesi ve ülkemizde sağlıklı bir kooperatifçilik ortamının oluşturulabilmesinin yolu, başta kooperatif ortakları ve görevlileri olmak üzere tüm topluma yönelik eğitim ve bilgilendirme çalışmalarından geçmektedir.

Diğer taraftan kooperatifçilik eğitimi, tanıtımı ve bu amaca dönük yayın eksikliği kooperatifçilikle ilgilenen herkesin bildiği bir sorundur. Bu noktadan hareketle, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, kooperatif ortaklarına ve kooperatifçilikle ilgilenenlere yardımcı olmak, en çok karşılaşılan şikayet konularında çeşitli uyarılarda bulunmak ve yol göstermek amacıyla 2000 yılında hazırladığı "Kooperatif Ortakları İçin Önemli Bilgiler" halen ilgililerin yararına sunmaktadır. İllerde Sanayi ve Ticaret Müdürlüklerinden bu kitaplardan isteyiniz ve mutlaka okuyunuz.

Anılan kitapçık; "Kooperatife Nasıl Ortak Olunur?", "Ortakların Hakları Nelerdir?", "Ortakların Ödev ve Sorumlulukları", "Ortaklıktan Çıkarılma Esasları ve İtiraz Yolları", "Çıkan veya Çıkarılan Ortaklarla Hesaplaşma Süresi ve Yükümlülük" bölümlerinden oluşmaktadır. Bu kitapta

konular ana hatları ile açıklanarak, ortaklara kısa ve öz tavsiyelerde bulunmaktadır.

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerini yeniden düzenleyen 4572 Sayılı Kanunun özünde, bu kuruluşların özerk, mali yönden bağımsız ve demokratik kooperatifçilik ilkeleri doğrultusunda yönetilmesi ve piyasa koşullarında dinamik ve yüksek bir rekabet gücüyle faaliyet göstermeleri hedeflenmiştir.

Bu hedeflere ulaşmada, uzun yıllar yanı kamu kuruluşu gibi yönetilen bu kuruluşlarda, ortakların aydınlatılması, katılım ve sahiplik bilinçlerinin geliştirilmesi ve tabandan tavana doğru sağlıklı ve etkin işleyen demokratik bir yapının oluşturulması önem taşımaktadır. Bu nedenle, Kooperatif ve Birliklerin amaç ve fonksiyonlarını, 4572 sayılı Kanunla ve anasözleşmelerle getirilen yeni yapıyı ve yeniden yapılandırma hedeflerini tanıtmaya ve ortakları aydınlatmaya ihtiyacından hareketle, yayınlar yoluyla ilgili kesimlerin aydınlatılmasına önem verildiğinden, kooperatif ortaklarına ve diğer ilgililere yardımcı bulunmak ve yol göstermek amacıyla, "Tarım Satış Kooperatifi Ortakları İçin Önemli Bilgiler" başlıklı bir kitapçık ile "Tarım Satış Kooperatifi Ortakları İçin Genel Kurul Rehberi" hazırlanmıştır.

Kitapçıkta, yeniden yapılandırma, kooperatif ve birliklerin kuruluş ve işleyişleri, ortakların hak ve yükümlülükleri, kooperatif ve birliklerin organları, organların oluşumu, görev ve yetkileri ile ürün işlemleri konusunda bilgilere yer verilmiştir.

Kitapçık, bir tanıtım broşürünün ötesinde, ortakların her zaman başvurabilecekleri bir kaynak olarak da hazırlanmıştır. Bu yönüyle kitapçıktan; ortaklar dışında, kooperatif ve birliklerin yöneticileri ve personeli ile diğer ilgililerin de yararlanması mümkün bulunmaktadır.

"Tarım Satış Kooperatifi Ortakları İçin Genel Kurul Rehberi" nde ise, yaklaşık 750 bin tarım satış kooperatifi ortağını genel kurul

toplantıları hakkında aydınlatmak, genel kurula ilişkin hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirmek ve toplantılarda daha fazla ortak etkinliğini sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Üreticilerin kolay bir şekilde temin edebilecekleri kitapçıkta ve rehberde yer verilen bilgiler, ortakların gereği gibi yararlanmaları halinde, ortak hak ve menfaatlerinin korunmasına, ortaklarda sahiplik ve katılım duygusunun gelişmesine ve ortakların kooperatif ve birlik faaliyetlerine bilinçli bir şekilde katılmalarına önemli katkılar sağlayabilecektir.

Bedelsiz olarak dağıtımı yapılan sözkonusu yayınlar, kooperatifler, kooperatif birlikleri veya Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü yetkililerinden istenebilir. Bu şekilde temin edilemediği takdirde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü Eskişehir yolu 7 . k m / A N K A R A adresinden temin etmek mümkündür.

Hak aramak ve hakkını korumak için bilgili olmak gerekir. Kooperatif ortaklarının yıllardır bihaber kaldığı kooperatiflerine hakim olması için hak ve sorumluluklarını bilmeleri ve gereğine uymaları gerekir. Yoksa kooperatiflerini yönetemez, seçtikleri yöneticileri denetleyemezler. Sonuç olarak birkaç kooperatif ağasının esiri olmaktan kurtulamazlar.

Ülkemizin ekonomik kalkınmasına önemli katkılar sağladığını düşündüğümüz kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve sağlıklı bir işleyişe kavuşması yönünden yararı açık olan bu tür çalışmalarını artırarak sürdürmek gerekir.

Devletin yanında ilgili sivil toplum kuruluşlarının, odalar, kooperatif birlikleri, dernekler v.b. kuruluşların da eğitim ve bilgilendirme çalışmalarına katkı sağlamaları büyük önem taşımaktadır. "Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu?"

TEMİZ İNSANLAR ÜLKESİ PAKİSTAN VE KEŞMİR

İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

Bilindiği gibi "pak" temiz demektir. Pakistan ise, "Temiz İnsanlar Ülkesi" anlamını taşır. Bu ülkenin, Türk Milleti nezdindeki önemi çok büyüktür. Zira orada milyonlarca kandaşımız, candaşımız yaşamaktadır. Bu nedenledir ki, Pakistan'a giden bir kişi, orada, hiçbir ülkede göremeyeceği itibarı, sevgiyi, saygıyı görecektir.

60 yıl önce bağımsız bir ülke olarak dünya coğrafyasında yerini alan bu ülkenin, istiklal sürecinde önemli yeri olan Allame Muhammed İkbâl, 1930 yılında Allahabad'da, Müslüman aydınları bir araya getirdi. Bu toplantıda Pakistan'ın temelleri atıldı. 1933'de Cambridge'de öğrenci olan C.Rahmit Ali, "Ya şimdi, ya asla!" başlıklı bir broşür yayımlamış ve kurulacak olan İslam devleti'nin adının Pakistan olmasını önermişti. Hindistan'da, 1937 yılında yapılan seçimlerde Müslümanlar büyük bir zafer elde ettiler.

Bu zafer Hinduları telaşlandırdı; yoksul Müslümanları da yanına alan Gandhi yoğun bir propagandaya girişti. Bunun üzerine Muhammed Ali Cinnah harekete geçerek, Müslümanları yeniden örgütlendirdi. 23 mart 1940'da Lahor'da toplanan Müslümanlar, Bağımsız Pakistan çözümünü benimsediler. 1945-1946 seçimlerinde Müslümanların durumları daha da güçlendi. Seçim sonuçları, Hindular'la birlikte İngilizler'i de telaşlandırdı, zira Müslümanlar, bağımsız bir devlet kurma yolunda epeyce yol almışlardı.

1946 yılı Ağustos ayında Nehru'nun kurduğu hükümete Müslümanlar karşı çıktılar. Yer yer meydana gelen çatışmalardan sonra, ülke bir iç savaşa sürüklendi. Ekim ayında hükümete Müslümanlar da girdiler; ama çatışmalar önlenemedi.

Nihayet 14 Ağustos 1947'de Pakistan'ın bağımsızlığı ilan edildi. Bu, İngiliz Milletler Topluluğu çerçevesinde elde edilen bir bağımsızlıktı. Ama artık bir Bağımsız Pakistan Devleti kurulmuştu. Ülkenin Genel Valilik görevini, bir anlamda Devlet Başkanlığını Kaid-i Azam Muhammed Ali Cinnah üstlenmişti. Ne var ki bir yıl sonra, 1948 yılında bu büyük lider, hayata gözlerini yummuştu.

1956 yılında Kurucu Meclis'in kabul ettiği Anayasa ile birlikte tam bağımsız Pakistan İslam Cumhuriyeti ilan edildi. Ülkenin ilk cumhurbaşkanlığını General İskender Mirza üstlendi.

Genç Pakistan Cumhuriyeti, sık sık hükümet ve cumhurbaşkanı değiştirdi; bu

arada askeri darbeler oldu. Son darbeyi gerçekleştiren General Müşerref, halen Cumhurbaşkanı ve tek adam olarak ülkeyi yönetmektedir.

Şurası bir gerçektir ki; zaman zaman çok partili demokratik bir sisteme de bürünen Pakistan'da yönetim kimin ya da hangi siyasal partinin elinde olursa olsun; Türkiye'ye karşı uygulanan politikalar aynen devam etmektedir. Bu politika, kayıtsız şartsız, Türkiye'nin yanında yer almak ve her platformda Türkiye'yi desteklemektir. Nitekim, Birleşmiş milletler Genel Kurulunda yapılan müzakerelerde, Pakistan delegesi, Türk delegesiyle aynı doğrultuda oy kullanmaktadır. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtından sonraki gelişmelerde Pakistan, her şeye rağmen, Türkiye'yi desteklemiş ve sonraki aşamada KKTC'ni tanımıştır. Gerçi, ABD baskısı ve tehditleriyle, tanımının resmi boyutu geri alınmıştır ama; o günden bu yana, İslamabad'da, KKTC'nin temsilciliği bulunmaktadır. Türkçe konuşan, uzun süre Türkiye'de yaşamış olan ve hatta Beşiktaş Takımının bir taraftarı olan Cumhurbaşkanı General Pervez Müşerref, sık sık, T.C.'ni yönetenlerle görüşmelerde ve fikir-alışverişinde bulunmaktadır.

Kardeş Pakistan Devleti'nin sorunları ile Türkiye'nin sorunları büyük ölçüde benzerlikler arz etmektedir. Türkiye'nin altını oymak, bölüp parçalamak için, sinsi sinsi çaba harcayan dış güçler; benzeri çalışmaları Pakistan'da da yapmaktadır. Örneğin, İngiltere ile Pakistan, sürekli olarak Pakistan'ın iç işleriyle oynamaktadır!...

Pakistan İslam Cumhuriyeti, 796,096 Km.karelik toprakları ve 100 milyonu aşan nüfusu ile dev bir ülkedir. Ekonomisi, sanayi, tarımı, ticareti; ulaştırma, eğitim ve sağlık gibi önemli konularda kaydettiği aşamalar ile hızla büyüyen, dev bir ülke...Ve muhteşem tarih ve kültür hazineleriyle dolu dev bir ülke...Geçmişini binlerce yıl önceye dayanan Rawalpindi yakınlarındaki yazılı kayalar; İskitler, Parslar, Kuşanlar, Ak Hunlar, Persler, Türkler ve Timuroğulları'ndan kalan gizemli sanat abideleri...Ekber Şah'ın inşa ettirdiği kale; Cihangir, Şah Cihan, Evrenzeb'in

Lahor'da inşa ettirdikleri sayısız eserler; yine Lahor'da Şah Cihan'ın yaptırdığı ünlü Şalimar Bahçesi...Türk asıllı Sultanların Sind Eyaletinde, Haydarabad yakınlarındaki anıt mezarlar...

Bütün bunlara bakınca görülüyor ki, Pakistan'da yaşayan insanlar, Türk milleti'nin gerçek kardeşleridir...

Bu kardeşlerimiz Milli Mücadele yıllarında, dişlerinden tırnaklarından keserek topladıkları paraları, Mustafa Kemal Atatürk'e göndermişlerdir. Atatürk'ün de, bu parayla, Türkiye İş Bankası'nın temelini atmış olduğu, bilinen tarihi gerçeklerdendir. Yani bugün, Türk bankacılığının önde gelen isimlerinden olan Türkiye İş Bankası, Pakistanlı kardeşlerimizin gönderdikleri paralarla kurulmuştur.

Kuşkusuz, Milletimiz bütün bunları unutmamıştır ve unutmayacaktır. Unutmamış olduğumuz somut kanıtı, Pakistan'da meydana gelen büyük depremden sonra, halkımızın, yardım konusunda gösterdiği duyarlılıktır. İlk etapta, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın eliyle yapılan birkaç milyon dolarlık yardımın yanı sıra, yardımlar sürekli olarak gönderilmektedir. Merkezi Ankara'da bulunan Türkiye-Pakistan Kültür Derneği, bugüne kadar 130 Milyar TL toplamış olup, bu rakamın bir miktar daha artırılmasına çalışmaktadır. Ayrıca yine bu dernek çok sayıda yeni giysi temin etmiştir ve bunlar da Pakistan'a gönderilecektir.

KEŞMİR

Hint Yarımadasında, Himalaya Dağlarının eteklerinde bulunan Keşmir, kuzeyindeki Çin Halk Cumhuriyeti'nin Uygur Özerk bölgesi ile Afganistan ile sınırdadır. Bu bölgenin güneybatısında Pakistan, güneydoğusunda Hindistan, kuzeydoğusunda Tibet ve biraz da Tacikistan yer almaktadır. Özgür ve işgal altındaki Keşmir'in yüzölçümü toplam 100,569 Km.kare; nüfusu ise 10 milyonun üzerindedir. Bu özellikleriyle Keşmir, yeryüzündeki 184 devletin 87'sinden daha geniş bir alana sahiptir ve 114 devletten daha fazla nüfusa sahiptir.

Keşmir, kuzeyde Baldistan, güneyde Cammu, doğuda Ladak ve batıda Gilgit Eyalatlarına ayrılmaktadır. Buradan çıkan İndus, Celum ve Çenab gibi büyük ırmaklar, Pakistan'a doğru akar. Başkent Srinagar 1768 metre yükseklikte kurulmuş olup medrese, cami ve türbeleriyle ünlüdür. Diğer önemli yerleşim bölgesi olan Cammu, vadinin güneyinde yer alır. Denizden 1500-1800 metre yüksek olan Keşmir vadisinin verimli topraklarında pirinç, buğday, mısır ve arpa gibi tarım ürünleri yetiştirilir. Meyvecilik, hayvancılık ve ipek böcekçiliği de yapılan bölgede bakır, demir, çinko ve mermer madenleri çıkarılır. Keşmir, coğrafi ve doğal güzellikler bakımından dünyanın en güzel yerlerinden biridir.

Keşmir, Gazneli Mahmut, Cengiz han ve Timur tarafından ele geçirilemedi. Hint Racalarının yanına paralı asker olarak giren Türk asıllı Şah Mir Svati, becerileri sayesinde kısa zamanda yükselerek, Raca Sinha Deva'ya vezir oldu. Deva'nın ölümünden sonra Keşmir tahtını ele geçirerek bölgeye hakim oldu ve Keşmir Sultanlığı'nı kurdu. Şah Mir Svati'nin neslinden gelen sultanlar 1339-1589 yılları arasında bölgeyi yönettiler ve İslamlaştırdılar. Babür'lülerden Ekber Şah 1589'da bölgeye hakim olarak Keşmir Sultanlığı'na son verdi. 1739'da Nadir Şah'ın Afganistan Krallığına ilhak ettiği Keşmir'i 1819'da Sih Miharcesi Ranjit Singh ele geçirdi ve bu sülale İngiliz vesayetii altında 1947 yılına kadar ülkeyi yönetti.

1990 yılından bu yana her yıl, 5 Şubatta Pakistan'da "Keşmirle Dayanışma Günü" kutlanmaktadır. Bu günün amacı, Keşmir sorunu için uluslar arası alanda kamuoyu oluşturmak ve gerekli desteği sağlamaktır. 5 Şubat 1989 tarihinde başlatılan "Keşmir Demokrasi Yılı", giderek, her yıl aynı tarihte bir dayanışma gününe dönüşmüştür.

Türkiye-Pakistan Kültür Derneği de, 1990 yılından bu yana, Pakistan Büyükelçiliği ile işbirliği yaparak "Keşmirle Dayanışma Günü" düzenlemektedir. Nitekim 5 Şubat 2006 Günü, Kocatepe Kültür Merkezi'nde düzenlenen seminer ile dayanışma bir kez daha yinelenmiştir.

Pakistan ile Hindistan'ı zaman zaman savaşın eşiğine getiren Keşmir sorununun ne olduğuna da kısaca değinmekte yarar görüyorum.

Olay, 1947 yılında başladı...Hindistan hiçbir hakkı olmadığı halde Cammu ve Keşmir'i işgal etti. Oysa bu bölgede yaşayan insanların tamamına yakını Müslümandı ve onların Pakistan'a katılmaları gerekirdi. Ya da en azından bağımsız bir Keşmir devleti kurulmalıydı.

Buna da, insanlar, kendileri karar vermeliydi. Hindistan, Müslüman Keşmir'lilerin feryatlarına kulak asmadığı gibi, terör estirmeye başladı. Sorun, B.M. Teşkilatına götürüldü.

B.M.Güvenlik Konseyi, 13 Ağustos 1948 ve 5 Ocak 1949 tarihlerinde, bölge halkına self-determinasyon hakkını veren karar tasanlarını kabul etti. B.M.Güvenlik Konseyi, Cammu ve Keşmir'in Hindistan toprakları olmadığını vurguluyor ve bölgede yapılacak bir halk oylamasıyla, halkın iradesinin saptanmasını ve tarafların da buna göre hareket etmeleri gerektiğini karar altına alıyordu. Yani, Cammu ve Keşmir'de yaşayan Müslüman halk, isterse bağımsız bir devlet kurabilir, isterse Pakistan'a veya Hindistan'a katılabilirdi.

Hindistan, B.M. kararlarını görmezden geldiği gibi; bölgeye yığıldığı 700 bin dolayındaki bir ordu ile, katliamlar yaparak, halkı sindirmeye çalıştı. Estirilen korku ve teröre rağmen, mücadeleyi sürdüren Müslüman Keşmir'liler, bugüne kadar 75 binden fazla şehit verdiler. Adeta, yabancı askeri güçler tarafından işgal edilmiş olan Keşmir'de insan haklarının ihlal edilmekte olduğu, uluslar arası insan hakları kuruluşlarınca da belgelenmiştir.

B.M. Teşkilatı ve O'nun başındaki Genel Sekreter de durumun vehametini bilmektedir. Keza B.M.Güvenlik Konseyi de, Daimi Delegeler de Keşmir gerçeğini bilmektedir.

Ne var ki; ezilenler, sömürülenler, kendi ülkesinde esaret hayatı yaşayanlar ve öldürülenler Müslüman olunca; New York'ta dünyanın düzenini sağlamakla görevli olanlar,

kör ve sağır olmakta; haksız ve güçlü olandan yana tavır almaktadır!...

Kuşkusuz, Keşmir'de olup bitenlere, Pakistan Devleti kayıtsız kalmamaktadır. Pakistan daima Müslüman Keşmir halkının yanında olmuş ve onları desteklemiştir. Üstelik, Hindistan ile, üç kez savaşa girmiştir.

Bugün bu iki ülke, nükleer silahlara sahiptir ve Güney Asya'da, Keşmir sorunu nedeniyle, nükleer bir savaşın patlaması, uzak bir ihtimal değildir.

Öyleyse, B.M.Genel Sekreteri, teşkilatının almış olduğu kararların uygulanması için neden gayret sarfetmiyor, acaba?.Diye sormak, insan haklarından yana olan herkesin hakkıdır.

Sanırım, bu sorunun yanıtını en iyi, Türk Milleti bilir. Kıbrıs konusunda hazırlanan Anan Planını Türk tarafı kabul edip, Rum tarafı reddettiği halde, B.M.Teşkilatı neden kılını kıpırdatmamış ise; Keşmir'deki mezalime de aynı nedenle sessiz kalınmaktadır.

Muhtemel bir Pakistan-Hindistan savaşı, sadece Güney Asya'yı değil, bütün dünyayı olumsuz yönde etkileyecek bir savaş olacaktır! O halde, yüreğinde insanlık duygusu tükenmemiş olan tüm milletlerin, Keşmir sorunu ile ilgilenmeleri ve çözümünün bir an önce ve barışçı yollardan gerçekleştirilmesi için çaba harcamalıdır.

ABD, ortada fol yok, yumurta yokken, insanlıktan bahsederek, Irak'ı vurdu ve bu ülkeyi mahvetti. Burada katledin Arap, Kürt ve Türkler'in tamamı Müslümandı. Hala da, her gün onlarca Müslüman ölmektedir...Bush'a göre ABD, buradaki insanlara mutluluk götürmek için Irak savaşını başlattı!...Aynı ABD şimdi de İran'ı vurabilmek için, B.M. kararı çıkartma peşindedir. Bush'a göre bunu da insanlık adına yapacaktır!...Peki, Keşmir'de katledilenler insan değil mi? Keşmir'de yaşayan Müslümanlar'ın Pakistan'la bütünleşmeleri gerektiği hususunda B.M. kararı var iken, ABD ve gedikli müttefiki İngiltere, neden Hindistan'a haddini bildirmiyorlar?...

Burada ülkem ve milletim adına bir özeleştiriyi yapmak isterim...

Libya'ya ve O'nun lideri Muammer Kaddafi'ye, şöyle yaptı, böyle dedi vb.diye kızanlar vardır. Oysa o Kaddafi, 1974 barış hareketi sırasında, Devrim Komuta Konseyini toplayıp, 4 maddelik bir karar, yani yasa çıkarmıştır:

Bu maddelerden birisi, Libya Silahlı Kuvvetleri'nin, Türk Genelkurmayının emrinde olduğu...

İkincisi, Türkiye, ihtiyaç duyduğu silah, cephane vb.gibi her şeyi, dünyanın neresinden satın alırsa alsın, faturasını Libya ödeyecektir... Öteki iki madde de bu mealdedir...Türkiye'ye böylesine dostluk gösteren Kaddafi'nin, Trablus'taki evi (saray demiyorum, çünkü o evin saray değil, birkaç katlı, sıradan bir binadır), ABD uçakları tarafından bombalanıp, yerle bir edilir ve bir evladı da şehit edildiği zaman, dünyanın birçok ülkesi ve hatta Yunanistan, ABD'nin bu tutumunu protesto ettikleri halde, T.C. devletinin ne hükümetinden ve ne de herhangi bir kurumundan ABD'yi kınayan bir demeç verilmemiştir.

Siz, öyle bir saldırıda, size bırakınız dostluğu, kardeşlik gösteren bir insana "geçmiş olsun" bile demeyeceksiniz...

Aynı durum, benzeri bir şekilde Pakistan'la ilişkilerimizde görülmektedir. Yani, Pakistan, sürekli olarak bizi destekleyecek; hatta ambargo tehditlerine rağmen, KKTC ile yakın ilişkilerde bulunacak; ama siz Keşmir konusunda sessiz kalacak ve hatta Kıbrıs sorununda Rum yanlısı bir tutum takınan Hindistan'a göz kırpacaksınız!...

Hayır, bu Türk Milletinin yapısına da ruhuna da yakışmaz...Artık bizim, dostumuzu da düşmanımızı da çok iyi tanımamız ve politikalarımızı ona göre uygulamamız gerekir.

Yaklaşık 30 yıldır yönetiminde bulunduğum, zaman zaman başkanlığını yaptığım Türkiye-Pakistan Kültür Derneği

olarak yaptığımız toplantılarda yapılan bazı konuşmalardan alıntı yapmak isterim:

Büyükelçi Mustafa Aşula: "...Dünya şunu bilmelidir ki, Keşmir meselesi, haklı ve kuvvetli siyasi dayanakları ile birlikte, artık bir insan hakları sorunudur.

Yıllar süren duyarsızlıklar karşısında, bu halkın sahipleri, şartların tüm elverişsizliklerine rağmen, Hint kurşunlarına göğüsleriyle siperler tutmuşlardır. İntifada halinde, "ya istiklal ya ölüm" diyorlar. Hindistan istediği kadar Keşmir'e asker yığsın, kaleleri ele geçiremeyecektir.

Artık Keşmir heyecanı Türkiyemizde hepimizi sarmalı ve haklı davanın şaşmaz savunucusu olmalıyız. Arada sırada, tek tük bir iki panel yeterli değildir.

Keşmir'de ahvali adiyeye haline gelmiş bulunan her saldırıda, her tecavüzde, tepkimizi ortaya koyabilmeliyiz. Hindistan bu sesleri duyana kadar, buna devam edebilmeliyiz. Hatta Ankara'da bir Keşmir Bürosu açılmasını bile düşünmeliyiz..."

Dr.Mehmet Önder : "...Keşmir ve Cammu, Asya'da masum ve silahsız halka karşı işlenen cinayetlerin acımasız dramının sahnelendiği bir ülkedir. Kıbrıs, Bosna-Hersek, Kosova neyse, Keşmir de odur. Hak ve özgürlük isteyen zavallı insanlara karşı, bir yok etme, sindirme ve varlığını ortadan kaldırma planının insafsızca uygulanmasıdır.

Keşmir meselesi, uluslar arası hukukun ve Birleşmiş Milletler yasasının ilkeleri ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin kararları doğrultusunda adalet beklemektedir..."

Milletvekili Hüseyin Kansu: "Kıbrıs meselesi başta olmak üzere, hemen her konuda, uluslar arası bütün platformlarda bizi yalnız bırakmayan dost ve kardeş ülke Pakistan ve insani yardıma muhtaç Keşmir halkını yalnız bırakmak, Türkiye'ye yakışmamaktadır..."

Prof.Dr.Mim Kemal Öke: "...Keşmir, Bosna'dan da Kosova'dan da daha acil çözüm

bekleyen bir sorun. Hindistan işgal etmiş, İsrail'in bir zamanlar Filistin'de, Sırp'ların Balkanlar'da yaptığından daha zalim bir elle Müslümanları idare ediyor. İnsan hakları ihlalleri en Hitlerane metotlarla gerçekleşiyor. Hele vahşiyane, toplu katliam ve ırza geçmelerin resmi geçidi insanlık adına utançtır...

Keşmir Pakistan'ın Kıbrıs'ıdır...Pakistan'ın Kıbrıs sorununda bize sahip çıktığı kadar, biz onların Keşmir dramına sahip çıkmadık. Keşmirli Müslüman'ın trajedisi Kıbrıs Türkü'nün dramından daha ağır olmasına rağmen!...Bence, Türkiye'nin, Pakistan ile Hindistan arasında arabulucu olma zamanıdır..."

Baştan beri anlatmaya çalıştığımız nedenlerden dolayı, Devletimizin ve Yüce Milletimizin; gerek dini, gerek milli ve gerekse insani gerekçelere dayanarak, Cammu ve Keşmir ile çok yakından ilgilenmesi gerekir.

Unutulmamalıdır ki; ilgisizliklerimiz sebebiyle, birçok kardeş ülkeyi kaybetmiş bulunuyoruz.

Hatta, Kardeş Türk Cumhuriyetleri bile, artık bize kuşku ile bakıyorlar. Özbekistan ve Türkmenistan somut örneklerdir. Kardeş İslam ülkelerinin hemen hemen tamamı, bizi, hristiyan batı ülkelerinden farksız görmektedirler.

Türkiye, büyük bir Devlet ve Türk Milleti, büyük bir millet ise, bu büyüklüğüne yaraşır politikalar geliştirmeli ve derhal uygulamaya koymalıdır.

KAYNAKLAR

- 1.Prof.Dr.Yılmaz Altuğ, "Başlangıçtan Günümüze Keşmir Meselesi", İstanbul, 2002
- 2.Dr.Makbul Ahmed Bhatti, "Bugünkü Keşmir", (Tarihsiz broşür)
- Alastair Lamb, (Tarihsiz broşür)

KARAMANOĞLU MEHMET BEYİ ARIYORUM

Kutlu Çağrı YÜKSEL

Son zamanlarda radyo ve televizyon kanallarında, internet sayfalarında, ya da çeşitli dergilerde boy gösteren, dilde duyarlı insanların elektronik posta ile birbirlerine gönderdikleri bir şiir var, adı; "ARIYORUM"... Türkçe'nin yabancılaşması ve yozlaşması ile ilgili. Yusuf YANÇ tarafından yazılmış. Çoğu yerde kimin yazdığı bile belirtilmiyor ya da başka isimlerle karşımıza çıkıyor. Söyleyenden çok söylenen gündemde.

Bu kadar benimsenen şiirin yazarı kimdi? Takma bir isimle mi yazıyordu yoksa, şöhret kapılarını zorlayan genç bir yazar mıydı? Bu düşünceler beni şairin kimliğine yönlendirdi ve onunla tanışıp bir söyleşi yapmama vesile oldu. Çalıştığı kurumun makam odasında beni kabul ederek sorularımı cevaplandırdı. Samimî bir ortamda yaptığımız bu söyleşi aynı zamanda benim için bir ders gibiydi. Bu söyleşiden bazı bölümleri dergimiz aracılığıyla okuyucularla paylaşmak istiyorum.

KÇY: Sayın hocam, "Arıyorum" isimli şiiriniz son zamanlarda dillerden düşmez oldu. Radyo ve televizyonlarda, internet sayfalarında, çeşitli edebî ve meslekî dergilerde bu şiiri sıkça görmeye ve işitmeye başladık. Şiirin bu kadar ilgi görmesinin sebebi nedir? Bu bir feryat mıdır? Ya da Türkçenin içine düşmüş olduğu durumu dile getiren bir kara mizah mıdır?

Y.YANÇ: Bana göre bu şiir sessiz çoğunluğun sessiz çılgınlığını dile getirmektedir. İlgi görmesinin de en önemli sebebi budur.

KÇY: Sizi bu şiiri yazmaya yönelten neydi? Şiirin yazılış hikayesini anlatır mısınız?

Y.YANÇ: Ben Gaziantepliyim. Ortaokul yıllarında çıraklık yaptığım halamların bir dükkânı vardı, adı "GÜLNİHAL" idi. Dükkânın bulunduğu caddenin adı ise; Türk dilinde çok ciddi çabalanan olan Kamus-ı Türkî'yi günümüz Türkçesine kazandıran değerli Türk dil bilgini Mütercim Asım'ın adı

idi. Yıllar sonra bu caddede gezerken onlarca dükkândan sadece bir kaçının ismi bataklıkta açan nadide çiçekler gibi Türkçe kalmıştı. Yani benim dükkânlarımın çoğu el (yabancı) dili ile adlandırılmıştı. Fransız istilâsına dillere destan bir direnişle karşılık veren bu gazi şehirde, bu caddede el isimlerinin bulunması Türküm diyen her insan gibi benim de kanıma dokunuyordu. Bir şeyler yapayım dedim, konuştum, dilim döndüğünce eşe dosta anlattım ama feryadımı kimseye duyuramadım. O sıralar Cumhuriyetimizin 75. yılı kutlanmaktaydı. Bu kutlamalar çerçevesinde Ankara'da İç İşleri Bakanlığı bahçesinde iller sergisi açılmıştı. Öncelikle Gaziantep, Bolu, Çanakkale ve diğer illerin sergi köşelerini gezdim. Ardından Karaman ilinin köşesine geldim ve içeri girdim. Duvarda "Türkçe'nin Başkentine Hoş Geldiniz" yazıyordu. Orada misafirleri ağırlayan görevliye sordum, "Karamanoğlu Mehmet Beyi arıyorum, göreniniz, bileniniz, duyanınız var mı?", diye. O an zihnimde bir şimşek çaktı sanki, feryadım çığlık oldu. Eve geldiğimde bu şiir şekillenmiş gibiydi.

KÇY: Şiir okuyucuya nasıl ulaştı?

Y.YANÇ: Şiir önce Hacettepe Üniversitesinden dostum Hasan Avni Yüksel'in beğenisini kazandı. Neşrinin faydalı olacağı görüşünden hareketle şiirimi Türk Dili Dergisine gönderdi. İşte her şey şiirin Türk Dilinin Nisan 1999 tarih ve 568. sayısında yayımlanmasından sonra gelişti. Türkçe konusunda duyarlı olan bazı gazeteciler şiiri köşelerine taşıdılar. Oradan İnternet sayfalarında dolaşmaya başladı, çeşitli dergilerde isimli isimsiz, eksik veya tam olarak boy gösterdi. Bir gün televizyonda haber dinliyordum. İzmir'de bir hastahane'nin açılışında konuşan dönemin cumhurbaşkanı sayın Kenan Evren'in bir cümlesi dikkatimi çekti. Hastahane'nin adı "İzmir Hospital Center" idi. Sayın Evren, hastahaneye böyle bir isim verilmesinden dolayı sitemde bulundu. "Burası Türkiye için Türkçe bir isim koymuyorsunuz." dedi. Bunun üzerine

kendisine bir mektup yazdım ve içerisinde de "Arıyorum" isimli şiirimi koydum. Bir müddet sonra cevap geldi. Özetle aynı kaygıları taşıdığımızı belirtiyor ve "gel Marmaris'e, lokantaları dolaş karnını doyurmak için Türkçe isimli bir lokanta bulabilir misin?" diye üzüntülerini belirtiyordu.

Yanılmıyorsam 2000'li yıllardı. Afyon Belediye başkanının televizyonda, Türk Parası ile ilgili bir bildiri yayınlattığı haberini dinledim. Davranışı hoşuma gitti ve ona da bir mektup yazdım.

Sayın belediye başkanı mektubuma cevap vermekte gecikmedi. Gönderdiği mektubunda dağıttığı bildiri de vardı. Bildirinin arkasına ise benim şiirim basılmıştı. Ne kadar mutlu oldum bilemezsiniz. Daha sonra feryadına gazeteci Hasan Pulur karşılık verdi ve şiirim yayımlandı.

Bunlar şu anda aklıma gelen örnekler. Mesela TRT-İNT ve TRT Gap'ta iki hafta arayla iki defa okundu ve tekrar okunması için yüzlerce istek aldığı defalarca vurgulandı.

Son olarak Meclis Başkanımız Sayın Bülent Arınç bu şiirimden dolayı bana teşekkür mektubu gönderdi. Türkçem adına, milletim adına mutlu oldum.

KÇY: Siz teknik bir elemansınız. Sizi böyle bir konuya, daha doğrusu dil ve kültür konularına yönelten nedir?

Y.YANÇ: İnsanlar hangi eğitimi alırsa alsınlar, hangi görevlerde bulunurlarsa bulunsunlar öncelikleri dillerine sahip çıkmalıdırlar. Dile sahip çıkmak onların farklı alanlarda eğitim almalarıyla ve farklı görevlerde bulunmalarıyla aykırılık göstermez. Çünkü dil her alanın ortak iletişim aracıdır. Bunun yanında teknik alanlardaki yabancı kelime ve kavramlara doğru Türkçe karşılıklar bulmak aslı görevlerimiz arasındadır. Tıpkı "computer" kelimesine karşılık olarak "bilgisayar" kelimesini türeten Sayın Prof.Dr. Aydın Köksal Beyefendi gibi.

KÇY: Başka konularda da yazıyor musunuz?

Y.YANÇ: Bizi biz yapan değerlerimiz konusunda değişik tarzlarda yazmaktayım. Hani derler ya; gönül taşmayınca kalem oynamaz diye. Gönülümüzde birikenler taşınca

kaleme yansıyor ve ortaya bir şeyler çıkıyor. Türü hakkında, çeşidi hakkında bir tercihim olmuyor.

KÇY: Hocam, bu yazılarınızı, şiirlerinizi kitaplaştırmayı düşünüyor musunuz?

Y.YANÇ: Zamanı gelince neden olmasın.

KÇY: Ülkemizin içinde bulunduğu durumu dil ve kültür açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Y.YANÇ: Dilimize gereken duyarlılığı göstermezsek geleceğimize emin olamayız. Kültürü de dilden ayrı düşünmemek gerekir elbette. Çünkü tarih, önce dilini, sonra tarihini ve ardından her şeyini kaybeden milletlerin mezarlıklarıyla doludur. Mısırlı Kıptiler, Berberiler Peçenekler, Keltler, Hunlar ve daha niceleri.

KÇY: İş dönüp dolaşıp ülke aydınlarının sorumluluğuna geliyor değil mi?

Y.YANÇ: Bir milletin varlık sebebi, ilk başta diline sahip olmaktan geçer. Bu ise ülke aydınlarının en aslı görevlerindedir. Bunu hiçbir zaman unutmamak gerekir. Birakiniz aydınları bu konuda hiçbir kimsenin rehavete kapılma lüksü yoktur.

KÇY: Türkçe açısından kitle iletişim araçlarını ve buralarda topluma sunulanları ki bunlar örnek tipler olarak algılanıyor- yani şarkıcıları, türkücüleri televizyon ve radyo program sunucularını nasıl görüyorsunuz?

Y.YANÇ: Çok kaygı verici görüyorum. Türkçe konusunda çoğu son derece duyarsız, bilgisiz ve sorumsuz. Onları seyrettikçe, dinledikçe üzülüyorum. Görevlerinin bilincinde değiller. Dil konusunda hiçbir eğitim almadıkları anlaşılıyor. Her yönüyle topluma örnek olması gereken bu insanların seçiminde daha dikkatli olmak gerekiyor. Görüntü uğruna, çok izlenmek uğruna dil feda edilmemeli başka tercihler birinci plana çıkarılmamalı, diye düşünüyorum.

KÇY: Dil konusunda şiirleriniz ve nesirleriniz dışında başka bir girişiminiz oluyor mu? Bu konuda bizlere aktarabileceğiniz şeyler var mı?

Y.YANÇ: Türkçe konusunda duyarlı bir vatandaş olarak bütün olumsuzluklara yetişmek mümkün değil. Ancak herkesin kendi çapında yapabileceği çok şey olduğuna

inanyorum. Mesela Gazi Üniversitesinin yüzme havuzunun adı "Ağua Sport" idi. Üniversitenin o zaman ki rektörüne bir yazı yazdım. Sayın Rektör, uyarımı haklı bulmuş ki, mektubuma olumlu cevap verdi ve yüzme havuzunun yabancı adını kaldırıp Türkçesini koydu. Aynı şekilde Ankara'da ki MİGROS'un bulunduğu yerde koca bir levha var; "GİMAT CENTER" yazıyor. Oranın yönetimine de bir mektup yazdım. Maalesef düzeltmek şöyle dursun mektubuma karşılık bile vermediler. O tabelayı her görüşümde sanki yüreğime bir hançer saplanıyor. Başkaları da aynı uyarıyı yapsa öyle sanıyorum duyarsız kalmaları mümkün değil. Ne yani, Manisa'daki Merkez Efendi Camiini "Center Efendi" mi yapalım? Bunun sonu nereye varır, öyle değil mi?

Bu konuda size bir hatıramı anlatayım: görevli olarak Fransa'ya gittim. Orada 2000 km.'den fazla yol katettim. Bir çok şehir gezdim. Hiçbir yerde yabancı sermayeli kuruluş ve firmaların dışında Fransızca olmayan bir isme, bir tabelaya rastlamadım.. Eyfel kulesinin civarı vıcır vıcır turist kaynıyordu. Orada bile sadece avuç içi kadar bir yere(bilet alma yerine) İngilizce bir yazı yazmışlardı. Bir de kaldığım turistik otelin girişinde Recep'in(!) nasıl aranacağı İngilizce yazıyordu. İşte gördüğüm bunlar. Daha sonra araştırdım, öğrendim ki, zengin bir edebî dil olmasına rağmen Fransızlar kendi dillerini yabancı dillerin etkisinden, istilasından korumak için kanun çıkartmışlar. Tıpkı bizim Karamanoğlu Mehmet Bey gibi, Fransızca'dan başka dil konuşulmaya diye.

Bundan iki yıl evvel, halen görev yaptığım yere üst seviyeden iki Fransız yetkilisi geldi. Toplantının başında nezaket konuşmaları çerçevesinde Ankara'yı nasıl bulduklarını sordum. Verdikleri cevapta, umduklarından daha güzel bulduklarını, modern bir şehirle karşılaştıklarını söylediler. Daha sonra öyle bir şey söylediler ki; kafama yukarıdan aşağıya kaynar sular boşaltmışlar gibi oldum.

"Her şey çok güzel ama, otelden buraya gelene kadar sağlıklı sollu işyeri levhalarının ekseriyetinin İngilizce olduğunu gördük, çok şaşırdık, hayret ettik"..... Bilmiyorum bunların izaha ihtiyacı var mı?

KÇY: Sayın Hocam, Türkçe sevdalısı olduğunuz açık ama konuşmalarınızda eski kelimelere de yer veriyorsunuz. Bunu biraz açar mısınız?

Y.YANÇ: Hiçbir milletin dili arzu ettiği şekilde

bütünüyle arı değildir. Hiçbir milletle, hiçbir medeniyetle teması olmayan ilkel kavimlerin dili belki bütünüyle arıdır. Değişik kültür ve medeniyetlerle teması olan milletlerin dilinde elbette alıntı kelimeler olur. Bunların çoğu zaman içerisinde şekil ve anlam bakımından bir takım değişikliklere uğrar. Bizim dilimizde bu tip kelimeler çok. Artık bunların alıntı olduğunun kimse farkında değildir. Biz o kelimelerle asırlar boyu duyup düşünmüş, üzüntülerimizi ve sevinçlerimizi ifade etmişizdir. Onlarla yeni kelimeler, isimler deyimler yeni ifade kalıpları oluşturmuşuzdur. Artık onlar Türkçenin malıdır. İşte benim konuştuğum Türkçe bu. Yani yaşayan Türkçe. Meselâ çerçevenin, maydanozun, çarşambanın, perşembenin Farsça olduğunu kaç kişi biliyor. Çâr-çube desek, mide-nüvaz, ya da çehâr-şenbih, pençşenbih desek kaç kişi anlar. Bunları bir İranlıya sorsak onlar da anlamazlar. Çünkü o kelimeler artık Farsça olmaktan da çıkmışlardır. İşte yaşayan dil budur.

Bu durum sadece Türkçe için mi söz konusu. Hayır, Türkçe'den de başka dillere yüzlerce kelime gitmiştir.

Önemli olan Türkçenin yabancı kelimelerin istilasına uğramaması ve yabancı dil kurallarının Türkçe'ye hakim olmamasıdır.

KÇY: Kendinize "şair" sıfatını yakıştırıyor musunuz? Yani size klasik anlamda şair diyebilir miyiz?

Y.YANÇ: Estağfurullah. Mehmet Akiflerin olduğu yerde Yahya Kemallerin, Necip Fazılların, Arif Nihat Asyaların, Mehmet Çınarlıların, Atilla İlhanların ve ismini saymakla bitiremeyeceğim daha nice üstat şairlerin olduğu yerde kendimi şair olarak nitelendirmem en hafif ifadeyle haddini bilmemektir. Kişinin bulunduğu yerin farkında olması çok önemlidir.

KÇY: İlham kaynaklarınız nelerdir? Şiir ve nesirde daha çok hangi konulara eğiliyorsunuz?

Y.YANÇ: Bizi biz yapan dünden bugüne nelere onlar; mimarimiz, musikimiz, folklorumuz ve unutmakla çok şeyler kaybedeceğimize inandığım her şey.

KÇY: Nesirlerinizde de şiirimsi bir hava var, bunlara mensur şiir diyebilir miyiz?

Y.YANÇ: Duygu ve düşüncelerimizi kağıda dökerken manzum mu, mensur mu pek kaygım olmaz. Yazış tarzımın şekillenmesi herhalde benim duygularımın yoğunluğu ile ilgili.

KÇY: Bilhassa düz yazılarınızda geçmişe bir özlem seziliyor. Halbuki biz zamanı yaşıyoruz ve önümüzde sonsuz bir gelecek var. Geçmişe dönmek imkânsız, bunu nasıl yorumluyorsunuz?

Y.YANÇ: Geçmişe özlem geçmişe dönmek değildir. Geçmiş bizim hafızamızdır. Hafızasını kaybeden insana bunak derler. Hafızamızı iyi muhafaza edersek halimizi iyi değerlendiririz, geleceğe sağlıklı ve doğru adımlar atabiliriz.

KÇY: Kimleri niçin okursunuz, okurken seçici misiniz? Son günlerde yurtiçinde ve yurtdışında ters çıkışlarıyla gündeme gelmek isteyen bazı yazarlarımız var. Bir yazar veya şairin mensubu olduğu millete karşı sorumlulukları yok mudur?

Y.YANÇ: Kesinlikle her şairin ve yazarın öncelikle mensubu olduğu topluma sorumlulukları vardır. Gerçekten o milletin mensubu ise onun değerlerine ters düşmez. Eleştirel de olsa asla yazdıkları hakaret ve suçlama boyutlarında olamaz. Atilla İlhan'ın bir sözünü hatırlıyorum. Orada mealen şöyle söylüyordu. Batıda bir Türkün kitabının itibar görmesi için bir cümle de olsa Türk'e ters düşen bir ifadenin bulunması şarttır. Herkes için çok düşündürücü bir tespit değil mi?

KÇY: Sayın Hocam, Türkçe'de dilden söz edilince şöyle dilinizin ucuna veya aklınıza gelen bir isim, bir şair var mı?

Y.YANÇ: Şu anda aklıma ilk gelen Bahtiyar Vahapzade'dir. Onun "ne ondansın ne bundan" diye bir şiiri var. Onu her okuyuşta duygulanır ve derin derin düşünürüm. Bakın şiirin bir yerinde şöyle diyor:

*Yad dilde mektup yazıp kardeş, öz kardeşine.
Bu mektubu okuyan kül döksün başına.
Hükmüne bak hasretin,
Hükmüne bak zilletin.
Ya annesi yok imiş bu zavallı milletin
Bir emekten süt emen ikiz evlatlarına
Öz dilini öğretene.*

*Annen sana öğretti ağasının dilini
Öz doğma evlâdına doğma anne dilini
Öğretmeyen anneler;
Ya anne adlamağa sizin hakkınız var mı?
Dilinizi yadsıyıp
Kendinizi dandınız.
Fakat bu açlığı siz yücelik sandınız.
Ey kökünden ayrılıp kendisinden kaçaklar
Emin olun, sizi de bir zaman danacaklar!*

Sonra Fazıl Hüsni Dağlarca'nın "Türkçe katında yaşamak" adlı şiiri, Özbek İncebayraktar'ın "Türküz, Türkçe Konuşuyoruz" şiiri, Ziya Gökalp'in "Lisan" şiiri aklıma gelenlerden bazıları.

KÇY: "Anyorum" şiirinde "vırvırk dağı" diye bir ifade var bununla neyi anlatmak istiyorsunuz?

Y.YANÇ: "vırvırk" adı sanı belli olmayan önemsiz anlamındadır.

KÇY: Şu mısralarınız hakkında neler söylemek istersiniz?
"Masallarımızı tekerlemelerimizi unuttuk,
şarkılarımızı türkülerimizi, ninnilerimizi kaybettik
Türkçemiz elden gidiyor dizini döveniniz var mı?"

Y.YANÇ: Atasözleri, tekerlemeler, şarkılar ve türküler Türkçemizin kaynaklarıdır. Onun için kaynaklara inmek onları yaşatmak gerekir. Türkçenin evidir onlar, kafesidir, penceresidir. Ama günümüzde bunlar önemsenmiyor. Yerlerine başkalarına ait şeyler konmaya çalışılıyor böyle giderse sonu nereye varır bilemiyorum.

KÇY: Sayın Hocam son olarak biz gençlere tavsiyeleriniz nelerdir?

Y.YANÇ: Geleceğimize sahip çıkmak için öncelikle ve özellikle dilimize sahip çıkmamız lazım. Ayrıca şunu da belirtmek istiyorum: "bu coğrafyayı vatan yapan unsurların birbirlerine kırılmak, küsmek gibi bir lüksleri yoktur. Hangi düşüncede olursanız olun birbirinizi her zaman kucaklamak mecburiyetindediniz. Yeter ki kucaklaşın. O zaman halledilmeyecek hiçbir problem kalmaz. Unutmayalım ki "birlikte rahmet, ayrılıkta azap vardır." bir olun diri olun iri olun . Atatürk'ün gençliğe hitabesini iyi okuyun. Şeklen değil gönülden yorumlayın

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİM VAKFI GENEL KURULU TOPLANDI

Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı'nın 23.Olağan Genel Kurul Toplantısı 01 Nisan 2006 tarihinde yapıldı. Başkan Nedim Yılmaz'ın kısa bir açış konuşmasını müteakip, Başkanlık Divanı için seçim yapıldı. Verilen bir önerenin oylanması ile, oybirliğiyle Divan Başkanlığına Kamil Özdemir, Başkan Vekilliğine Ali Fuat Ersoy, Katipliklere ise Dr.Eyüp Serin ve Koray Kurtbay seçildiler.

Divanın yerini almasından sonra Başkan Kamil Özdemir, Genel Kurula hitaben bir teşekkür konuşması yaptı ve üyeleri, başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, Milli Mücadele şehitleri ve kaybettiğimiz kooperatifçilerin manevi huzurlarında bir dakikalık saygı duruşuna davet etti.

Gündemin Üçüncü Maddesi uyarınca, Vakıf Yönetim Kurulu Başkanı olarak, Nedim Yılmaz bir konuşma yaptı. Yılmaz bu konuşmasında, Vakfın burs faaliyeti hakkında bilgiler verdi ve Vakfın, Türk Kooperatifçilik Kurumu ile birlikte çeşitli etkinlikler düzenlemekte olduğunu belirtti.

Yönetim Kurulu Faaliyet Raporu

M.Nedim Yılmaz Başkanlığında, Prof.Dr.Celal Er (Başkan Vekili), Prof.Dr.Nevzat Aypek (Muhasip), Prof.Dr.Burhan Aykaç, Prof.Dr.İzzet Gümüş, Doç.Dr.Nurettin Parıltı, Dr.İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Ali Bilici ve Sadık İnal tarafından yönetilen Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı'nın 22.Çalışma dönemindeki faaliyetleri ortaya koyan rapor; "Geçtiğimiz yıl

yaptığımız kongreden bu yana geçen bir senenin genel bir değerlendirmesini yapacak olursak, Vakıflar Tüzüğü, Vakıf Resmi Senedi ve 2005 yılı çalışma programı açılarından Vakıf, gayesini gerçekleştirmede ve görevini yerine getirmede oldukça yoğun bir çalışma yılını tamamlamış bulunmaktadır.Geçen bir yıl içerisinde Vakfı daha iyi bir çalışma ortamına kavuşturma gayreti içerisinde bulunulmuş, bir yıl önceki iş programının gerçekleştirilmesi için çaba sarfedilmiştir." Cümleleriyle başlamakta; "Vakfımızın tüzüğünde yer alan amaçları ve çalışma programı doğrultusunda bir yıllık faaliyetlerini detaylı bir şekilde açıklayarak bilgi ve takdirlerinize sunarız" denildikten sonra "Yönetim ile ilgili faaliyetler şöyle özetlenmektedir:

-Geçmiş yıllardaki faaliyetleri değerlendirerek Eğitim- Danışma ve Halkla İlişkiler Çalışma Kurulu oluşturulmuştur.

-2005 yılı faaliyet dönemi içerisinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı yönetmelik ve tebliğler titizlikle takip edilmiş olup, Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı faaliyetleri değişen bu hükümler doğrultusunda yürütülmüştür.

-2005 Yılında vakıf senedinde bir değişiklik yapılmamıştır.

-Vakıf binasının tapu tescili yapılmıştır.

Raporun "Yurt Dışı İlişkiler" bölümünde ise; Vakfın Milletlerarası bazı kooperatif kuruluşları ile arasındaki ilişkilerin sürdürüldüğü; bu kuruluşlardan Vakfı çeşitli

yayınlar ve duyurular geldiği hususları belirtilmekte ve şöyle denilmektedir: "Bilindiği gibi vakfımız, IRU' nun " Destekleyici Üyesi' dir. "The Plunkett Foundation For Cooperative Studies" ile üyelik yazışmaları sürdürülmektedir."

Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı'nın ana amaçları arasında yer alan, "Eğitim ve Araştırma" faaliyetlerine biraz daha geniş yer verilen raporda, şu bilgiler yer almaktadır:"Vakfımız 2005 yılı faaliyetlerine artan bir hızla devam etmiştir. Bu bağlamda yüksek öğrenim kurumlarındaki ön lisans, lisans ve lisans üstü öğrenim gören gençliğimize verdiği desteği artırarak sürdürmüştür. Yükseköğrenim gören Türk ve yabancı uyruklu Türk asıllı öğrencilere verdiği karşılıksız bursa devam etmiş ve bu gençlerin Türkiye ve Türklük dünya fikir ve düşüncelerini kuvvetlendirip geliştirmeye azami gayreti göstermiştir.

Burslu öğrenciler yakın takibe alınarak zaman zaman gerek Vakfımız Merkezinde gerekse uygun ortamlarda bir araya gelinerek toplantılar yapılmış ve öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar çözülmeye çalışılmıştır.Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfımız bugüne kadar büyük ekseriyeti kooperatifçilik konusunda tahsil yapan 580 öğrenciye karşılıksız destek bursu vermiş, öğrenimini bitirenlere de iş ve istihdam konusunda yardımcı olmaya çalışılmıştır. Türk vatandaşı 48 öğrenciye burs verilmeye devam edilmektedir.

Kardeş kuruluşumuz Türk Kooperatifçilik Kurumu ile birlikte kültürel çalışmalar ve özellikle kurumun faaliyetleri maddi ve manevi bakımdan 2005 yılında da desteklenmiştir.

Türkiye'de ve hatta dünyada sadece kooperatifçilik hareketinin gelişip yaygınlaşması ve başarıya ulaşması için değil,

bütün köklü çalışmalar ve muvaffak olmuş hareketler için eğitim şarttır. İşte bu gerçekten yola çıkılarak, Türkiye'de kooperatifçiliğin gelişmesi ve yaygınlaşması için eğitim ve öğretim konusunda ülkemizdeki kooperatif üst birlikleri harekete geçirilmeye gayret edilmiştir.

Bu konuda vakfımız üzerine düşen çalışmaları imkanları ölçüsünde yaptığı halde kooperatifçilik ile doğrudan ilgili kamu kurumları ve merkez birlikleri harekete geçirilmeye çalışılmıştır. Vakfımız bu alandaki çalışma ve gayretlere devam edecektir.

Basın ve Halkla İlişkiler konusuna da yer verilen raporun bu bölümünde de kısaca şu bilgiler yer almaktadır:

"Vakfımız faaliyetlerini daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamak üzere yazılı ve görsel basında yer alması için düzenli aralıklarla basın bültenleri çıkarılarak gazete ve televizyon yöneticilerine gönderilmiş ve yayınlanması temin edilmiştir.

Türk Kooperatifçilik Kurumu aylık yayın organı Karınca Kooperatif Postası Dergisinde de Vakfımızın faaliyetleri tanıtılmıştır."

BİLANÇO

Vakfın faaliyetlerinin yanı sıra bilançonun da Genel Kurula sunulması gerekiyordu. Karınca okuyucuları ve Türk Kooperatifçilik Kurumu üyelerinin bilgi edinmeleri için, bilanço ile ilgili, Denetleme Kurulu Raporunda yer alan hususların sunulması yeterli olacaktır kanısındayız.

Denetleme Kurulu Raporu

Yönetim Kurulu Raporu gibi, Denetleme Kurulu Raporu da, önceden Vakıf Üyelerine gönderilmiş olduğundan, verilen bir önerinin kabul edilmesi üzerine, raporların okunmadan müzakere edilmesi görüşü

benimsendi. Prof.Dr.Mevlüt Karakaya, İ.Akın şehrlioğlu ve Nevzat Uslucan tarafından hazırlanmış olan Raporda şu hususlar yer almaktadır:

Denetleme Kurulumuz Kooperatifçilik Eğitim Vakfının 2005 yılı hesap ve işlemlerini yıl içerisinde üçer aylık dönemler halinde denetlenmiş ve yapılan denetimler sonucunda düzenlediği raporları, gereğinin yapılması için Yönetim Kurulu Başkanlığına intikal ettirmiştir.

Bunun dışında Denetleme Kurulumuz 18.02.2006 tarihinde toplanarak Vakfımızın 2005 yılı çalışmaları ile 31.12.2005 tarihi itibarı ile çıkarmış olduğu bilanço ve gelir gider tablolarının incelemek suretiyle genel kurulumuza sunulacak iş bu raporu düzenlemiştir.

Gerek yıl içerisinde çeşitli tarihlerde, gerekse yıl sonu itibarıyla yapmış olduğumuz denetim ve incelemelerin sonucunda;

1.Vakıf muhasebe kayıtlarının usulüne uygun bir şekilde tutulduğu,

2. 31.12.2005 tarih itibarıyla çıkarılan bilanço ve gelir-gider tablolarındaki meblağların yevmiye ve defterikebir kayıtlarına uygun olduğu,

3. Kanunen tutulması zorunlu olan defterlerin açılış, yenileme ve kapanış tasdiklerinin zamanında yaptırıldığı,

4. Muhasebe kayıtlarının, Türk Vergi Mevzuatı ve tek düzen muhasebe sistemi esasları dahilinde tutulması hususunda gereken önemin verildiği, her ayın sonunda mizanların çıkarıldığı,

5. Bankadaki paraların nemalanması konusunda gereken titizliğin gösterildiği,

6. Ön Lisans Lisans ve Lisansüstü düzeyde eğitim gören 1'i Türk Cumhuriyetlerinden olmak üzere toplam 43 öğrenciye toplam 9.846

YTL tutarında burs ödendiği, mahkeme kararı gereğince mahkeme masrafları dahil eski bir vakıf çalışanına ödenen 3.535 YTL, Vakıflar Teftiş payı olarak 1.127.89 YTL ve diğer giderlerle toplam 19.719.34 YTL harcama yapıldığı

7. Vakıf gelirleri arasında önemli bir yer tutan Maltepe'deki daireden 4.902.00 YTL Kira ücreti alındığı ,Türk Kooperatifçilik Kurumundan 21.856.20YTL, kira hissesi, 4.084.85 YTL faiz gelirleri olmak üzere 30.946.94 YTL gelir elde edildiği.

8. Vergi,sigorta ve primlerin zamanında ödendiği,

9. Vakfın 2005 yılındaki faaliyetlerinden 11.227.60YTL net gelir fazlası bulunduğu müşahade edilmiştir.

10. 31.12. 2006 tarih itibarıyla nakit ve banka hesapları ile ilgili durum aşağıdaki gibidir:

- Kasada 102.35 YTL olduğu

- Vadesiz Hesaplarda 8.163. YTL olduğu,

- Vadeli Hesaplarda 35.157.74 YTL olduğu tespit edilmiştir

Banka hesaplarında yer alan 43.320.74 YTL nin 2.100. YTL si Vakıfla hiçbir ilişkisi olmayan Özbek Gıda ünvanlı bir işletme tarafından Ziraat Bankası hesabına yatırıldığı anlaşılmıştır. Denetim tarihine kadar da ilgili işletmeden herhangi bir müracaat söz konusu olmamıştır. 2.100.00YTL vakıf bilançosunda Diğer Çeşitli Borç olarak raporlanmış durumdadır.

Bu vesile ile 2005 yılına ait bilanço ve gelir-gider hesaplarının onaylanarak Yönetim Kurulunun ibrasını yüce heyetinize arz ederiz.

Yönetim ve Denetleme Kurulu raporları müzakereye açıldığında, sadece Dr.Şenol Erdoğan söz aldı. Dr.Erdoğan konuşmasında, Vakfın asıl amacının eğitim olduğunu, bunun da Yüksek Okul öğrencilerine burs verilmek

suretiyle yerine getirildiğini söyledi.

Divan Başkanı Kamil Özdemir raporları ayrı ayrı oylamaya sundu. İki rapor da, oybirliği ile kabul edildi. Gündemin 6. Maddesinde yer alan "2006 Yılı Çalışma Programı"nın görüşülmesine geçildi. Program 2 maddeden oluşuyordu.

1. Maddede yer alan "Eğitim Danışma ve Araştırma Faaliyetleri" 4 ayrı fıkra içerisinde mütalaa edilmişti. Bunlar, "Mevzuatla İlgili Çalışmalar", "Yurtdışı İlişkileri", "Eğitim ve Araştırma Çalışmaları" ve "Basın Yayın Çalışmaları" idi. Bu fıkralar içerisindeki bilgiler ise, 2005 yılında gerçekleştirilen etkinliklerin, 2006'da da aynen uygulanacağı izlenimini veriyordu. Programın 2. Maddesinde ise "Gelir Arttırıcı Çalışmalar" hakkında bilgi veriliyordu. Program, Genel Kurul tarafından aynen kabul edildi.

Daha sonra, "2006 Yılı Bütçe ve Kadro cetvelinin görüşülmesi" ile ilgili 7. Maddeye geçildi. 37.000 YTL'lik denk bütçe ve kadro cetveli oylandı ve oybirliğiyle kabul edildi.

Yönetim ve Denetleme Kurulları Seçimi

Vakfın, süresi dolar Yönetim ve Denetleme Kurulu üyelerinin seçimine geçildi. Gizli oy ve açık tasnifle yapılan oylama sonucu, kurullara şu üyeler seçildiler:

Yönetim Kurulu Asıl Üyeleri:

M. Nedim YILMAZ,
Prof. Dr. Celal ER,
Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ,
Prof. Dr. Nevzat AYPEK,
Doç. Dr. Harun TANRIVERMİŞ,
Doç. Dr. Nurettin PARILTI,
Dr. İrfan Ünver NASRATTINOĞLU,
Dr. Eyüp SERİN
Oktay MALYEMEZ.

Yönetim Kurulu Yedek Üyeleri:

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY,
Doç. Dr. Ahmet BAYANER,
Özdemir ÜNSAL,
Hüseyin AKAL,
Koray KURTBAY,

Orhan LEBLEBİCİOĞLU,
Turan TEKELİ,
Sezai YÖRÜK
Fevzi AKHAN.

Denetleme Kurulu Asıl Üyeleri:

Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA,
Nevzat USLUCAN
İ. Akın ŞEHİRLİOĞLU.

Denetleme Kurulu Yedek Üyeleri:

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ASLAN,
Ali GÜMÜŞ
Keramettin DURSUN.

Seçim sonuçlarının ilan edilmesinden sonra, "Dilek ve Temenniler" bölümüne geçildi. Bu bölümde söz alan Nurettin Hazar, "Nusret Namık Uzgören toplantı salonunun yeniden ihya edilmesini" arzu ettiğini söyledi. İrfan Ünver Nasrattinoğlu da yaptığı konuşmada, "23 yıl önce Vakfı kurduğumuz günleri hatırlıyorum da, Sayın Nurettin Hazar'ın, bu konuda ne denli büyük çabalar sarfetmiş olduğu gözlerimin önüne geliyor. Vakfımız, Nurettin Hazar adının anıtlaşması için bir şeyler yapmalıdır." Dedi.

M. Nedim Yılmaz Yeniden Başkan Seçildi

Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Genel Kurulunda seçilen Yönetim Kurulu, 03 Nisan 2006 tarihinde toplanarak, görev bölümü yaptı. Buna göre M. Nedim Yılmaz, yeniden Başkan, Prof. Dr. Celal Er yeniden Başkan Vekili ve Doç. Dr. Nurettin PARILTI, Muhasip Üyeliğe seçildiler. Diğer üyeler ise, Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev yapacaklardır. Yönetim Kurulu aynı toplantıda "Eğitim, Danışma, Araştırma, Basın ve Halkla İlişkiler Çalışma Kurulu üyelerini de belirledi. Bu kurulda yer alan Yönetim Kurulu Üyeleri ile, dışarıdan atanan kişiler şunlardır:

Soyadı sırasına göre;
Doç. Dr. Ahmet BAYANER,
Dr. İ. Ünver NASRATTINOĞLU,
Doç. Dr. Nurettin PARILTI,
Dr. Eyüp SERİN,
Doç. Dr. Harun TANRIVERMİŞ,

(Merchant,1992:218). Bu akımın taraftarları çevrecilik tanımlamasını reddetmektedirler.

Biyobölgeciler kendi tanımlamaları ile "kendilerini gezegenin çeşitli biyobölgelerindeki ekolojik sorunların çözümüne adanmışlardır. Bu bağlamda ekolojik olarak sürdürülebilir, kendi kendine yeten, yöresel doğal kaynaklarla uyumlu bir yaşam biçiminin yerleştirileceği biyobölgelerin yaratılması gerekliliğini vurgularlar." Bu yaşam biçimi; yönetime katılım, işbölümü ve yönetsel-siyasal işleyiş de geliştirecektir. Biyobölgecilik akımı ayrıca "toplumsal ve siyasal olarak merkezi olmayan bir işleyişin egemen olacağı- önerilen-bu yaşam biçimi ile insanların, doğanın değişimi kavrayıp ona saygı göstereceği ve dolayısı ile doğanın işleyişine uyumlu olarak yaşayabileceğini" öngörür (Demirer, Torunoğlu, Turan,1997: 119).

Biyobölgeci düşünceye göre, doğal değerlerin korunmasına yönelik kendi yaklaşımları diğer ekolojik yaklaşımlardan farklıdır. Buna göre ilk bakışta, iddiasız gibi gelse de bir doğa parçası ile barış içinde yaşanabileceğinin savunulması, var olan baskıcı yerleşik düzen koşullarının reddedilmesi ve doğanın tahribine doğrudan karşı çıkış, ekolojik bilinçlenmeyi ve yaşam biçimini beraberinde getirecektir.

SONUÇ

Büyük Buhran, İkinci Dünya Savaşı ve savaş sonrası sanayi patlaması sırasında, doğanın tehlike sinyalleri vermesi üzerine birçok insan doğal kaynakların korunması ve dünyaya saygı duyulması için çağrıda bulundular. Fakat bu çağrılar doğaya karşı var olan toplumsal bakış açısını ve doğanın üretim faktörlerinden biri olarak görülmesi engellemeye ve insanlığın tutumlarının yeniden köklü bir şekilde değerlendirilmesi yönünde her hangi bir etki yapmadı. Bu dönemde 1960'lar ve 1970'lerde Amerika'da ve Batı Avrupa'da, savaş karşıtlığı, sivil haklar hareketi, kadınlar hareketi, hayvan hakları hareketi ve çevresel hareketler gibi siyasi olarak toplumu kutuplaştıran ve filozofların göz ardı edemeyeceği karşı kültür hareketleri vardı. Bu hareketleri içerisinde radikal ekolojik eylem grupları ve hareketler önemli bir yere sahiptir. Bu yıllarda bu hareketlerin eylemlerinin ve çağrılarının etkisi ile 1960'lı yıllardan itibaren bir ekolojik duyarlılık oluşmaya başladı. Ardından 1970'li yıllarda ekolojik duyarlılığın nükleere karşı hareketlerle ve barış hareketleri ile eklenmesi, ekolojik hareketinin dünya çapında ciddi bir ivme kazanmasını sağladı.

Bu yıllarda radikal ekolojik hareketler, ekolojik duyarlılık, bireysel tüketim alışkanlıkları ve yaşam biçimindeki değişiklikler, alternatif enerji kaynakları ve teknolojiler gibi önemli konuları dünya gündemine getirerek ekolojik krizin farkındalığının sağlanması bakımından oldukça önemli işlevler görmüştür. Radikal ekolojik hareketler bu yönleri ile ekolojik düşüncesinin dünya üzerinde benimsenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Günümüzde de özellikle radikal ekolojik hareketler ve düşünce geleneği çerçevesinde şekillenen ekolojik hareketi, 21. yüzyıl içinde bulunduğumuz bu dönemde kapitalist ve sosyalist ekonomik paradigmanın doğayı tahrip etmesine ve sömürmesine, bunu yaparken insanlığın geleceğinin sömürülmesine, karşı içten muhalefeti yürüten hareketler olarak gündeme gelmektedir ve ilgi görmektedir.

KAYNAKÇA

ADAMS, Carol J. (1994), "Eko-feminizm ve Hayvan Yeme" Birikim, Sayı:57-58, Ocak-Şubat
BOOKCHIN, Murray (1996), Ekolojik Bir Topluma Doğru, Çev.(Abdullah YILMAZ), Ayrıntı Yay., İstanbul
BORA, Tanıl (1990), "Reel Sosyalist Sistem Çözülürken

Çevre Sorunları ve Yeşiller", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Sayı:120, Haziran

BROWN, Michael, MAY, John, Greenpeace, Yeşil Banşın Öyküsü, İstanbul,1992

BRAMWELL, Anna (1994), The Fading of The Greens: The Decline of Environmental Politics in the West, New Haven,

CAPRA, Fritjof (1992), Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası, Çev.(Mustafa ARMAĞAN), İnsan Yayınları, İstanbul

DEMİRER, Göksel, TORUNOĞLU, Ethem, DURAN, Metin (1997) "Radikal Ekolojik Akımlar Üzerine Düşünceler", Ve Kirlendi Dünya (Edit.) Fikret Başkaya, İstanbul

DOBSON, Andrew (1990) Green Political Thought, Routledge London and New York

GÖRMEZ, Kemal (1997) Çevre Sorunları ve Türkiye, 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara

GÖRMEZ, Kemal (2003) Çevre Sorunları ve Türkiye, 3. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara

HARRISON, Paul (1993) The Third Revolution (Population, Environment And Sustainable World), Penguin Boks, London

HUNTER, Robert (1979) Warriors Of Rainbow, Newyork

KOVEL, Joel (2004) "Radikal Ekolojilerin Diyalektiği" Üç Ekoloji, Kış-İlkyaz

MANES, Christopher (1990) Greenrage, Radical Environmentalism And The Unmaking Of Civilization, Boston

MERCHANT, Carolyn (1992) Radical Ecology: The Search for a Livable World, Routledge, New York

NAESS, Arne (1995) "The Death of Nature: Women, Ecology and Scientific Revolution" Deep Ecology For the 21st Century, (Edit.) George Sessions, Boston-London

ÖNDER, Tuncay (2003) Ekoloji Toplum ve Siyaset, Odak Yay, Ankara

ÖNDER, Tuncay (1998) "Çevrecilik ve Ekolojizm Üzerine", Karınca Dergisi, Yıl:64, Sayı:738, Haziran1998

ÖNDER, Tuncay (2003) "Derin Ekoloji Üzerine", Liberal Düşünce Dergisi, Yıl:8, Sayı:3031, Bahar-Yaz 2003

ÖNDER, Tuncay (2003) "Yeşil Siyaset", Siyaset, Ed. (Mümtaz'er TÜRKÖNE), Lotus Yayınları, Ankara

ÖZ, Esat (1989) "Dünyada ve Türkiye'de Ekolojik Hareketinin Gelişimi: Çevre Koruma Derneklerinden Siyasal Partilere, Türkiye Günlüğü Dergisi, sayı:3, Haziran1989.

ÖZER M.Akif (2001) "Ekolojik Harekette Yol Ayrımı: Yeşiller ve Derin Ekoloji", Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi, Cilt:6, Sayı:9, Eylül2001.

ÖZER, Akif (2001) "Derin Ekoloji, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 10, Sayı 4, Ekim2001

PEPPER, David (1984) The Roots Of Modern Environmentalism, London

WARREN, Karen(1987)"Feminism and Ecology: Making Connections", Environmental Ethics, Summer-1987.

ZIMMERMAN, Michael (1994) Contesting Earth's Future, University Of California Press: Berkeley, Los Angeles, London

http://www.ekoloji.org/makaleler_toplumsal_ekoloji_nedir.htm.

<http://www.foe.co.uk/index.html>.

<http://www.greenpeace.org/international/about>.

<http://www.earthfirst.org/about.htm>.

<http://www.dünyadinleri.com/kuveykr.htm>.